

Misjonshøgskolen

Gudstjeneste for alle

Er det mulig? Nei, ja, jo, tja... Inn med breddekirka!

Eller den mer akademiske tittelen

Gudstjeneste for alle

En vurdering av hvorvidt Den Norske Kirkes ordninger legger til rette for en gudstjeneste for alle og en framstilling av hvordan breddekirken heller ville gjort det.

Masteroppgave i Teologi

30-mopg

Cand. Theol

Gisle Sørhus

Stavanger

Desember 2011

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	5
1.1	PROBLEMSTILLING	5
1.2	DISPOSISJON	7
1.3	METODE.....	9
1.4	DEFINISJONER.....	9
1.5	TIL SLUTT.....	11
2	GUDSTJENESTEREFORMEN.....	12
2.1	GUDSTJENESTE FOR ALLE.....	12
2.2	HVORDAN SKAL DET GJØRES?.....	13
3	GUDSTJENESTEREFORMEN – ÉN GUDSTJENESTE FOR ALLE	15
3.1	STYRKER.....	15
3.1.1	<i>Det grunnleggende.....</i>	<i>15</i>
3.1.2	<i>Musikk.....</i>	<i>15</i>
3.1.3	<i>Det hele mennesket.....</i>	<i>16</i>
3.1.4	<i>Plassering.....</i>	<i>18</i>
3.1.5	<i>Medliturger.....</i>	<i>19</i>
3.2	SVAKHETER OG PROBLEMER.....	20
3.2.1	<i>Struktur.....</i>	<i>20</i>
3.2.2	<i>Begrepene Hovedgudstjeneste og hovedmenighet.....</i>	<i>21</i>
3.2.3	<i>Ungdommens Kirkemøtes ønske.....</i>	<i>23</i>
3.2.4	<i>For alle?.....</i>	<i>24</i>
3.2.5	<i>Kirkemusiker.....</i>	<i>25</i>
3.2.6	<i>Musikk.....</i>	<i>25</i>
3.2.7	<i>Lovsangens plass.....</i>	<i>26</i>
3.2.8	<i>Forkynnelse.....</i>	<i>27</i>
3.2.9	<i>Styring av plassering.....</i>	<i>28</i>
3.2.10	<i>Nådegaver og Ånden.....</i>	<i>29</i>
3.3	ORDEN OG FRIHET, ÅNDENS Plass I GUDSTJENESTEN.....	30
3.3.1	<i>Liturgien.....</i>	<i>31</i>
3.3.2	<i>Ånden.....</i>	<i>33</i>
3.4	GUDSTJENESTE FOR ALLE?.....	33
3.5	OPPSUMMERING.....	36
4	KIRKESTRUKTUREN.....	38
4.1	PRAKTISKE UTFORDRINGER FOR ÉN GUDSTJENESTE FOR ALLE.....	38

4.1.1	<i>Kirkebyggets størrelse</i>	38
4.1.2	<i>Menighetens størrelse</i>	39
4.2	KOMMUNIKASJONSUTFORDRINGER.....	43
4.2.1	<i>Kulturkommunikasjon</i>	43
4.2.2	<i>Fra geografisk lokalsamfunn til nettverkssamfunn</i>	44
4.2.3	<i>Misjonale Kirke</i>	44
4.2.4	<i>Fresh expressions of the church og Emerging Churches</i>	45
4.2.5	<i>Mixed economics</i>	46
4.3	DEN NORSKE KIRKES FORHOLD TIL EMERGING CHURCHES.....	46
4.3.1	<i>Menighetsformer</i>	46
4.3.2	<i>Formelt</i>	47
4.3.3	<i>Valgmenighet og prest</i>	50
4.3.4	<i>Valgmenigheter og Liturgi</i>	51
4.3.5	<i>Valgmenighet og kirke</i>	52
4.3.6	<i>Valgmenighet og byråkrati, regler, ordninger, initiativ og godkjenning</i>	52
4.4	OPPSUMMERING.....	53
5	BREDDEKIRKEN	56
5.1.1	<i>Hva er breddekirken?</i>	57
5.1.2	<i>Utgangspunktet</i>	57
5.1.3	<i>Breddekirken vs. Folkekirken</i>	58
5.1.4	<i>Gudstjeneste og menighet</i>	59
5.1.5	<i>Struktur</i>	60
5.2	TEMAENE I DETALJ	61
5.2.1	<i>Menighet</i>	61
5.2.2	<i>Embete og lekmenn</i>	62
5.2.3	<i>Liturgi, teksttrekker og musikk</i>	64
5.2.4	<i>Misjonsoppdragets mål</i>	65
5.3	INNVENDINGER.....	65
5.3.1	<i>Den én-ørede Mikke Mus</i>	65
5.3.2	<i>Gudstjeneste for alle.</i>	68
5.3.3	<i>Hele spekteret</i>	69
5.3.4	<i>Interessefellesskap</i>	69
5.3.5	<i>Et arbeid stikker av med folket</i>	72
5.3.6	<i>Skal kirka/gudstjenesten være et aktivitetssted?</i>	73
5.3.7	<i>Tradisjoner</i>	76
5.3.8	<i>Ressursbruk og byråkrati</i>	77

5.3.9	<i>Åndens ledelse</i>	77
5.4	HVORDAN SER BREDDEKIRKEN UT I PRAKSIS?	78
5.5	OPPSUMMERING.....	78
6	OPPSUMMERING	81
7	BIBLIOGRAFI	85

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Fem dager før denne oppgaven blir levert tar Den Norske Kirke i bruk en ny ordning for sine Gudstjenester. Denne gudstjenestereformen ble initiert av Kirkemøtet etter et ønske fra Ungdommens Kirkemøte om en mer fleksibel gudstjeneste. Rettesnorene for den nye ordningen er at det skal være en gudstjeneste for alle, med fleksibilitet, stedegengjøring og fleksibilitet som kjernebegrep. De tre sistnevnte begrepene er metoder for å få til det grunnleggende målet: ”En gudstjeneste for alle.” I dag går 7% av den norske befolkningen på gudstjeneste en gang i måneden eller oftere, samtidig sier 15% at de uten tvil tror på Gud: (Finnseth 2011). Det er et stort gap i gudstjenestedeltagelsen fra dagens 7% til målet om 100% som vil tilsvare ”alle.” Det er også snakk om 100% økning å gå fra dagens 7% til 15% som vill tilsvare ”alle - som tror uten tvil.” Per dags dato ser vi at ikke alle kommer på gudstjeneste. Hvorfor de ikke gjør det er et godt spørsmål. Det kan antas at en del av de ikke kommer fordi de ikke finner seg til rette i gudstjenesten. Den utgående gudstjenesteordningen er dermed ikke for alle. Men hvordan blir det med ordningen som kommer, blir den for alle? Et grunnleggende spørsmål ved dette er om det i hele tatt er mulig å ha en gudstjeneste for alle.

Dette er temaet for oppgaven min. Jeg er interessert i om det er mulig å få til en gudstjeneste for alle. Siden Den Norske Kirke innfører en ny ordning som er laget for å oppnå dette målet har jeg ønsket å se på denne ordningen og om den muliggjør gudstjeneste for alle. I min undersøkelse av gudstjenesteordningen har jeg så funnet ut at i tillegg til gudstjenesteordningen har også kirkeordningen betydning for om vi kan skape en gudstjeneste for alle. For å finne ut av om det er mulig å få til en gudstjeneste for alle må derfor kirkens ordninger undersøkes.

I en oppgave i ungdomsteologi lanserte jeg et nytt begrep: *Breddekirken*. Dette begrepet ble lansert som et løsningsforslag til det jeg mener er et gap mellom den gudstjeneste- og menighetsformen man møter i barne- og ungdomsarbeid og den man møter i Den Norske Kirkes menigheter. Siden barne- og ungdomsarbeidet er stedet mange får sin erfaring og forståelse av menighet og gudstjeneste vil dette være måten de foretrekker det som voksne. Dette gapet begynte med fremveksten av ungdomsarbeid etter krigen og har bare blitt større, samtidig har de som en gang var unge blitt eldre og utgjør i dag den voksne forsamlingen i

kirken. Det betyr at mange av kirkens medlemmer foretrekker en annen gudstjenesteform enn den vi finner i høymessen. Konklusjonen i oppgaven ble at det var for sent å snu trenden ved å endre ungdomsarbeidet og gjøre det mer likt menigheten. Kirken må ta konsekvensen av situasjonen og endre måten de tenker kirke på. Dermed lanserte jeg *breddekirken*. I breddekirken gis menigheter den samme frihet som barne- ungdomsarbeidene har: (Sørhus 2011). I sammenheng med denne oppgavens tema og konklusjonene jeg ender opp med om gudstjeneste- og kirkeordningen er det interessant å se på hvordan *breddekirken* bedre kan legge til rette for en gudstjeneste for alle enn det dagens ordninger gjør.

Temaet jeg har valgt for oppgaven er som sagt: ”Er det mulig med en gudstjeneste for alle?” Dette er et stort spørsmål som en slik oppgave ikke kan svare på alene. Jeg har derfor valgt å fokusere på hvordan ordningene til kirken kan legge til rette for gudstjeneste for alle.

Samtidig har jeg jobbet med hvordan jeg selv mener det burde være. Hovedproblemstilling jeg har valgt lyder dermed: ”Legger Den Norske Kirkes ordninger til rette for en gudstjeneste for alle? Og hvordan ville jeg gjennom mitt eget begrep - *breddekirken* - lagd en struktur for å legge bedre til rette for en gudstjeneste for alle?” For å svar på dette spørsmålet har jeg valgt følgende underpunkter:

1. Legger den nye gudstjenesteordningen til rette for en gudstjeneste for alle?
2. Legger den gjeldende (og foreslåtte fremtidige) kirkeordningen til rette for en gudstjeneste for alle?
3. Med bakgrunn i kritikken mot ordningene til Den Norske Kirke, og utfordringen vi møter fra samfunnet hvordan vil *breddekirkens* struktur være.

I den tiden Den Norske Kirke er inne i er dette aktuelle spørsmål som reises. En ny gudstjenesteordning skal nå gjennomføres. Landets menigheter skal derfor jobbe seg fram til nye former for gudstjenestefeiringer. Kirken skal også løsne sine bånd til staten. I den sammenheng jobbes det med hvordan kirkeordningen blir etter dette. Høsten 2011 kom det første forslaget til hvordan ordningen for Den Norske Kirke skal være når stat og kirke skiller lag i 2012: (Den Norske Kirke 2011e). Dette er ikke et endelig vedtak men et foreløpig forslag som allerede har møtt motstand på bestemmelsene av forholdet mellom prest, biskop og fellesråd. Jeg mener at det også trengs en debatt rundt ordninger for menigheter og forslag til andre ordninger. Min oppgave er dermed et bidrag til denne debatten. I tillegg er jeg snart ferdigutdannet prest som selv må ta ståsted til disse spørsmålene. For min egen del og

framtidige menigheter jeg skal virke i er det derfor en fordel hvis jeg har fått jobbet med dette når jeg får ansvaret for gudstjenesten.

1.2 Disposisjon

Jeg vil ta for meg det første underpunktet til problemstillingen i kapittel 2 og 3. I kapittel 2 vil jeg gi en kort presentasjon av Gudstjenesteboken 2011 mens kapittel 3 vil drøfte hvor godt Gudstjenesteboken 2011 legger til rette for en gudstjeneste for alle. Jeg vil her først trekke fram de positive sidene ved reformen før jeg ser på hvilke sider som kan bli til hinder for at gudstjenesten skal bli for alle. En oppdagelse jeg gjorde i arbeidet med gudstjenestereformen var at Gudstjenesteboken 2011 ikke tar for seg bruk av nådegaver eller Åndens ledelse i gudstjenesten. Jeg avslutter derfor kapitlet med å drøfte noen artikler fra boken ”Gudstjenestefornyelse og menighetsutvikling” (Oase 2007) som er gitt ut av Oase bevegelse. Oasebevegelsen er en bevegelse innenfor Den Norske Kirke som er opptatt av Åndens virke. Jeg bruker derfor denne boken for å se på hvilken måte Ånden kan virke i gudstjenestefeiringen og hvordan den kan lede kirken. Spørsmålet om Åndens ledelse fører diskusjonen over på om gudstjenesten søndag kl 11 skal være for alle. Dette drøfter jeg videre fortsatt med den samme boken som utgangspunkt (kapittel 3.4). Denne drøftingen kan også forstås som en videre drøfting av problemene jeg identifiserer i kapittel 3.2.1-3.2.4, og den videre løsningen jeg blant annet gir gjennom *emerging churches* og *mixed economics* i kapittel 4.2.4 - 4.2.5. Slik sett kunne kapittel 3.4 være flyttet til kapittel 4.3. Jeg har likevel latt kapittel 3.4 ligge her fordi kapitlet tar utgangspunkt i spørsmål rundt hovedgudstjenesten. Kapittel 3 drøfter ordningen til hovedgudstjenesten. Dermed hører det hjemme i kapittel 3 Samtidig dreier det seg om kirkeordning og møte med kulturen som tilhører det neste kapitlet. Ved å la det ligge til slutt i kapittel 3 får det dermed sin naturlige overgang fra diskusjonen om Åndens ledelse samtidig som den får avklart spørsmålene om hvorvidt vi kan ha målrettede gudstjenester som ikke skal være for alle, og om det er greit at det da utvikler seg egne fellesskap, før vi går inn i spørsmålet rundt kirkens ordning.

I kapittel fire ser jeg på hvorvidt dagens og den kommende kirkeordningen legger til rette for en gudstjeneste for alle. Først viser jeg noen praktiske problemer rundt gjennomførbarheten av gudstjeneste for alle gjennom. Disse problemene er å finne i størrelsen til kirkerommene og menighetene. Deretter ser jeg på utfordringer som kommer fra samfunnet og særlig de forandringene som har kommet med postmodernismen. Dette gjøres kun helt kort, og med noen få utvalgte emner. For videre lesning om dette bes det om å sjekke den litteraturen jeg der har henvist til. Jeg ser da til hvordan Den Engelske Kirke har jobbet med dette problemet.

Den Engelske Kirke er i en situasjon med lav deltagelse og lave medlemstall. Kirka er derfor nødt til å ta noen grep om situasjonen, de kan ikke lengre stole på at slik de har gjort det før fortsatt fungerer. Dette har gjort at de har jobbet med hvordan de på en bedre måte kan nå ut til samfunnet. Jeg ser derfor raskt på hvordan de har gjort det før jeg ser på hvordan det samme kan gjøres innenfor Den Norske Kirke. Her finner jeg det spesielt interessant å se på den nye ordningen med *valgmenigheter*. Denne ordningen gir rom for nye måter å tenke menighet som ligner det vi finner i *emerging churches*. Fokuset mitt blir derfor hovedsakelig på denne ordningen med vekt på hvordan ordningen er og hvorvidt dette legger til rette for en gudstjeneste for alle. En svakhet i dette kapitlet er at jeg forholdsvis ukritisk godtar Den Engelske Kirkes løsning på situasjonen uten å drøfte den noe særlig. Dette beklager jeg, men jeg har ikke mulighet til å diskutere alt, derfor ble dette utelatt.

I kapitel fem vender jeg meg så mot min egen modell breddekirken. Denne modellen har i hovedsak blitt utarbeidet for denne oppgaven. Kapitlet vil først starte med en kort forklaring av breddekirken, her forklarer jeg kort prinsippet og viser hvilken styrke den generelt sett har i forhold til folkekirken. Deretter vill jeg gå litt mer i detalj rundt forskjellige deler eller temaer for modellen før jeg gjennom drøfting av innsigelser mot breddekirken forklarer flere sider ved modellen samt forsvarer den. I denne gjennomgangen vil breddekirken vil det indirekte bli gitt svar på utfordringene jeg definerer i kapitel tre og fire. Derfor sammenfatter jeg disse svarene til slutt i oppsummeringen av kapitlet. Noen komparativ gjennomgang og vurdering av breddekirken i forhold til gjeldende ordning, hvorvidt og hvorfor denne ordningen bedre legger til rette for gudstjeneste for alle, vil jeg ikke gjøre. En slik gjennomgang blir for det første subjektivt, siden jeg skal vurdere min egen modell, for det andre urettferdig siden breddekirken er tilpasset problemene jeg lister opp, for det tredje unødvendig siden breddekirken i denne oppgaven blir et svar på problemene og for det fjerde ville det bydd på problemer for oppgavens størrelse. Jeg vil derfor ikke gi en slik vurdering. Det vil likevel skje en vurdering om hvorvidt breddekirken vil fungere bedre enn gjeldende ordning. Denne vurderingen vill derimot bygge på om breddekirken svarer på de utfordringene som gjeldende ordning ikke svarer på, om breddekirken svarer på andre utfordringer som måtte dukke opp grunnet breddekirkens ordning, og om breddekirken klarer å beholde de gode sidene ved den gjeldende kirkeordningen.

Til slutt vil jeg gi en oppsummering av oppgaven hvor jeg gir min konklusjon til problemstillingene.

1.3 Metode

Mitt forskningsarbeid er en blanding av hermeneutisk forskning og descartiansk fornuftsforskning (analyse og drøfting). I tillegg lar jeg egne erfaring og samtaler ta del i denne drøftingen. Jeg har også foretatt meg noen statistiske analyser med data fra statistisk sentralbyrå og kirke databasen. For å få en god drøfting har jeg valgt å bruke den nye gudstjenesteordningen, boken ”Gudstjeneste og Menighetsutvikling” fra Oase-bevegelsen og litteratur fra den Engelske Kirke som omhandler *Fresh Expression of The Church* og *Emerging Churches*. Gjennom dette får jeg belyst saken fra tre forskjellige tradisjoner. Det er dog ikke tvil om at det er de to sistnevnte (og særlig den sistnevnte) jeg personlig støtter opp om. I tillegg bruker jeg diverse litteratur om liturgi, forkynnelse, riter og ekklesiologi. Mine erfaringer kommer fra bedehus og leirer i Hamar bispedømme hvor jeg vokste opp, gudstjenestearbeid med ungdommer, konfirmantundervisning, annet ungdomsarbeid og eget trosliv i Oslo de fire første årene av studietiden, aktiv deltagelse både i barne-, ungdoms- og voksenarbeidet, i Frøyland-Orstad Kyrkjelyd i Stavanger bispedømme, og en kort fem ukers vikartjeneste i Harstad i Nord Hålogaland Bispedømme. Jeg har derfor erfaring fra forskjellige steder av landet, forskjellige kirkekulturer, og forskjellige aldersgrupper som jeg mener kan komme godt med i drøftingen.

1.4 Definisjoner

For at gudstjenesten skal kunne være for alle må gudstjenesten være slik folk vil ha den. Skal det være mulig med en gudstjeneste for alle må det derfor være mulig å tilrettelegge den slik folk vill ha den. Vurderingskriteriet for om ordningene legger til rette for en gudstjeneste for alle blir derfor i hvilken grad de muliggjør gudstjeneste i alle de former folk vil ønske å ha dem.

Alle forstår jeg som ”alle.” Ikke et begrenset alle, ”alle kristne,” eller ”alle som kommer på gudstjeneste.” Det betyr at viss noen ikke finner sin plass i gudstjenesten så er den ikke for alle. Dette gjelder dog ikke hvis det er evangeliet som gjør at de ikke finner sin plass. Når gudstjenesten er for alle betyr det dermed at den skal kommuniser evangeliet til alle på en måte som møter deltakerne i deres livssituasjon og til deres kultur.

Gudstjenester blir i CA 7 definert som forsamlingen av hellige hvor ordet forkynnes rett og sakramentene forvaltes rett. Samtidig ser vi at vi har Gudstjenester hvor sakramentsutdeling ikke skjer, for eksempel gudstjenesten på julaften. Vi har også forsamlinger av hellige som ikke kan karakteriseres som gudstjenester, for eksempel vennetreff. Det vi ikke har er

gudstjenester uten en eller annen form for forkynnelse av evangeliet. Kravet som må stilles for å definere noe som gudstjeneste er dermed forkynnelse av evangeliet. Dette setter ikke noe skille mellom kristne aktivitetssamlinger og gudstjenester. Så lenge aktiviteten har en liten vitnesbyrd, sang, eller totalformidling kan man definere aktiviteten som gudstjeneste. For å innsnevre definisjonen av gudstjenesten setter jeg dermed at Gudstjeneste er når aktivitetens fokus retter seg mot Gud og ikke mennesker. For å vurdere om aktiviteter er en gudstjeneste eller ikke må derfor ses på om de retter fokuset mot Gud eller om det er mot mennesket. Kanskje blir arbeidet da ikke vurdert som gudstjeneste, eller kanskje blir hele eller deler av arbeidet vurdert som gudstjeneste.

Menighet er forsamling av de hellige. I utgangspunktet finnes det bare en menighet og det er den verdensvide menigheten. Samtidig samler de hellige seg i forskjellige former og områder og det er dermed naturlig å prate om forskjellige lokalmenigheter. Det som utgjør en slik menighet er fortsatt det samme, hellige som samles. Disse lokale menighetene har derimot ikke noen faste grenser for hva de er og hvor de er. Lokale menigheter er den til enhver tid gjeldende manifesteringen av den verdensvide menighet på den plassen den medlemmer skulle samles. Det er dermed mulig å tilhøre flere menigheter samtidig.

I oppgaven bruker jeg *Gudstjenesteboken 2011* eller bare *Gudstjenesteboken* som samlebegrep for materialet om gudstjenestereformen Den Norske Kirke har gjort tilgjengelig på nett. Den ordningen som presenteres dette materialet omtaler jeg også som *gudstjenestereformen* eller *(den nye) gudstjenesteordningen*.

Denne ordningen omfatter *hovedgudstjenesten* som den definerer slik:

”Med andre typer hovedgudstjenester menes gudstjenester som menigheten regelmessig feirer og som kan gjenkjennes med en bestemt profil.¹” ”Hovedgudstjenesten er menighetens hovedsamling på søn- og helligdager, slik de er forordnet av biskopen. Andre gudstjenester på søn- og helligdager enn de biskopen forordner kan også regnes som hovedgudstjenester når menighetsrådet gjør vedtak om det.²

¹ AB pkt. 56, 57

² AB pkt. 8

1.5 Til slutt

Som du vil se er det tomme sider mellom kapitlene. Når du kommer til disse sidene foreslår jeg at du tar deg litt stillhet og lytter til Gud og hører hva han har å si deg. I arbeidet med denne oppgaven har jeg blitt bevisst på hvor viktig dette er i et kirkelig arbeid. Altfor ofte glemmer jeg det selv eller finner ikke tid til det. Nå har du fått en mulighet. Bruk like lang tid som på en side med tekst og se på sidene som sider hvor du kan lytte til Gud. God fornøyelse.

2 Gudstjenestereformen

Gudstjenesteboken 2011 er et resultat av en reform av gudstjenesten. Den ble først initiert av Ungdommens Kirkemøte som ønsket en mer fleksibel gudstjeneste tilpasset den lokale konteksten. Forslaget ble raskt vedtatt av kirkemøtet og arbeidet ble påbegynt og resulterte i Gudstjenesteboken 2011. Den versjonen jeg sitter med har jeg hentet fra www.kirken.no. Her står det dog pr dags dato (28.10.11): ”NB: En ny språkvask av tekstene har avdekket en del feil og uoverensstemmelser. Endelige utgaver av både bokmåls- og nynorskutgavene av liturgiene og alminnelige bestemmelser blir lagt ut her om kort tid.” Jeg har dermed ikke fått tilgang til den endelige versjonen. Det kan derfor være at utydelighet som jeg peker på har blitt rettet opp i den endelige utgaven. (1. November ble gudstjenesteboken utgitt i trykt eksemplar men den er enda ikke kommet noen ny versjon på nettet (01.12.11), de trykte utgavene har jeg ikke fått tak i og det ville uansett vært for sent for oppgaven sin del. Oppgaven bygger derfor på de versjonene jeg fant i August.)

Gudstjenesteboken omhandler hovedgudstjenestene slik de er forordnet av biskopen. Det vil i hovedsak si søndags- og helligdagsgudstjenesten: (Den Norske Kirke 2011b, 1). Helt grunnleggende for Gudstjenesteboken er forståelsen av hovedgudstjenesten som menighetens hovedsamling og at denne samlingen er for alle. Gudstjenestereformen har tre metodiske kjernebegreper for hvordan den skal utarbeide hovedgudstjenesten. *Stedegengjøring, involvering og fleksibilitet*. Stedegengjøring vil si at det lokale samfunnet må prege gudstjenesten. Involvering er menighetens deltagelse i Gudstjenesten. Fleksibilitet er å gi menigheten valgmuligheter til valg av tekster, handlinger, og andre uttrykksformer. Til å balansere disse tre kjernebegrepene har man begrepet ”en hellig allmenn kirke.” Det vil si at ordningen legger vekt på det som er felles for menighetene i Den Norske Kirke og for den verdensvide kirke: (Den Norske Kirke 2011a, 2-4).

2.1 Gudstjeneste for alle

Gudstjenestereformen legger opp til at gudstjenesten skal være for alle. I gudstjenesteboken 2011 står det ”I utgangspunktet er alle hovedgudstjenester *gudstjenester for alle* i menigheten.” (Den Norske Kirke 2011a, 3). Gudstjenestereformen må derfor ansees som et forsøk på å tilrettelegge for alle. Hvem er så *alle*? Gudstjenesteboken 2011 har allerede nevnt ”alle i menigheten” som i Luthersk forståelse må gjelde alle medlemmene av Den Norske Kirke og andre dømte kristne. Gudstjenesteboken har i tillegg en videre forståelse av *alle*:

”Men enhver kristen gudstjeneste har også en misjonerende dimensjon. Det innebærer at menigheten stadig må gjennomtenke og legge til rette for at både døpte og udøpte som ønsker det, kan kjenne seg velkomne og bli inkludert i menighetens gudstjenesteliv.” (Den Norske Kirke 2011a, 3).

Videre i gudstjenesteboken kommer det også fram at man skal søke å legge til rette for dem som av forskjellige grunner ikke kommer på gudstjenesten: (Den Norske Kirke 2011a, 5). *Alle* er dermed ”alle kirkens medlemmer” samt ”alle de som kommer, har lyst til å komme, eller kunne hatt lyst til å komme på gudstjeneste.” I praksis mener jeg derfor at *Alle* må forstås inkluderende, altså at det gjelder alle mennesker som befinner seg innenfor menighetens sokn.

2.2 Hvordan skal det gjøres?

Slik jeg ser det nøyer ikke Gudstjenesteboken seg med å si at gudstjenesten skal være for alle og dermed konkludere med at den er det. For Gudstjenesteboken har nemlig ikke valgt en felles liturgi som alle skal følge. Den har gitt et rammeverk.

”Det kan være stor lokal variasjon med hensyn til hva slags hovedgudstjenester man feirer og hvilke betegnelser man gir dem. Dette har ikke minst med menighetens sammensetning å gjøre både i forhold til alder, språk, kirkelig, kulturelt og sosialt særpreget og i forhold til menighetens gudstjenestetradisjoner.” (Den Norske Kirke 2011a, 2).

Den nye gudstjenesteboken legger dermed opp til at det skal være ”en gudstjeneste for alle” ved at liturgien er tilpasset situasjonen. Dette betyr ikke at menighetene får full frihet til å lage hovedgudstjenesten slik de skulle finne for godt. Hovedgudstjenesten skal følge ordningen i Gudstjenesteboken 2011. Gjennom struktur, veiledninger, bestemmelser og eksempler legges det fram hvordan dette skal gjennomføres. Strukturen er delvis fri samtidig som det settes en grunnstruktur og *elementer* som skal være med i alle gudstjenester: (Den Norske Kirke 2011b, 6-7). Som allerede nevnt er stedegengjøring, involvering og fleksibilitet hovedverktøyet for å få til dette. Gudstjenesteboken går også videre i å forklare hvordan dette skal gjøres. Etter å ha studert dette materialet mener jeg at det kan oppsummeres slik:

- ”Ha fokus på mennesker og grupper som lett kan bli oversett.” (Den Norske Kirke 2011a, 5). Her trekkes særlig fram de som av forskjellige grunner vanligvis ikke kommer og universell utforming slik at man ikke skaper funksjonshemninger for gudstjenestens deltagere.

- Alle er deltakende, og det må jobbes for at det skal oppleves som en realitet. Ord, sang og bevegelser er måten menigheten deltar aktivt. I tillegg legges det opp til en større bruk av medliturger. Gjennom bruk av medliturger får man et inntrykk av større deltagelse fra lekfolkets side. Ved variasjon mellom liturg, medliturg, menighet og alle som de som fører liturgien synliggjør man at alle som er tilstede samhandler i gudstjenesten.
- Barn og unge skal involveres. Dette er en spesiell utfordring. En løsning som blir tegnet opp er mulighet for gudstjenester med fokus på barn eller unge, men disse bør være supplement til den ordinære hovedgudstjenesten. Barn og unge skal som hovedregel inkluderes i Hovedgudstjenesten. Her skal de ha en integrert plass og ikke være ”ekstra forestillinger.” Hovedløsningen er å prate med barn og unge, ta de på alvor og lytte til hva de har å si og hvilke oppgave de vil ha. Deretter må man finne en måte å inkludere dette i gudstjenesten.
- De forskjellige liturgiske leddene har fått flere varianter i tillegg til at menighetene gis mulighet til å bli utformet flere av leddene. Variantene har ikke bare en innholdsforskjell, uttrykket deres kan også variere på den måten gis det rom for flere former for uttrykk. Drama, dans, bilder og andre kunstneriske uttrykk blir flere ganger trukket fram som mulige virkemidler. Bruken av alle sansene har også blitt framholdt.
- Musikalsk har man tatt inn en bredere spekter av sjangere, både nye og gamle. Dette gjelder både for liturgisk messing og salmesang. En ny salmebok er nesten ferdig utarbeidet, i tillegg skal det komme en salmedatabase hvor det fortløpende blir lagt til nye sanger.
- Bredde i det musikalske uttrykket er viktig fordi ved ”en større musikalsk bredde i gudstjenesten kan mange oppleve å gjenkjenne musikkuttrykk som ligger ens hjerte nær. Flere kan kjenne seg inkludert og lettere oppleve at en i gudstjenesten får hjelp til å uttrykke sin tro og lovprisning. Når mennesker får være delaktige i menighetens fellesskap med noe av sitt eget musikalske språk vil dette også kunne åpne for å ta imot skatter fra andre musikalske områder.” (Den Norske Kirke 2011a, 25)
- ”For å legge til rette for at døpte og udøpte som ønsker det skal kjenne seg velkomne og bli inkludert vil man i noen menigheter velge i sin grunnordning å ha flere forskjellige typer hovedgudstjenester, men andre vil ha en fast struktur, med mulighet for variasjon og tilpassning fra gang til gang.” (Den Norske Kirke 2011a, 3)

3 Gudstjenestereformen

3.1 Styrker

3.1.1 Det grunnleggende

Det er ikke tvil om at gudstjenestereformen beveger gudstjenesten i en retning som gjør at den er mer åpen for flere. I den gamle ordningen var tanken at gudstjenesten skulle være lik i hele landet. Dette medførte en liturgi som var svært rigid, det var lite rom for tilpassning og lokal utforming. Språket hadde også en belærende tone: (Fiske 2011), og rett luthersk lære skulle gjennomsyre alle gudstjenesteledd. Man hadde prøvd å lage en gudstjenesteliturgi for alle, men i virkeligheten ble det en gudstjenesteliturgi for noen: (Tveitereid 2003).³ Den var for de som likte liturgien slik den var. Med den nye reformen har man gått bort fra prinsippet om at gudstjenesten skal være lik over hele landet, i stedet skal den ha likheter, være gjenkjennelig, og ha en fast grunnstruktur som man må forholde seg til. Dette åpner opp for å skape variasjon i uttrykket til gudstjenesten som igjen skaper mulighet for at Gudstjenesten kan nå ut til flere grupperinger.

Gudstjenesteboken 2011 er også bevisst at det er mange som ikke føler seg inkludert i gudstjenesten. Derfor søker man å gjøre noe med dette. En løsning kan da være å forandre på Gudstjenesten: (Den Norske Kirke 2011a, 5).

Prinsippene stedegngjøring, involvering og fleksibilitet er prinsipper som åpner opp for å skape gudstjenester som er tilrettelagt, møter, og kommuniserer med kulturen den står i. Det er mange som har påpekt at dagens gudstjenester ikke kommuniserer godt med kulturen de lever i.⁴ Den nye ordningen har derfor et potensial i seg til å ta lokalkulturen på alvor.

En gudstjeneste som er åpen for og ønsker å være tilrettelagt for alle er også positivt siden det holder fram at fellesskap med Gud er en invitasjon til alle.

3.1.2 Musikk

Gudstjenestereformen taler for variasjon i det musikalske uttrykket. Nye sanger fra forskjellige tradisjoner har blitt tatt med i den kommende salmeboken. I tillegg skal det lages

³ En observasjon jeg trodde jeg hadde gjort selv, men jeg ser at en tidligere lærer har hevdet det samme. Det er godt mulig jeg har hørt det i en time med han.

⁴ Se kapitel 4.2.1

en salmedatabase hvor det blir lagt til flere sanger. På den måten slipper man å vente 20 år på neste salmebok for at det skal komme til nye sanger. For sikkerhets skyld åpnes det også for sanger fra andre kilder. De liturgiske melodiene har også blitt flere og de tilhører forskjellige sjangere. Begrunnelsen som jeg tidligere nevnte mener jeg er god og jeg er enig i den. I tillegg sies det :

”Musikk ... i gudstjenesten er kommunikasjon med flere dimensjoner. Gjennom det møter vi Gud, ... Og vi vender oss til Gud når kroppen, stemmen og instrumentene vi har, tar del i bønn, lovprisning og forkynnelse av hans velgjerning.” (Den Norske Kirke 2011a, 23).

Det er ikke bare de ordene som synges som er viktige, kommunikasjonen som skjer gjennom sangens melodier og uttrykk er også viktig, kanskje enda viktigere. Da musikken er kommunikasjon betyr det at musikken må anses som et språk. Kommunikasjon krever et språk for å bære kommunikasjonen. Derfor mener jeg at det gudstjenesteboken 2011 skriver om språk også må tas med om musikk ”Språk handler om identitet og tilhørighet. Mange behersker flere språk, men det er på vårt morsmål at vi uttrykker tanker og opplevelser best.” (Den Norske Kirke 2011a, 12). Overført til musikken blir språket det musikalske uttrykket. Musikken man hører på er en del av identiteten og tilhørigheten. Det samme blir det med hvilke sanger man synger og hvordan man synger og spiller dem. Dermed får hvilke sanger vi synger og måten vi synger dem på betydning for min kommunikasjon med Gud. Blir det for fremmed blir det vanskelig å ta del og gå inn i det. Derfor er det et veldig viktig tiltak at man tydelig er åpen for et allsidig musikalsk uttrykk i kirka.

3.1.3 Det hele mennesket.

I innledningsartikkelen til boken Gudstjeneste og menighetsfornyelse omtaler Ove Conrad det han kaller rasjonalismens grep om gudstjenesten: (O. C. Hansen, Gudstjenestefornyelse 2007, 10-12). Han mener at gudstjenesten har blitt for preget av opplysningstidens vekt på rasjonalisme. Det er hodet som skal forstå, og for at det skal gjøre det må det forklares på en rasjonell måte. C. Hansen mener at mennesket er mer enn fornuften, for å nå til hele mennesket må alle sansene stimuleres, hele kroppen må få møte Gud og det må være rom for alle følelsene. Dette er i samsvar med hans beskrivelse av en generasjon som vokste opp på 80- og 90- tallet som er lei av ensidige rasjonelle forklaringer.

I den samme boken tar Tone Stangeland Kaufmann også opp dette: (Kaufmann 2007). Hun viser til Grace David som i sin bok ”Is Europe an Exceptional case?” beskriver et trekk ved Europeisk spiritualitet. Det er ikke hvor man går som er det viktige for dagens mennesker

men at man får erfart det hellige. Kaufmann oppsummerer det enkelt med ”Gud skal erfares, ikke bare forstås.” Kaufmann trekker også fram at gudstjenesten må ha rom for alle følelsene. Hun trekker da fram kirkesangen som et konkret eksempel. Kirkesangen må utvides i tematikken. Sammenlignet med salmenes bok er salmeboken ganske tom. Salmenes bok har både hatet og klagen, råskapen og jubelen, skadefryden og tilbedelsen.

Både C. Hansen og Kaufmann trekker fram en forandring i samfunnet som har gjort at behovet for erfaringer har blitt sterkere og at erfaringene derfor må få en større plass i gudstjenesten enn det de har hatt så langt.

Større plass til erfaringer kan også støttes av Erling Birkedals undersøkelse om ungdommers gudstro og erfaringer med religiøs praksis: (Birkedal 2001). I undersøkelsen fant han tre faktorer som hadde påvirkning for ungdommens gudstro. Det var Kognitive samtaler, troserfaringer og fellesskap. Birkedal mente at alle faktorene hadde noe å si, men at en av faktorene hadde en spesiell betydning for utviklingen av gudstro. Hvilken faktor det var varierte mellom de forskjellige ungdommene. Jeg er av den oppfatning av at dette ikke bare gjelder for ungdommer men også for voksne og barn.

Birkedals undersøkelse viser dermed at for en del mennesker er troserfaringer essensielt for gudstroen. Men det er ikke slik at det gjelder like sterkt for alle. Trosfellesskap og kognitive samtaler om Gud er også viktig. Kaufmann og C. Hansen peker på en utvikling i samfunnet som har gitt større behov for erfaringer. Jeg deler den observasjonen av at samfunnet har vært for preget av det kognitive og erfaringer har blitt uglesett, særlig i Luthersk tradisjon. At kirken og gudstjenesten derfor må gi rom for erfaringer er viktig. Men jeg vil også påpeke at fokuset på erfaringer også kan få for stor plass. I en time jeg hadde om trosopplæring sammen med kateketer og kateketstudenter kom vi inn på lystenning og hvor fantastisk det var med lystenning. Det var så mye flott som skjedde under lystenning, dette var de fleste i rommet enig om. Personlig skjønte jeg som ungdom aldri greia med lystenning. Vi tente lys og satt stille i 20 minutter. Det var både kjedelig og ga meg intet annet enn usikkerhet om hva vi holdt på med. Fellesskapet og kognitive samtaler hadde derimot en helt annen betydning. Dette viser at selv om erfaringer er i vinden, og erfaringer skal ha en større plass, så må det kognitive og fellesskapet fortsatt få sin plass. For en del er dette viktigere enn erfaringene.

I Gudstjenesteboken trekkes det fram at alle sanser er viktige, betydningen musikk har for mennesker, bruk av medlitter og muligheten for bruk av virkemidler i prekenen.

For prekenen sin del inviteres drama, aktualiserende og aktiviserende innslag til å brukes i prekenen. Dermed gis det rom for et bredere formidlingsrepertoar som spiller på flere sanser, gir andre typer inntrykk, skaper variasjon for tilhøreren, kan være lettere å følge med på, og som gir mulighet til skape poenger som hadde vært vanskeligere å få frem eller ikke hadde blitt like gode i en ren ordpreken. Taler man om menighetens fellesskap blir det mye mer reelt hvis man legger opp til fellesskap i prekenen gjennom at menigheten må gjøre noe sammen. Når spekteret i formidlingen økes er det dermed også klart at spekteret blant de det passer for økes.

En større del av mennesket får delta gjennom bønnevandring som gir andre erfaringer enn det man får i kirkebenkene. Brede i musikken gir større bredde i erfaringen. Større bruk av medliturger kan styrke fellesskapsfølelsen og stimulere erfaringsdimensjonen hos medliturgene.

Gudstjenesteboken 2011 legger med det bedre til rette for at hele mennesket får ta del i gudstjenesten.

3.1.4 Plassering

Bruken av kirkerommet har også kommet mer i fokus. Veiledningen gir en egen redegjøring for tilpassning av kirkerommet for alle. Men det skjer noe viktigere, en bevegelse fra koret og ut i kirkerommet. Tradisjonelt gjennomføres gudstjenesten i koret. Alt som blir sagt sies herfra og alt som blir gjort utenom orgelspilling gjøres her. Liturg og medliturg leder gudstjenesten herfra mens menigheten sitter i skipet. De inviteres opp til koret kun til nattverd, delvis dåp og enkelte ganger til kollekt. Når det skjer forblir de derimot passive. De må være stille og få eller gi det de skal å gå vekk igjen. Det legges ikke opp til at de skal bidra eller lede noe. Dette kan være med på å forsterke enn følelse av noen som har⁵ gudstjenesten og andre som passivt sitter å ser på. I reformen kan jeg spore en bevegelse vekk fra dette. Bønnevandring gjør at folket får vandre rundt i kirkerommet og får komme fram til for eksempel alteret hvor de får ha sin egen seanse med Gud. Nå er det ikke presten som leder men den enkelte menighetsmedlem selv. I Kyrie/kirkelitaniet presenteres det en modell hvor

⁵ Jeg bruker her begrepet *har*, framfor *eier* eller *styrer* fordi *har* får fram at det er noe som man er med i og gjennomfører uten at man nødvendigvis eier eller styrer. Gudstjenesten er et møte mellom Gud og mennesker som kommer til uttrykk gjennom de forskjellige leddene. Når noen da blir passive i leddene er det en fare for at følelsen av å delta kan utebli og dermed har man en følelse av å ikke være med på gudstjenesten.

det kan komme ”kyrierop” fra forskjellige steder i kirkerommet. Slike rop kan skape en sterkere følelse av deltagelse i ropene som noe man som individ og menighet roper fram. Det blir menighetens rop og ikke liturgens. Dans, drama, bilder og lignende som trekkes fram som formidlingsform på forskjellige ledd har mulighet til å utspille seg andre steder enn i koret. Alt dette kan bidra til en bevegelse vekk fra ”fra koret til skipet” følelse og over til en ”hele kirkerommet” følelse. Dette kan igjen skape en sterkere følelse av deltagelse for kirkegjengerne.

3.1.5 Medliturger

Medliturgene er tenkt at skal være med i gjennomføring av gudstjenesten. De skal representere menigheten i all dens variasjon, og det skal byttes på hvem som brukes.

Som kirke har dette en helt grunnleggende side ved seg. Vi kan diskutere om det finnes spesielle embeter og hvem som skal inneha de. Men vi kan ikke diskutere at misjonskallet ble gitt til alle kristne. Når disiplene skal gjøre alle folkeslag til disipler vil det si at alle skal gjøres til disipler, når de så er blitt disipler gjelder misjonsoppdraget og for dem. Dermed har alle kristne fått misjonsoppdraget. Oppdraget er å gjøre mennesker til disipler gjennom dåp og å lære dem å holde alt Jesus har befalt: (Matteusevangeliet 28). Nøyaktig hva alt Jesus har befalt er vanskelig å si. Det som enkelt kan slås fast er at evangelisering, diakoni og gudstjenestefellesskap har vært sentralt i menigheten fra begynnelsen av. Dette betyr at hele menighetsarbeidet må forstås som en del av Jesu oppdrag. Gudstjenesten er en del av menighetsarbeidet. Dermed er gudstjenesten en del av hele menighetens ansvar. Dette taler også Paulus om når han sier at ånden har gitt oss forskjellige gaver for at vi sammen skal fungere som et legeme: (Paulus’ første brev til korinterne 12). De forskjellige lemmene har forskjellige oppgaver og evner som settes sammen til et velfungerende legeme. Medliturger er altså et bibelsk prinsipp som må ønskes velkommen inn i gudstjenesten. Bruk av medliturger beriker gudstjenesten med et bredere spekter av evner og oppgaver. Dette kan medføre større variasjon i form og innhold hvis det brukes riktig.

I tillegg til det teologiske perspektivet på medliturger er det også positivt fra et sosiologisk perspektiv. Tom F. Driver gir som en del av konklusjonen til boken *Liberating Rites – Understanding the Transforming Power of Ritual* 15 maximer for planlegging av kirkelige ritualer: (Driver 2006, 212). Drivers utgangspunkt er at en rite skal virke frigjørende. Maxime nummer fem sier at i et ritual skal de aktivt deltagende være flere enn de passive. For Driver er det altså aktiv deltagelse et viktig premiss for ritualer. Hvis han med aktive deltagere

mener medliturger tilsier det at det gjennomsnittelig skulle være 50 eller flere medliturger på en gudstjeneste i den norske kirke.⁶ Når vi leser kapittel åtte i Drivers bok handler derimot ikke deltagelse om å være aktiv medliturg men om å være med å synge sanger i et fellesskap på en slik måte at man tar del i sangen og fellesskapet: (Driver 2006, 153). Drivers maxime blir således ikke et argument for flere medliturger. På den andre side kan medliturgenes deltagelse i planleggingen bidra til å forme en liturgi som menigheten bedre kan ta del i, gjennom valg av sanger, uttrykk og utforming av de liturgiske ledd. Dermed blir det flere aktivt deltagende. Ved å bruke flere medliturger kan det også skapes en sterkere følelse av å feire gudstjenesten sammen. For de som er med som medliturger kan det skape økt eierforhold til både menighet og gudstjenesten og aktiv deltagelse i gudstjenesten. Dermed bidrar økt bruk av medliturger til økt aktiv deltagelse.

3.2 Svakheter og problemer

3.2.1 Struktur

Prinsippene stedegengjøring, involvering og fleksibilitet er alle gode for å lage Gudstjenester som kan møte alle. Disse forstås dog innenfor en gitt forståelse av ”en hellig allmenn kirke.” En Hellig allmenn kirke forstås som det historiske vestlige kirker har felles i liturgien sin. I Gudstjenesteboken 2011 blir strukturen (gudstjenestens ordo) dette fellesstrekket: (Den Norske Kirke 2011a, 4). Dermed forstås ”hellig allmenn kirke” som de ytre tegn som er synlig i gudstjenesten. Men dette er det som er felles for de tradisjonelle kirkene. I vesten ser vi at det har vokst fram nye kirkesamfunn, gudstjenestefellesskap og ungdomsarbeid som avviker fra denne strukturen. Noen av dem i stor grad, andre i mindre. Flere av disse fellesskapene har også oppstått som en reaksjon på tradisjonelle gudstjenesters manglende evne til å få kontakt med grupperinger i samfunnet.⁷ Skal vi ha gudstjeneste for alle må vi også kunne ha gudstjenester som ikke har den samme grunnstrukturen som Gudstjenesteboken 2011.

⁶ Gudstjenester i Norge har et snitt på ca 100 deltagere. se appendiks 1.

⁷ *Mission-Shaped Church*, Arbeids Gruppe, The Church of England's Mission and Public Affairs Council (London: Church House Publishing, 2004), Ian J Mobsby, *Emerging and Fresh Expressions of the Church - How Are They Authentically Church And Anglican* (London: Moot Community Publishing, 2007) og Steven Croft, red., *The Future of the Parish System - Shaping the Church of England for the 21st Century*, red. Steven Croft (London: Church House Publishing, 2006) er tre bøker som trekker fram dette.

Menighetene som i dag feirer gudstjenester med sin egen liturgi har fått fritak fra gjeldende gudstjenestebok som det har vært åpning for i den gjeldende ordningen: (Den Norske Kirke 1996, 16) og har også mulighet til videre fritak: (Den Norske Kirke 2011b, 3). Dermed finnes det åpning for flere valgmuligheter i gudstjenesten. Dette må det imidlertid søkes tillatelse om fra biskopen. Fritaket skal komme av at *særlige grunner* taler for det. Hva som menes med særlig grunner er en tolkningssak som kan tolkes strengt eller vidt. Hvorvidt det derfor blir en reel mulighet er avhengig av den rådende biskops syn på saken. Her tror ikke jeg alle vil være like åpne for fritak.⁸ Strukturen kan dermed virke hemmende.

Gudstjenesteboken 2011 sin måte å forstå tradisjonen legger fokuset på form (struktur) og ikke innhold. I Frøyland-Orstad Kyrkjelyd har jeg møtt kristne som taler om hvor viktig det er å ta vare på kirkens tradisjon. Dette har altså kommet fra folk som har en gudstjenestefeiring som ikke kan forstås som tradisjonell. Den bryter den grunnleggende strukturen som er å finne i Gudstjenesteboken 2011, synger lovsanger framfor salmer, vill ikke ha kirkeorgel, begynner gudstjenesten halv elleve, etc. Tradisjonen her forstås ikke som formen til gudstjenesten men heller innholdet i forkynnelsen og hvordan menighetslivet skal være. Drivers tolvte maxime trekker også fram at formen ikke har betydning for ritualet: (Driver 2006, 212). I en misjonssituasjon hvor målet er å bringe evangeliet til mennesker i den kulturen de lever i må vi kontekstualisere. Skal vi kontekstualisere gudstjenesten er det gudstjenestens form som må kontekstualiseres mens budskapet forblir. Dermed er det ikke formen i tradisjonen som er viktig å beholde i gudstjenesten men derimot tradisjonens innhold. For å skape en gudstjeneste for alle må vi ha en frihet for gudstjenesten slik at det er mulig å tilpasse formen der vi er. Dette lykkes gudstjenestereformen bare i en viss grad med.

3.2.2 Begrepene *Hovedgudstjeneste* og *hovedmenighet*

Gudstjenesteboken 2011 regulerer ikke hverdagsgudstjenester. Slik sett er det mulighet for gudstjenesteformer på hverdager som ikke er styrt av Gudstjenesteboken. Her har dog Gudstjenesteboken 2011 en begrepsbruk som ikke er god. ”Når den gudstjenesten som ordinært holdes søndag formiddag, kalles hovedgudstjeneste, er det for å understreke at dette

⁸ Denne påstanden begrunner jeg med biskop Helga Byfugliens uttalelse på VTP-østlandet sommeren 2011. Hun sa tydelig i fra at hun ikke likte når prester gjorde små forandringer på (dåps-)liturgien. Åpenhet for andre former er derfor ikke en selvfølge hos biskopene. Når Gudstjenesteboken 2011 begrunner strukturen med nasjonal gjenkjennelse og økumenisk profil kan dette holdes fram av biskoper som begrunnelse for at grunnstrukturen må holdes i alle forordnede gudstjenester.

er menighetens hovedsamling.” (Den Norske Kirke 2011a, 2) Bruken av begrepet *hovedmenighet* bygger på en tradisjonell tanke om søndagsgudstjenesten som menighetens hovedsamling. I dag ser vi derimot at det i tillegg til at det vokser fram alternative gudstjenester så skjer det også en forandring i menighetstankegang. I de nye måtene å tenke på er fellesskap, personlig utbytte av gudstjenesten og en personlig tilknytting til menighet eller gudstjeneste det som binder en til menigheten, ikke at man bor innenfor det område som sokner (tilhører) til kirka: (Church of England 2004, 33), (Sørhus 1984-2011). Opp mot de nye forståelsene blir det vanskelig å snakke om hovedgudstjenester. En gudstjeneste er ei gudstjeneste uansett når den måtte være. Når man da bruker begrepet *hovedgudstjeneste* kan det fort forstås som en rangering hvor søndagsgudstjenesten er viktigere/bedre enn hverdagsgudstjenesten. Den tradisjonelle måten å forstå gudstjeneste og menighet på er også grunnlaget for Gudstjenesteboken 2011 og som sagt så klarer ikke tradisjonelle gudstjenester å nå ut til alle. Dermed begrenses muligheten for en gudstjeneste for alle.

Etter å ha gått gjennom statistikk fra SSB fra perioden 2005-2010 har jeg funnet ut følgende.⁹ Det er en nedadgående aktivitet og deltagelse ved helligdagsgudstjenester i Den Norske Kirke. Denne nedgangen er større enn nedgangen i medlemsmassen. Nedgangen deltagere er både i det totale antall og i snitt pr gudstjeneste. På gudstjenester utenom søndager har antall gudstjenester og det totale antall deltagere gått ned, mens snittet har gått opp. Når en ser på snittet på antall deltagere så ser vi at det går opp når det blir færre gudstjenester og ned når det blir flere. Totalt sett ender det med flere gjennomsnittelig deltagere i 2010 enn 2005, med ett toppår i 2007. I 2010 var snittet for søndag og helligdagsgudstjenester 98,56 deltager. Trekker vi fra dåpsfølgene og konfirmanter får vi et snitt mellom 82 og 91. For gudstjenester på hverdager var snittet 75,46. Forskjellen mellom Helligdag og hverdagsgudstjenester er ikke bemerkelsesverdig stor med tanke på at søndagsgudstjenesten er hovedgudstjenesten og skal være for alle

Statistikken fra 2009 viser at Frøyland-Orstad har 5 959 deltager på gudstjenester utenom søn- og helligdag. Det gir et snitt på 145 deltagere over 41 gudstjenester. På søn- og helligdag har de 10 271 deltagere: (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS 2011) Disse gudstjenestene er hovedsakelig ungdomsgudstjenester og bærer derfor preg av å være tilrettelagt for ungdommer og ikke alle. En stor andel av de som går på disse er ikke å finne

⁹ Se appendiks 1

på søndagsgudstjenesten. (Sørhus 1984-2011) Ved å bruke hovedgudstjeneste og hovedforsamling om søndagens gudstjeneste ekskluderer man dermed nesten 1/3 av menigheten fra hovedforsamlingen.

Begge disse tallene taler derfor mot at vi kan snakke om en hovedgudstjeneste og hovedmenighet. Bruken av disse uttrykkene gjør at de som samles til gudstjeneste på andre tidspunkt ekskluderes fra hovedmenigheten. Dette kan umulig være å skape en gudstjeneste for alle.

Gudstjenesteboken 2011 beholder med det et problem for å få til én Gudstjeneste for alle. De tradisjonelle gudstjenesteformene klarer ikke å kommunisere til alle, til det trenger vi nye former. Gudstjenesteboken tenker at gudstjenestene skal fortsette på samme måte og i samme form som før, forandringen skjer i uttrykket og aktiv deltagelsen. Skal det være gudstjeneste for all må det også skje en forandring i menighetstankegangen. En slik endring i ordning er under utredning. I 2005 ble kirkeloven endret slik at det ble lov med en forsøksordning for valgmenigheter. Bymenigheten Sandnes har vært en forsøksmenighet og Bakkevig III 3 har utarbeidet et forslag for en fast ordning for valgmenigheter. Endelig vedtak er enda ikke tatt i saken. I tillegg til valgmenigheter finnes det også ordninger for andre typer menigheter som ikke er soknemenigheter. Jeg vil vende tilbake til dette temaet i slutten av dette kapittelet og ta det med meg videre inn i kapittel 4. Nå vil jeg først se videre på hvilke andre problemer som ligger i Gudstjenesteboken 2011.

3.2.3 Ungdommens Kirkemøtes ønske

Petter Dille leder av kirkerådets utvalg for ungdomsspørsmål skriver i luthersk kirketidene at ungdommens kirkemøte ikke ønsket en ny liturgi for høymessen. Det de ønsket seg var en mål- og kompetansestyrt ordning hvor menigheten gis tillitt til å utforme gudstjenesten uten regler. Det de har fått er en regelstyrt ordning: (Dille 2011). Jeg er enig i denne kritikken. Bakgrunnen min for at jeg begynte å skrive denne oppgaven var at jeg reagerte noenlunde likte etter å ha lest et utkast til reformen. Etter å ha satt meg mer inn i reformen vil jeg si at menigheten gis en viss tillitt til å utforme gudstjenesten selv. Utarbeidelsen av lokal ordning er det klareste eksempelet på dette. Til denne gis det også veiledning som fint kan forstås som tilrettelegging for mål- og kompetansestyrt gudstjeneste. Samtidig har den lokale grunnordningen regler for hva den har lov til. Den nye liturgien er slik sett både mål- og kompetansestyrt og regelstyrt. Noen regler må ei kirke ha for sine gudstjenester, men de skal heller ikke ha for mange. Som oppgaven min viser er jeg av den oppfatning av at

Gudstjenesteboken 2011 og kirkeordningen har for mange bestemmelser.¹⁰ Jeg er dermed enig i Petter Dilles kommentar om regelstyringen.

Gudstjenestereformen svarer ikke helt på Ungdommens Kirkemøtes forespørsel. Da kan vi spørre om den faktisk blir for ungdommen slik de vil ha den? Hvis den ikke er det så er den ikke for alle. Jeg heller mot at enkelte sider av gudstjenestereformen ikke går i den retningen ungdommen vil ha det og er derfor ikke for alle.

3.2.4 For alle?

Når Gudstjenesteboken 2011 tar for seg *En Gudstjeneste for alle* legger den fokuset på mennesker som fort blir oversett eller glemt. De som allerede kommer til Gudstjeneste blir ikke viet mye oppmerksomhet. Det kan virke som ”alle” er de som ikke pleier å komme og at fokuset dermed ligger hos disse framfor de som kommer. Det søkes svært lite etter hvordan man skal legge til rette for de som allerede kommer. Et slikt fokus kan være ødeleggende. Jeg mener man først må søke hvordan vi vil ha det framfor hva som må gjøres for at/når andre kommer. Skal andre få et godt inntrykk er det viktig at vi trives og at gudstjenesten fungerer. Hvis man skal ha gudstjenesten slik vi tror andre vil ha det risikerer vi å ha gudstjenester som ingen vil gå på. Resultatet blir færre kirkegjengere framfor det som var ønsket.

Jeg er av den oppfatning av at et arrangement i seg selv ikke trekker nye folk. Folk trekker folk. Skal gudstjenesten trekke og treffe mennesker må de som går der trives, både med gudstjenesten og fellesskapet. Samtidig må man være åpne for nye og den forandringen nye bringer med seg.

Med det så mener jeg ikke at fokuset på de som ikke kommer er feil. Et menighetsfellesskap må klare å se ut over seg selv, spørre seg selv om det er noen som kunne vært en del av fellesskapet og som ikke er det, undersøke om det er noe med strukturen som gjør dette, og være åpne for forandring. Åpenhet, tilrettelegging og invitasjon inn i fellesskapet er viktig. Men fokuset må ikke ensidig ligge på hvordan vi kan nå nye, fokuset må også ligge på hvordan vi kan styrke det fellesskapet som allerede er her og skape en gudstjeneste slik vi vil ha det.

¹⁰ Siden oppgaven min flere steder tar for seg bestemmelser jeg er uenig i kommenterer jeg ikke bestemmelsene noe mer her.

3.2.5 Kirkemusiker

Alminnelige bestemmelser er tidlig ute med å definere kirkemusiker som organist eller kantor: (Den Norske Kirke 2011b, 2). Den er dog litt tvetydig siden den sier at kirkemusiker ved enkeltgudstjenester gjelder tjenestegjørende kirkemusiker, og ved fastsettelse av lokal grunnordning den fast ansatte kirkemusiker. Jeg er usikker på hvordan jeg skal forstå dette, det kan være at dette er en av feilene eller uoverensstemmelsene som skal rettes på til den endelige utgaven. Hvis denne formuleringen er ment slik blir jeg i stuss på hva de egentlig mener. Det er mulig å forstå det slik at menighetsmusiker i hovedsak er de som spiller orgel, men det finnes andre musikere som jobber som menighetsmusikere. Da er vegen kort til å forstå kirkemusikk som orgelmusikk og derfra kan andre musikalske uttrykk få en lavere rang i gudstjenesten. Gudstjenestereformen er derimot tydelig på at andre musikkuttrykk nå også er å regne som kirkemusikk. Man kan spørre seg om dette er ord uten vilje,¹¹ eller om det er gamle tenkemåter, tradisjonen og situasjonene til de fleste menigheter som kommer til uttrykk i formuleringen. Jeg velger å anta at det er det siste. Definisjonen av kirkemusiker er dermed en uheldig formulering som kan få den konsekvensen at det demper fornyelsen av kirkemusikken.¹²

3.2.6 Musikk

Gudstjenestereformen er optimistisk på at det går fint å samle forskjellige musikalske uttrykk i en gudstjeneste. Musikalsk så ønskes det at man skal la forskjellige uttrykk komme til orde. Jeg vet ikke hvordan dette er tenkt i praksis, men jeg har vanskelig for å se for meg at rock basert lovsang, bedehussang med sju gitarer og ei sag, og høykirkelig orgelspilling blandet sammen vil gi en god flyt i gudstjenesten. Forskjellig musikalsk uttrykk kan gjøre at gudstjenesten blir mer stykket opp. Det er også høyt sannsynlig at noen vil rynke på nesa av tonene fra saga og noen hopper i sete og holder for ørene når tromme setter inn. Selv om sangen kan være gjenkjennelig kan uttrykket oppfattes som grufullt. Da skapes det ikke åpenhet for andre uttrykk men heller forakt. Nedtoning av de forskjellige uttrykkene slik at de treffer bredere er en mulig løsning, for så vidt god, problemet er at ikke alle liker å nedtone uttrykket sitt. Et slikt sammensurium eller nedtoning av uttrykk kan gjøre at man heller velger å gå dit hvor man får sitt uttrykk i ren form uten innblanding av andre. Dette er en

¹¹ Man sier at man ønsker noe, for å blidgjøre de som ønsker det, uten å mene det.

¹² Eller inkluderingen av andre kirkemusikalske uttrykk som det egentlig er.

problemstilling som jeg ikke kan se at Gudstjenesteboken 2011 tar noe særlig opp. Det virker heller som om den forventer at en blanding vil gjøre alle glade.

Gudstjenesteboken 2011 setter opp tre kriterier for å vurdere sangers kvalitet. (Den Norske Kirke 2011a, 25) Det er for det første musikkens evne til å bære fram tekst og kommunisere. For det andre hvorvidt den bidrar til deltagelse og gir næring til troen. Og for det tredje hvilken slitestyrke den har over tid. I tillegg sies det at kvaliteten kan ikke vurderes ut fra subjektive oppfatninger. Dette er et godt utgangspunkt for vurdering av musikk. Samtidig er det ikke mulig å gi et objektivt svar på hvilken musikk som vill være god før etter at gudstjenesten er gjennomført. Møte med musikken skjer jo hos den enkelte i den situasjonen de er i. Det finnes derfor ikke noe universelt svar på hvilken musikk som er god. Dermed er det også vanskelig å sette en grense for hvilke sanger som består kriteriene og hvilke som ikke gjør det.

3.2.7 Lovsangens plass

I ordningen for gudstjenesten er det lagt opp til at det kan være lovsang tre steder i gudstjenesten. Før gudstjenesten begynner, i Gloria leddet og Sanctus leddet. Lovsangen før gudstjenesten kan være en bolk men man finner ikke dette som et alternativ i gudstjenesten. Gloria og Sanctus er ensangs ledd. I tillegg kan inngangssalmen være en lovsang. Lovsangen har dermed ikke fått noen særlig plass i gudstjenesten. I forhold til den gamle Gudstjenesteboken er det nesten ingen forandring. Nå er ikke liturgien i gudstjenesteboken en ferdig bestemmelse. Den lokale menigheten har mulighet til å ha mer innslag av lovsangen i den frie plasseringen av salmer. Det må også nevnes at salmeleddene kan være lovsang. Men samtidig skjelner Gudstjenesteboken mellom salmer og lovsang og når det da står ”salme” i liturgien så gir det et inntrykk av at det skal være salme og ikke lovsang

Går vi inn i Gloria- og Sanctus leddet ser vi at Gloria gir mulighet for forskjellige lovsanger, i Sanctus er det derimot bare én lovsang som gjelder ”Hellig, hellig hellig.” Dette er en sang som har lange tradisjoner i kirken, og den har sitt utgangspunkt i Jesajas møte med Herren i tempelet (Profeten Jesaja 6). Det må kalles gode grunner til at denne sangen skal brukes når vi går til bords med Herren. Det pussige er derimot at når vi ser på den alternative nattverdsliturgien, så er det åpnet opp for andre lovsangsvers. Dette alternativet skal brukes i spesielle tilfeller hvor det er naturlig, for eksempel gudstjenester med fokus på ungdom. Dette virker rart. Hvorfor er det greit å ha andre lovsangsvers på spesielle gudstjenester og ikke på vanlige gudstjenester? Svaret må enten være at det bare finnes et lovsangsvers som

passer for alle. Eller så må den alternative liturgien være en B-liturgi. Den er ikke like god, like hellig, eller noe tilsvarende, derfor kan andre lovsangsvers som ikke bærer den samme storheten som ”Hellig hellig hellig” benyttes her. Eller så må det forstås som at tradisjonen er viktig å ha i de vanlige gudstjenestene. I de spesielle tilfellene er det derimot grunner for å velge andre sanger som anses som viktigere enn tradisjonen. Man kan da spørre hvorfor disse grunnene ikke veier like tungt ellers. Alle tre mulighetene virker ikke helt gjennomtenkt og jeg kan ikke skjønne hvorfor man ikke kan åpne opp for andre lovsanger i den vanlige liturgien.

For mange er lovsang noe av det viktigste ved en gudstjeneste. Mye ungdomsarbeid og studentarbeid jeg har sett har i stor grad vært preget av lovsang: (Sørhus 1984-2011). Det vil si at vi har en generasjon med unge som er vant med lovsang som en stor del av gudstjenesten. I ”Hellig handling, Hellig tid, hellig rom.” står det

”Salmenes bok viser oss at å lovprise Gud er livets innerste mening (Salme 36,8-10, Salme 89,16-19, Salme 145,21). Derfor har ikke kirken noen rikere og mer altomfattende oppgave enn å være en lovsyngende og hymnisk bevegelse.” (Den Norske Kirke 2011c, 3-4).

Å lovprise Gud omtales som livets innerste mening. Nå er lovprising mer enn lovsang men lovsang er en stor del av det. Jeg undres hvorfor ikke lovsang har blitt omtalt mer i Gudstjenesteboken.

Lovsang er en vital del av gudstjenesten men det er ikke alle som synes det er like lett å syngre . Det er noe med det uttrykket som ikke passer dem. Grunnene kan være mange. Det taler for at lovsangen ikke må få for stor del av gudstjenesten samtidig som den må få sin plass. Lovsangen har også blitt knyttet til en musikalsk sjanger. Lovsang er derimot ikke bundet til noen sjanger. Dette er en utfordring til de som skal lede lovsang.

Lovsang bør ha en større plass i gudstjenesten enn det den har i dag. Lovsangsjangeren faller innenfor det som kalles nye musikalske strømninger på 1900-tallet, som gudstjenesteboken ønsker å ta opp i seg. (Den Norske Kirke 2011a, 24) Lovsangssjangeren skal ha sin plass i gudstjenesten, men samtidig skal den ikke ha enerett på lovsangen. Også andre lovsangsuttrykk må få komme til ordet .

3.2.8 Forkynnelse

Jeg skrev tidligere at det i forkynnelsen lå invitasjon til å invitere andre former for forkynnelse inn i gudstjenesten. Dette er bra, derimot synes jeg ikke den går langt nok. Det er

bare deler av preken som kan erstattes/suppleres av for eksempel drama: (Den Norske Kirke 2011d, 15).¹³ Det gis ingen begrunnelse for dette. Thor Rummelhoff har hevdet det samme. Drama er bra å bruke i prekenen men det kan ikke erstatte den: (Rummelhoff 2009, 112). Også her gis det ingen begrunnelse. Jeg er uenig i dette. Jeg har selv vært med å ha drama i gudstjeneste som har vært selve prekenen. Ingen ord blir sagt før eller etter. Dramastykkene har vært beregnet på barn men temaet har også truffet voksne. Tilbakemeldingene har vært gode, ungene (og de voksne) har sittet helt i ro og fulgt med, og det har også virket som de har fått med seg poenget. Dramaet skal ikke ha på seg å være tekstutleggelse men de har forkynnet den kristne lære. Min konklusjon er at de har vært en veldig god måte å tilrettelegge gudstjenesten for barn uten at det blir for barnslig for voksne. Det har også blitt etterlyst drama i gudstjenestene for unge voksne etter at man har hatt drama for barn: (Samtaler 2000-2011). Jeg er av den oppfatning av at gode drama for barn er den måten som i størst grad fungerer som forkynnelse for alle.

Når det er sagt mener jeg ikke at drama kan erstatte alle prekener, det er ikke alt som er like lett å ta opp i et drama, særlig når det skal være for barn. Jeg mener at prekener trenger forskjellige former og muligheten til å bruke drama som preken derfor er viktig.

3.2.9 Styring av plassering

Det er gode grunner til å ha generelle regler for hvor folk bør stå i forskjellige handlinger. Det kan for eksempel brukes for å markere hvilken kommunikasjonssituasjon det som sies skjer i. Audiopedagogisk er det også en fordel å ha plassert den som taler på steder hvor de synes og høres. Men blir det lovisk kan det skape et inntrykk av gudstjenesten som et teater hvor vi har våre gitte plasser og replikker som vi følger uten å være en del av det.

¹³ Et spørsmål her er om *kan* har en bestemmende form som tillater (kun) det som er nevnt eller om det er en foreslående form som kommer med eksempel på hvordan det kan gjøres. Jeg mener at sammenhengen tilsier at det er en blanding som brukes. Sammenhengen det står i er sammen med andre forslag til hvordan prekene kan gjøres og den får dermed et foreslående preg. Samtidig har de forskjellige forslagene forskjellig grad av hvor stor del av prekenen de kan være. Preken som en samtale kan være ”deler (av) eller hele prekenen” mens for drama sies det ”deler av prekenteeksten kan dramatiseres.” Dette skaper et inntrykk av at det er forskjell på hvor stor del de forskjellige forslagene bør ha. Dette ble også forsterket i samtale med veileder hvor det ble uttrykt behov for å gi noen kommentarer/tanker rundt dramaet fra presten samt at det er liturgen som har ansvaret for prekenen. Dermed har den også en tillatende form. Dermed sitter jeg igjen med en opplevelse av at det er et begrenset tillatende foreslående *kan* som brukes. Den foreslår drama men begrenser dens andel av prekenen.

Gudstjenesten er mer levende enn som så. Gudstjenesten er ikke en øvelse i å gjøre de riktige tingene. Gudstjenesten er et møte mellom mennesker og Gud.

Går vi til ungdoms- og leirarbeid så ser vi at enkelte bruker rommet på en helt annen måte. Man kan sitte i sirkler el sofagrupper, bevege seg rundt fra post til post, gjerne i forskjellige rom, prekenen kan legges opp som en samtale mellom alle eller forskjellige oppgaver, tekstlesningen kan dramatiseres gjennom kirkerommet eller det kan være nokså likt som i ei gudstjeneste. Det viktige er at man har frihet til å bruke rommet. I den tidlige kirken var også prekenformen at presten leste prekenteksten for så å ha en samtale med menigheten.

Dette er nok ikke like lett å få til i en gudstjeneste. Størrelsen på menigheten samt forskjellige funksjonshemninger vil gjøre det vanskelig å få det til å passe for alle. Men det forhindrer ikke behovet for den prinsipielle og praktiske åpenheten som gudstjenesten må ha for å kunne favne alle.

3.2.10 Nådegaver og Ånden

Jeg har ikke klart å finne noen omtale av nådegaver og Åndens styrelse i Gudstjenesteboken 2011.¹⁴ Dette er ganske utrolig. Den Hellige Ånd er en vital del av kirken. Det var med Åndens utgytelse på pinsedagen at kirken våknet til liv,¹⁵ det er med Åndens ledelse kirken har sitt liv i dag. Ånden vart sendt av Gud for å lede og styrke oss. Nådegaver er både en bibelsk og en historisk del av kirka. Da må Åndens ledelse være en sentral del av Gudstjenesten. Det er den ikke. Dette er en alvorlig svakhet ved Gudstjenesteboken 2011. Større rom for at Den Hellige Ånd kan gripe inn og lede gudstjeneste og dermed utøvelse av åndsgaver er for mange en viktig del av det å være kirke. Det er mange som derfor jobber hardt for å en tydeligere plass for Åndens gaver i kirka i dag.¹⁶

¹⁴ Jeg har både lett etter det ved lesing og gjort elektronisk søk uten å finne det nevnt. Det bes om Åndens ledelse i liturgien. Men at Ånden leder, hvordan Ånden leder eller åpenhet for Åndens ledelse av Gudstjenesten finner jeg ikke nevnt.

¹⁵ Noen kaller pinsen for kirkens fødsel, andre mener at kirken eksisterte før det, men med Åndens utdelelse så gikk den inn i en ny fase. Jeg velger derfor å kalle det ”våkne til liv” siden det var da kirken som en misjonerende, diakonal, Guds- og kristustilbedende kirke startet sin virksomhet.

¹⁶ Kjell-Petter Dahl, *Nådegaver - Kirkens Glemte Ressurser?* (Oslo: Luther Forlag, 2003).og Oase-bevegelsen kan nevnes som eksempler.

Gudstjenestereformen skal ha ros for at den innfører en større bruk av medliturger. Gudstjenesteboken 2011 begrunner dog ikke dette med nådegaver eller Åndens ledelse. Den teologiske forankringen ligger i at kirkens medlemmer er forskjellige lem på kirkekroppen som alle trengs til sitt bruk. Vi har forskjellige evner og vi må brukes deretter. Det som videre sies om medliturger er at de skal brukes for å skape en følelse av at alle deltar på gudstjenesten og de skal representere hele bredden i gudstjenestefellesskapet: (Den Norske Kirke 2011a, 9,17). Det er ikke noe i veien med begrunnelsen, men den kunne vært videre og inkludert nådegaver i argumentasjonen og språket slik at man vart sikker på at nådegavetanken også er til stede i hovedgudstjenesten til Den Norske Kirke.¹⁷

At omtale av Åndens ledelse og nådegaver er utelatt kombinert med lite omtale av lovsang gjør at det kan virke som at den lavkirkelige karismatiske gudstjenesten må nedtones for at gudstjenesten skal bli for alle. Problemet er at gudstjenesten da ikke legges til rette for de som vil ha gudstjenester som gir plass til nådegavetenkning og Åndens ledelse. Dette er mange steder en sterk, aktiv gruppering som ofte ikke finner seg til rette i Den Norske Kirke. At man da ikke omtaler nådegaver i Gudstjenesteboken er derfor et stort minus på veien mot en gudstjeneste for alle.

3.3 Orden og frihet, Åndens plass i gudstjenesten

Grunnet manglende fokus på Åndens plass i gudstjenesten vil jeg derfor ta for meg boken *Gudstjenestefornyelse og menighetsutvikling* (Oase 2007). Denne boken ble gitt ut i etterkant av en konferanse om dette temaet som Oase-bevegelsen stod for. Oase-bevegelsen er en bevegelse innenfor den norske kirke som ved Den Hellige Ånd vil utruste kristne til å bygge livskraftige fellesskap og sende dem til verden. Denne bevegelsen har Den Hellige Ånd som en sentral del av forståelsen av å være kirke. Det er derfor interessant å se hvilke tanker om gudstjenesten som oppstår når de har konferanse. Jeg redegjør ikke for alt som tas opp i denne boken men trekker ut noen poenger om åndens ledelse som er viktig for min oppgave.

¹⁷ At vi alle er lemmer på kirkekroppen er for så vidt en del av nådegavetanken, men nådegaver er ikke nevnt i forhold til medliturger dermed forsvinner også denne koblingen siden kirkelemtankegangen ikke er ensbetydende med åndsgaver. Vi har også naturgaver som gjør oss forskjellig og dermed forskjellig ledd på kroppen.

3.3.1 Liturgien

Ove Conrad Hansen tar i sitt innledende artikkel til boken Gudstjenestefornyelse og menighetsutvikling (O. C. Hansen 2007) opp forholdet mellom orden og frihet, og med det Åndens plass i gudstjenesten. Men det er særlig Christopher Cocksworth som tar for seg dette temaet gjennom sine to artikler om Ånden og liturgien i den samme boken: (Cocksworth 2007a), (Cocksworth 2007b).

Cocksworths utgangspunkt er at det ikke er noen motsetning mellom liturgi og Åndens tilsynekomst. Ånden bruker liturgien til å klargjøre for dens tilsynekomst. Videre bruker Cocksworth historien med kvekere, puritanere og anglikanere til å fremme sitt syn på forholdet mellom liturgi og ånden. Slik jeg forstår det tenker han at det finnes tekster som Ånden har gitt i gave til kirken. Disse tekstene har ofte et læremessig innhold og er med på å bevare enheten i kirken. Hvilke tekster som omfattes av dette går han ikke nærmere inn på, men det virker nærliggende å forstå at dette gjelder liturgiske tekster. Kirkens liturgi er derfor gitt av Ånden, som virker gjennom den og de er viktig for å bevare rett lære. Men liturgien er ikke en lovtekst. Det må ikke forstås som en bok som skal leses opp. Liturgien er en rettesnor for gudstjenesten.

I den anglikanske kirke har man laget *Common Worship*, en samling liturgier som fungerer som et tillegg til de gamle liturgiformene. Her anerkjenner man de tradisjonelle tekstene, men samtidig er den laget for å brukes i de lokale kontekstene. Det finnes en frihet i liturgien til å la seg lede av Ånden både i forberedelsen og gjennomføringen. Og her finner vi Cocksworths forståelse av Åndens plass i liturgien. Liturgien må ha rom for åndens ledelse samtidig som den tar vare på det ånden har gitt oss av bibelske og liturgiske tekster.

Ole Christian M. Kvarme gir en respons på Cocksworth artikkel Han ser at Den Norske Kirke har lite erfaring med å lytte til Åndens ledelse i gudstjenesten og å la åndsgaver komme til ordet. Kvarme peker ut vegen mot å bli flinkere til å la seg ledes av Ånden i gudstjenesten. Den starter ikke med å plutselig skulle prestere spontant men ved å lytte til Ånden. Vi må la bønner bli en toveis kommunikasjon slik at Gud også kan tale til oss. Kvarme er klar på at han mener at orden og struktur er premisser for mangfold og variasjon. Det er trygghet, ikke usikkerhet, på ordenen som åpner for Åndelig frihet. Kvarme er videre forholdsvis åpen for hvor Ånden kan drive oss: (Kvarme 2007). Jeg komme tilbake til Kvarmes syn på hvor Ånden kan drive oss i kapittel 3.3.2, men først vil jeg gi noen kommentarer til det som er sagt.

Jeg er ikke helt enig i at usikkerhet ikke avler åpenhet for Ånden. Hvis man står uten å vite hva man skal gjøre har man to muligheter; enten å satse på at man selv klarer det, eller håpe på at Gud skal hjelpe en. For mange vil derfor bønn til Gud om utrustning og en etterfølgende lytting være resultatet. Da er man jo nettopp åpen for Ånden. Spørsmålet blir så om dette er den beste måten å åpne opp for Åndens virke blant menighetens. Drivers 11. Maxime sier ”rituals loves not paper.” Dette utdyper han med at skrevet agenda har to sideeffekter. Det tar folks fokus vekk fra hverandre og fra det som skjer nå. Man leser en liturgi istedenfor å lytte til det som skjer. Ved å oppgi papiret står forsamlingen igjen for seg selv og må lytte og lære av hverandre hva som skjer. Ritualer er ikke ord men handlinger (Driver 2006, 212-215). Hvor langt Driver mener å trekke dette vet jeg ikke. Men hvis vi i en viss grad godtar påstanden hans så betyr det at orden og struktur ikke nødvendigvis er det (eneste) riktige for kirken. Og at ved fravær av en nedskreven agenda kan gudstjenestens ritefunksjon oppnå en frigjørende dimensjon. Manglende struktur er derfor ikke nødvendigvis et usikkerhetsmoment for menigheten. Det kan faktisk få dem til å lytte. Og da også lytte til Ånden.

Cocksworth sier ”Uten at vi holder fast ved en del tekster som er stadfestet av Ånden ... vil gudstjenesten altfor lett skli ut i omgivelsens kulturelle sirup.” (Cocksworth, Liturgien og Ånden 2007a, s. 56) Hvis dette skulle være sant så er jo mye av det arbeidet som skjer utenfor gudstjenesten i en reell faresituasjon. Tar vi ungdomsarbeidet så har mye av det vært preget av at det har utviklet seg en egen liturgi. Faste tekster utenom fadervår, trosbekjennelse, velsignelsen og sanger har nok mange steder vært ganske fraværende, og disse har ikke vært noe særlig i bruk mange steder. Samtidens oppfatninger har nok sneket seg inn på en del områder i ungdomsarbeidet, men samtidig har evangeliet blitt forkynnet klart og tradisjonelle kristne holdninger bestått. Grøfter har de fleste arbeid gått i, men hvilke menigheter har ikke gjort det? Å dermed resonere at gudstjenesten trenger et fastsatt liturgisk rammeverk å forholde seg til med tekster stadfestet av ånden for å ikke skli ut i en samtidskulturell sirup mener jeg er søkt. At forsamlinger sklir ut på det læremessige plan kan ikke alene forklares med liturgi. Med det så tar jeg ikke avstand fra liturgi, jeg er enig at det er med på å forkynne og bevare læren, men det er mer enn liturgien som gjør dette. Forkynnelsen og bevaring av læren forsvinner dermed ikke om liturgien endres.

Gudstjenesteboken 2011 drøfter ikke forholdet mellom frihet og fasthet og Åndens plass oppi det. Den åpner for at menigheten kan velge å ha en fri eller fast liturgi, men den sier ikke noe om Åndens ledelse i denne sammenhengen. Argumentene som brukes for den faste strukturen

går heller ikke på Åndens ledelse men på tradisjoner og økumenikk. Strukturer vi finner i tradisjonen og økumenikken kan argumenteres for at er åndsinspirert. Dette unnlater Gudstjenesteboken 2011 og si noe om. Dermed argumenterer de ikke for dette synet og vi må derfor spørre oss om de i det helle tatt har en åndsinspirert forståelse av tradisjonelle og økumenske former. Biskop Kvarme sier også at vi må lytte til Ånden. Gudstjenesteboken 2011 har ikke skrevet noe om å lytte til ånden. Den taler om å gi stillhet slik at gudstjenestedeltakerne kan be sine egne bønner, stillhet til meditasjon, ettertanke eller fordypning: (Den Norske Kirke 2011d, 16) (Den Norske Kirke 2011a, 28-30), men den snakker ikke om stillhet til å lytte til hva Ånden har å si. Gudstjenesteboken gir dermed menighetene mulighet og rom til å lytte til ånden men den legger ikke opp til det.

3.3.2 Ånden

Når Kvarme går inn på hvor Ånden kan lede oss taler han ikke så mye om åndsgaver i gudstjenesten. I stedet fokuserer Kvarme på Åndens ledelse i organisering av kirken. Kvarme er åpen for at Ånden kan kalle oss til annerledes gudstjenestefeiringer og framvekst av nye gudstjenestefellesskap. En slik framvekst trengs for å møte den nye kirke-, samfunns- og misjons-situasjonen. En slik ledelse vil ikke ha sin framvekst hos ledelsen av kirken men fra grasrota i kirka. Det er grasrota som kalles og ledes til handling. Det kan virke som om Kvarmes artikkel er skrevet etter Cocksworths andre artikkel (Cocksworth 2007b). I denne artikkelen trekker Cocksworth fram misjonsinitiativene som har kommet i den Anglikanske kirke. Dette er en ny kirkeordning, *Fresh Expressions of the Church*, hvor biskoper gis anledning til å sende ut arbeidere uavhengig av sognestrukturer og prestedtjenester, til å utvikle menigheter for den lokale situasjonen. Biskopen utpeker så en visitator som fører tilsyn med menigheten og hjelper den til sunn vekst. Resultatet er nye menighetsformer innenfor et sogn men uavhengig av det, dermed blir sognestrukturen mindre viktig.

Både Kvarme og Cocksworth åpner dermed for nye Gudstjeneste- og menighetsformer. Man kan da videre undres om de nye formene skal følge tanken om en gudstjeneste for alle, eller skal de fokusere på å lage gudstjeneste med spesielt fokus. Med dette er vi kommet til spørsmålet ”skal vi ha én gudstjeneste for alle?” Flere av bidragsyterne i boka er innom denne tematikken.

3.4 Gudstjeneste for alle?

Øystein Bjørdal er åpen for å legge til rette for barn og unge i gudstjenesten, men hans erfaring er at det ofte er krevende, han stiller seg spørrende til om søndag kl. 11 er et godt

tidspunkt for ungdom. Han har også den erkjennelsen at han har mange forventninger til reformen, men han er usikker på om alle skal ha plass søndag kl. 11. Han tror derfor på å ha flere samlinger med forskjellig form til forskjellig tider og steder: (Bjørndal 2007). Einar Weider skriver om ”ungdom og gudstjeneste” og tror ikke at det er slik ungdommene står og venter på å få slippe til i gudstjenesten: (Weider 2007). Ove Conrad Hansen mener at det har skjedd en utvikling i bruken av fritid som gjør at søndag kl 11 er ugunstig tidspunkt for mange. Han er derfor åpen for variasjon i tidspunktet. Han ser også for seg forskjellige typer gudstjenester med forskjellig målgrupper og innhold: (O. C. Hansen 2007).

Det vi ser hos disse tre er en forståelse av at gudstjenesten ikke passer for alle. Tidspunktet er et problem, for noen er det for tidlig, mens det for andre krasjer med planlagte aktiviteter.. Her må jeg tilføye at å flytte tidspunktet vil ikke nødvendigvis løse problemet heller, for når passer det egentlig for alle?¹⁸ Videre er tilrettelegging for barn og unge er krevende og når det i samtidig skal legges til rette for voksne blir det enda vanskeligere. En annen problemstilling er om gudstjenesten søndag morgen skal ta til seg alt. Det er ganske mange forskjellige tanker om gudstjenesten som kanskje ikke passer inn søndag kl. 11. Det er ikke så rart at det foreslås forskjellige gudstjenester eller samlinger med forskjellig målgruppe til forskjellig tider. Gudstjenesteboken åpner for en tilpassning til ulike grupperinger. Allikevel klarer ikke denne ordningen å møte alle. Gudstjenestebokens forutsetning er hovedgudstjenesten som er menighetens hovedforsamling. En hovedforsamling kan ikke møtes mange ganger i mindre grupper. Dermed kan ikke menigheten innenfor denne ordningen ha 15 gudstjenester i løpet av ei uke for at alle skal ha en tilpasset gudstjeneste.

Ungdommen som er initiativtakerne til gudstjenestereformen har lenge hatt sine egne samlinger. Weider påpeker at for disse er ikke gudstjenesten (usikker på om han her taler om ungdomsgudstjenestene eller søndagsgudstjenestene) det viktigste møtepunktet, men heller

¹⁸ I en menighet jeg jobbet i hadde vi en ungdomsklubb det kom to ungdommer på. Vi bestemte oss for å flytte klubben fra torsdag kveld til søndag kveld. De første månedene kom det ingen, men etter at vi hadde hatt lederkurs kom det jevnt ca 10 stk som hadde vært med på lederkurset. På det nevnte lederkurset som var på fredag kveld kom det 23 stk. Av disse var to av dem å finne på søndagsgudstjenestene klokka 11. De samme to og fire andre fra lederkurset samt en del konfirmanter kom på den månedlige kveldsgudstjenesten på søndager. Fredagen var kvelden vi fikk med oss flest, men det var en vanskelig kveld for kursholderne. Torsdagsklubberne kunne bare den ene kvelden. Dette viser at det var ikke et tidspunkt (eller opplegg) som passet for alle, og dette var et opplegg som var ment for 8-10. Klasse!

de forskjellige samlingene som finnes: (Weider 2007). Mange steder har det også utviklet seg egne gudstjenester eller gudstjenestelignende samlinger. Her har det blitt utviklet egne uttrykk som taler ungdommens språk.

Det man dog har sett med slike forsamlinger er at de ikke får noe særlig kontakt med den større menigheten. Weider er inne på dette på problemet når hans mål for gudstjenesten er ”Felleskap som strekker seg ut over ungdomstiden.” (Weider 2007, 91) Amerikanske ungdomsteologer omtaler det som ”den én-ørede mikke mus effekten.” (Dean 2004, 186-187) Det de begge fanger opp er det faktum at en stor del av ungdomsarbeidet operer i sin egen lille boble. Alt arbeidet er for ungdommen og blir ikke en del av menigheten. Når ungdommen så vokser opp har de ikke en del i den større menigheten og får dermed ikke noe menighetsfellesskap. Løsningen som stort sett lanseres er tettere kontakt mellom voksenmenigheten og ungdomsarbeidet. Ungdomsarbeidet må være en integrert del av menigheten og ikke stå som en menighet utenfor menigheten. Den én-ørede Mikke Mus effekten er et særdeles uheldig trekk ved målrettede arbeid og ikke ønskelig. Heldigvis er det ikke slik at alle rammes av denne effekten, mange klarer å finne tilhørighet et sted. Men det er noe som må tas tak i når man utarbeider målrettede arbeid.

Det er dog mer som taler mot målrettede arbeid. Geir Hansen er uenig i at man skal ha målrettede arbeid. For han har menighetslivet sitt sentrum i søndagens hovedgudstjeneste. Denne gudstjenesten skal være for alle, selv om det kan være utfordrende. Selv om samfunnet taler for andre løsninger er det vårt ansvar å holde på fellesskapet. Han gir oss også et viktig bibelvers som taler for ”en gudstjeneste for alle:” (G. Hansen 2007) .

”Vær ydmyke, ta dere ikke til rette, strekk dere langt så dere bærer over med hverandre i kjærlighet. Legg vinn på å bevare åndens enhet i den fred som binder sammen: Ett legeme, en Ånd, liksom dere fikk ett håp da dere ble kalt, én Herre, én tro, én dåp, én Gud og alles Far, han som er over alle og gjennom alle og i alle.” Efeserbrevet 4:2-6

Bibelen taler for å beholde enheten i menigheten til tross for forskjeller. Kaufmann trekker også fram dette poenget. Gjennom en erfaring med historien om Jesus og Sakkeus viser hun at Jesus inviterte til fellesskap på tvers av kjønn, sosiale sjikt, og etnisitet. Dette fellesskapet er en utfordring til våre gudstjenestefellesskap, siden vi har en tendens til å finne sammen med de som vi har en del til felles med: (Kaufmann 2007, 38). C. Hanssen er også innom dette når han sier at Den Norske Kirke blir utfordret av urkirken i det omsorgsfellesskapet som fantes i deres menigheter: (O. C. Hansen 2007).

Kan vi dermed avskrive målrettede gudstjenester. Svaret mitt blir nei. Kaufmann viser oss hvorfor. Hun spør ”Hvor er disse fellesskapene? Hvordan fungerer de?” Hun finner dem ikke men holder dem for det opp som idealer. Samtidig ser hun at i enkelte tilfeller så er det best med smaksbaserte fellesskap for å kunne gi reelle fellesskap: (Kaufmann 2007).

De teologiske argumentene taler for én samlende gudstjeneste for alle. Dette er også med på å motvirke ”den én-ørede mikke mus effekten.” Det finnes samtidig flere gode grunner for å ha målrettede gudstjenester med fokus på enkelte grupper i samfunnet. Disse grunnene er som regel sosiologiske. Disse må allikevel veie tyngre når man spør hva som faktisk fungerer. Som en levende tro med et misjonsoppdrag blir dette dermed et teologisk argument siden det svarer på hvordan vi skal løse misjonsoppdraget. ”En gudstjeneste for alle” må derfor framholdes som idealet, men den aktuelle misjonssituasjonen gjør at de målrettede gudstjenestene og menighetsfellesskapene ikke kan avvises fordi de har en mulighet til å gi et tilbud og fellesskap til mennesker som ellers ikke ville kommet på gudstjeneste.

Gudstjenesteboken 2011 tar derimot ikke opp den diskusjonen.¹⁹ Den er skrevet ut fra at hovedgudstjenesten skal være for alle. Siden den ikke tar opp problemstillingen og diskusjonen så klarer den heller ikke å møte det. Jeg mener derfor at Gudstjenesteboken 2011 ikke klarer å skape en gudstjeneste for alle. Dette leder oss også til at vi må tenke annerledes om gudstjeneste og menighet.

3.5 Oppsummering

Gudstjenestereformen gjør mye bra for å nærme seg en gudstjeneste for alle. Gjennom lokal tilpassning med større mulighet for variasjon i musikk, liturgi, forkynnelsesform og bruk av hele mennesket, kirkerommet og medliturgen åpnes det for å kunne kommunisere til flere grupper enn det gjorde før. Flere former gir flere gudstjenestelige språk slik at det når ut til flere. Flere former gir flere uttrykksformer som kommuniserer til forskjellige sider ved mennesket. Flere medliturgen gir høyere aktiv deltagelse i gudstjenesten og dermed større mulighet for at gudstjenesten skal fungere som rite. Større bruk av medliturgen gir også gudstjenesten flere evner å spille på som beriker gudstjenesten i dens utfoldelse, mangfold og variasjon. På den andre siden er det en del utfordringer og problemer som

¹⁹ Gudstjenesteboken 2011 tar opp folks forskjellige behov. Løsningen på dette er variasjon og gudstjenester med spesielt fokus blant hovedgudstjenesten. Den snakker også om hverdagsgudstjenester men de er ikke definert som hovedgudstjenester (som jeg problematiserte i kap 3.2.1). Den forutsetter også det tradisjonelle synet på menighet og det er dette synet som ikke diskuteres.

gudstjenestereformen ikke svarer på. Gudstjenesteboken 2011 har en grunnleggende struktur og menighetsforståelse som virker hemmende på gudstjenestelivet. For det første er de regelstyrt og ikke prinsippstyrt. Dermed tillegges det liten tillitt til at menigheter, prester og biskopers evne eller lojalitet til å utvikle gudstjenester og menigheter innenfor Den Norske Kirkes prinsipper. Når disse så vil gjøre noe utenom regelverket må det søkes om tillatelse. Gudstjenesten har dermed en begrenset frihet som vanskeliggjør muligheten for å nå ut til alle. Måten å tenke menighet på er også med på å svekke muligheten til å nå ut til alle. Dette er derimot utenfor gudstjenesteordningens område men gjelder heller kirkestrukturen. Dette skal jeg se mer på i neste kapittel. Enn så lenge kan vi merke oss at dagens menighetsforståelse er et hinder for å nå ut til alle. Et annet stort hinder er fraværet av omtale av Åndens ledelse. Diskusjonen i *Gudstjeneste og menighetsutvikling* viser at ved å lytte til Ånden kan vi ledes til å gjøre andre ting enn det vi har planlagt. Dette gjelder både for gudstjenesten og menigheten. Når Gudstjenesteboken 2011 mangler en forståelse av Åndens virke i gudstjenesten mister gudstjenesten en vital del av seg selv. Åndens virke er viktig for å klare å nå ut til alle, men den er også viktig for at det skal være gudstjeneste. I tillegg går ikke gudstjenestereformen fullt ut i å anerkjenne nye former for gudstjenestefeiring. Nye former og uttrykk innlemmes og skal brukes, men Gudstjenesteboken bærer preg av at disse nye formene får lov til å komme inn i det som allerede er. De blir mer alternativer til normalen enn likeverdige alternativer. Dette er også med på å begrense mulighetene. Totalt sett kan vi konkludere med at gudstjenestereformen gjør mye bra for å skape en gudstjeneste for alle men den går ikke langt nok. Skal gudstjenesten være for alle må den kunne være for alle og ikke nesten alle. Skal vi klare dette må vi derfor ta konsekvensen av hva vi må gjøre fullt ut. Det betyr at gudstjenestene må være prinsippstyrt og ikke regelstyrt, ha mulighet for en kontekstualisering til den lokale situasjonen, det vil si ha færrest mulig begrensninger. Tradisjonen som skal ivaretas er evangeliet og ikke formen. Den må også være mer bevisst Åndens virke i gudstjenesten og menigheten. Endringer i samfunnet gjør også at vi trenger å tenke nytt om gudstjeneste og menighet, altså vår kirkestruktur.

4 Kirkestrukturen.

I forrige kapittel tok jeg for meg hvordan Gudstjenesteboken 2011 oppnår å lage ei gudstjeneste for alle. Her fant jeg det ikke holdt å se på hvordan gudstjenesteordningen for å se om det var muligheter for en gudstjeneste for alle. Kirkeordningen har også betydning for hvor godt dette lar seg gjøres.

4.1 Praktiske utfordringer for én gudstjeneste for alle

4.1.1 Kirkebyggets størrelse

Det er enen strukturell utfordring ved tradisjonell menighetstenking. Hvis vi ser på kirkene i Klepp og Tynset Kommune og Ris Sokn ser vi et misforhold mellom antall sitteplasser og antall menighetsmedlemmer. Klepp Kommunes kirker har totalt 4789 sitteplasser²⁰ mens Den Norske Kirke har 16 850 medlemmer i kommunen. Tynset Kommune har totalt 1240 sitteplasser og 4789²¹ medlemmer. Ris Sokn har 11 594 stemmeberettigede medlemmer²²³ og 500 sitteplasser.²⁴ Dette misforholdet tror jeg kjennetegner de fleste menigheter i landet. Skulle Ris hatt gudstjeneste for alle i løpet av en søndag måtte de hatt 24 gudstjenester for å få plass til alle. Det vil si hele søndagsdøgnet hadde vært en eneste lang gudstjenestefeiring. Tynset ville tallmessig klart seg med fire gudstjenester, men Tynset kommune består av fire menigheter. Røft regnet måtte det vært 12 gudstjenester for å ha plass til alle.²⁵ Gi så to prester på Tynset og fire prester i Ris ansvaret og de må ha seks gudstjenester hver. Tynset Kirke ble bygget i 1795. I 1810 var innbyggertallet i soknet 1353.²⁶ Det vil si at når kirka var

²⁰ Gjelder for kirkene Klepp, Bore, Orre og Frøyland-Orstad. I tillegg er det en menighet på Klepp Stasjon. Denne menigheten har ikke en egen kirke og er i lånte lokaler, de vil således gi flere kirkeseter enn det tallet jeg har oppgitt. Misforholdet er likevel så stort at det ikke vil utjevnes av disse plassene.

²¹ Den Norske Kirke, «www.kirken.no,» *Medlemmer pr 1. Januar 2010*, 2010, <http://www.kirken.no/?event=downloadFile&FamID=140267> (funnet 10 21, 2011)

²² Kun stemmeberettigede medlemmer, det vil si medlemmer over 15 år. Det reelle tallet er derfor høyere.

²³ Bjørn Tore Kristoffersen, «www.kirkevalget.no,» *Kirkevalget Oppslutning pr 23 sept 2011*, 09 22 2011, <http://www.kirkevalget.no/event/doLink/famid/202433> (funnet 11 08, 2011).

²⁴ Informasjon om sitteplasser for alle menighetene er hentet fra www.wikipedia.no

²⁵ En i Brydal, to i Tyllidal, tre på Kvikne og fem på Tynset

²⁶ Digitalarkivet, *digitalarkivet.no*, 01 15 1999, <http://digitalarkivet.no/cgi-win/WebCens.exe?slag=visbase&filnamn=f18010437> (funnet 11 03, 2011).

bygd var det heller ikke plass til alle. Dagens regelverk for oppføring av nye kirker har heller ikke noen tanke om at kirken skal ha plass til alle.

”§ 21. Oppføring av ny kirke m.v.

...

Ny kirke skal i kirkerommet ha sitteplass til en tidel av Den norske kirkes medlemmer i soknet. Det kreves likevel minst 200 og ikke mer enn 500 sitteplasser.” (Lovdata 2011a)

Tanken om at hovedgudstjenesten skal være for alle er praktisk umulig med de kirkene vi har i dag. Det virker heller ikke som noe reelt mål. Slik regelverket er nå skulle man tro at gudstjenesten er ment for 10% eller 500 personer. En slik mengde er nok mer overens med det reelle antall gudstjenestedeltakere. I 2009 var det ingen menigheter i landet som hadde et høyere snitt enn 301 deltakere: (Andersen 2011). og gjennomsnittet på landsbasis lå på 99,5.²⁷

I praksis betyr dette at 1) Når gudstjenesten er for alle så er de i praksis for ca 10% av medlemmene. 2) Kirkene fylles ikke derfor trengs de ikke å være større sli at de har plass til alle.²⁸

Skal man derimot ta på alvor at Gudstjenesten er for alle må man tenke på hva man skal gjøre viss det skulle komme mer en 10%. Da trenger vi mer kirkeplass.

Selv om ikke forholdet mellom menighetens størrelse og kirkebyggets plass er et problem på gjeldende tidspunkt så er det en annet problem ved menighetens størrelse som allerede er et problem. Det er forholdet mellom arbeidsmengden og antall prester og diakoner.

4.1.2 Menighetens størrelse

Just Salvesen er ungdomsprest i Frøyland-Orstad Kyrkjelyd. Denne menigheten hadde på landsbasis nest flest deltagere på gudstjenesten i 2009: (Andersen 2011) I tillegg har den et stort barne- ungdoms- og ung voksenarbeid. Frøyland-Orstad er ikke et spesielt stort sogn

²⁷ For landsgjennomsnitt se vedlegg 1.

²⁸ KIFO hadde å vegne av strekmag en undersøkelse om troen til det norske folk. Antallet som gikk til gudstjeneste månedlig eller oftere var på 7 %. (Asle Finnseth, «www.strekmag.no» *Rømmer kirken*, 2011)

(3206 stemmeberettigede medlemmer)²⁹ som verken når alle med barne- og ungdomsarbeidet eller gudstjenestene sine. Men dette må være en av de menighetene i landet som er nærmest å nå alle. Salvesen er av den oppfatning at menigheten må ha et av de største ungdomsarbeidene i landet: (Salvesen 2011a).³⁰ Han kan berette at det går veldig mye kveldstid til arbeidet (Salvesen 2011b). I tillegg til møter og aktiviteter blir det mye telefoner og samtaler på kveldstid. Disse samtalenes gjelder ikke bare planlegging av aktiviteter. Mye av det har også sjelesørgerisk preg. Salvesen er tydelig på at det blir for mye jobb for han og han spør også om det blir for mye for de frivillige. Jeg skal ikke diskutere metode og hvor mye og hva slags aktivitet en menighet skal ha. Det som er viktig for oppgaven er at selv i en liten menighet blir det for lite med en prest med ansvaret for et menighetsarbeid som skal nå ut til alle ungdommer.

Chap Clark beskriver hvordan det voksne samfunnet har overlatt ungdommen til seg selv. Uten voksne har de ingen til å vise hvordan de skal bli voksne. Mange unge lever med problemer i livet som de voksne ikke ser og som de må takle selv eller ved hjelp av andre ungdommer: (Clark 2004). Hvis dette også i noen grad gjelder i Norge er det store sjelesørgeriske og fellesskapsskapende utfordringer som møter oss. Mine erfaringer tilsier at vi har noen av de samme utfordringene. Ungdommer trenger mer voksenkontakt enn det de får i hjemmet. Salvesens arbeid kan også tyde på dette. Clark gir ikke denne oppgaven til (ungdoms-) presten alene. Det er samfunnet og da særlig foreldre og de som i sin jobb møter ungdommer sitt ansvar.

Jeg tror den sjelesørgeriske utfordringen ikke bare er å finne i møte med ungdommer. Voksne bærer også på mye vondt. Det er derfor en stor pastoral utfordring å ta vare på hele menigheten (og andre). Denne jobben kan ikke være og er ikke bare prestens ansvar men hele menighetens. Her mener jeg igjen det ligger et problem i menighetens størrelse. *Bystander effect* er et begrep fra psykologien som tar opp et sosialt fenomen. Jo flere som er tilskuere til

²⁹ Bjørn Tore Kristoffersen, «www.kirkevalget.no,» *Kirkevalget Oppslutning pr 23 sept 2011*, 09 22 2011, <http://www.kirkevalget.no/event/doLink/famid/202433> (funnet 11 08, 2011).

³⁰ Støttes av statistikken som viser et gjennomsnitt på 145 deltager på gudstjenester utenom søn- og helligdager. Norsk Statistikk database, *Kirkedatabasen*, <http://kirke-data.nsd.uib.no/webview/> (funnet 11 14, 2011). Et tall som er over snittet for hverdagsgudstjenester på landsbasis (se vedlegg) og som står godt mot andre menigheters tall. Spesielt med tanke på antall hverdagsgudstjenester denne menigheten har. Disse gudstjenestene er i hovedsak ungdomsgudstjeneste.

noen som trenger hjelp dets mindre sjanse er det for at noen vil hjelpe til. Andres nærvær gjør at det er mindre sjanse for at situasjonen oppfattes som et problem og derfor oppleves det ikke som en selv har noe ansvar for å hjelpe til. Det er to hovedforklaringer til dette. For det første ser folk hvordan de andre reagerer for selv å se hvordan de selv skal reagere. Siden alle gjør ingenting gjør de selv ingenting. For det andre er det en forvirring om ansvar. Alle tror at noen andre kommer til og gjøre noe og derfor gjør de ingenting. En tredje forklaring er også at man tror at man ikke er kvalifisert nok og man venter på at noen profesjonelle skal gjøre jobben: (Wikipedia 2011) Jeg tror at når menigheten blir stor er det dermed en fare for at *Bystander effekten* slår til når noen trenger hjelp. En stor menighet kan være et hinder for menighetens hjelpende arbeid.

Forklaringene til effekten tror jeg også kan gjøre seg gjeldende når det kommer til å ta ansvar for andre oppgaver i menigheten. Det er ikke tvil om at når menighetsarbeidet vokser i omfang så blir det mer arbeid som må gjøres. Ofte faller dette i en eller annen form på de ansatte selv om det er hele menighetens ansvar.

Vi kan dermed identifisere fire problemer knyttet til menighetens størrelse. 1) Mer aktivitet gir mer arbeid. 2) Større menighet gir mer sjelesørgerisk arbeid. 3) Større menighet gir mindre sjanse for at noen tar ansvar. Eller sagt på en annen måte. Mindre sjanse for at alle tar noe ansvar. 4) Større menigheter minsker mulighetene for at det er reelt fellesskap i menigheten. Disse problemene mener jeg kan løses på tre måter 1) Hele menigheten må bevisstgjøres sitt ansvar. 2) Flere mennesker må utpekes med et spesielt pastoralt og diakonalt ansvar. 3) Menighetene må deles opp i mindre enheter før de blir for store. Jeg mener at alle tre løsningene må brukes. To av dem krever dog litt mer utdyping.

2) I dag finnes det formelt tre stillinger med pastoralt og diakonalt ansvar i Den Norske Kirke. Prest, biskop og diakon. Disse stillingene krever henholdsvis fem og seks års utdanning. Sokneprestlønnen fra staten starter på 426 000: (Presteforeningen 2011). Jeg kjenner ikke diakonlønnen men siden det er en masterutdanning er den nok ikke blant de laveste i landet. Å opprette flere slike stillinger er derfor en utfordring både økonomisk og for rekrutteringen så lenge ordningen for hvem som kan ha slike stillinger og hvordan de kan ha dem er slik den er. Jeg mener det derfor må kunne gis pastorale og diakonale stillinger til folk som ikke har den akademiske utdannelsen men heller et åndelig kall og utrustning. Mennesker med et slikt kall og utrustning må også kunne gis slikt ansvar fra menigheten uten at de nødvendigvis er ansatt, men med en myndighet.

3) Min løsning på problemet rundt et arbeids vekst er at når det når en viss størrelse så må det strukturelt deles. Med en strukturell deling mener jeg at det blir til flere selvstendige arbeid med egne ledere. Det er dette kirken har gjort opp gjennom historien når den har vært i vekst. Jeg mener at størrelsen som kreves før deling bør være lavere enn det er i dag.³¹ Som vist over er det store pastorale utfordringer selv i menigheter med rundt 5000 medlemmer. Menighetene må kunne deles i enda mindre strukturer. Disse strukturene må også kunne gå på tvers av gjeldende strukturer (dette skal jeg komme tilbake til i kapittel 4.2). I forbindelse med drøftelsen av Åndens ledelse kom vi inn på at nye former kunne oppstå, men at dette ville i tilfelle skje fra grasrota. Dette mener jeg tar oss tilbake til punkt 2. Viss slike former skal oppstå fra grasrota må det kunne bli godkjent ulønnede prester uten formell utdanning men med et åndelig kall til å lede disse menighetene. Hvem skal ellers være hyrde for disse menighetene? Flere menigheter vil også gi flere gudstjenester som vil kreve flere prester/gudstjenesteledere.

2) og 3) er samtidig avhengig av at det fokuseres på å utruste menigheten og skape en åndelig vekst hos dem som gjør de klare til å ta på seg de oppgavene 2) og 3) gir.

Dette viser at det må tenkes nytt om strukturen rundt menighet, gudstjenestefeiring og prestatjenesten. Menighetene er for store og kirkene rommer ikke alle medlemmene (som ikke kommer). Menighetens størrelse byr også på utfordring i forhold til å tjene menigheten men også for at menigheten skal tjene seg selv. Menighetene må mange steder derfor bli mindre. Ved å gjøre menighetene mindre blir det så flere menigheter og gudstjenester som krever flere prester. Økonomi og rekruttering gjør at det må tenkes annerledes om rekruttering av prester. Det blir lenge og vente seks år fra man har funnet noen som er villig til de er ferdigutdannet. Det betyr at man må tenke annerledes om kvalifikasjonskrav. Den økonomiske situasjonen og prestenes lønn gjør at man også må vurdere om andre kan ha denne tjenesten uten å være fast lønnet. Samtidig med dette må man jobbe med utrustning av menigheten. Her ligger det dermed hemninger for en gudstjeneste for alle.

³¹ Generelt minstekrav 1000 innbyggere. (Interessant at det står innbyggere og ikke medlemmer) Den Norsk Kirke, *Delegasjon av myndighet til å foreta enkelte endringer i sokneinndelingen og til å treffe visse bestemmelser om kirkebokføringen*, <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3498> (funnet 11 16, 2011).

4.2 Kommunikasjonsutfordringer

4.2.1 Kulturkommunikasjon

Den Engelske Kirke har konkludert med at den tradisjonelle kirken ikke klarer å kommunisere med hele samfunnet. Dette gjelder både for gudstjenesteform og menighetstenking. Deltakere på gudstjenester og søndagsskole i England har falt betraktelig. 40% av befolkningen har aldri gått på gudstjeneste: (Church of England 2004, 11-13). Tradisjonene kirken har i sin gudstjenestefeiring (symboler, handlinger, sanger, etc) blir dermed ikke brakt videre til nye generasjoner slik at de lærer og forstår dem. Dermed kommuniserer ikke gudstjenesten med store deler av samfunnet.

Samtidig beveger tradisjonelle kirker seg innenfor den pre-moderne og moderne verdenen verden mens samfunnet utvikler seg mot en postmoderne verden (Mobsby 2007, 38). Den tradisjonelle kirkens språk og struktur er dermed ikke tilpasset den verden vi lever i.³² Dette bidrar til dårligere kommunikasjon med samfunnet.

I Norsk sammenheng ser vi også et fall i regelmessig gudstjenestedeltagelse fra 11% i 1991 til 7% i 2009. På samme tid ser vi antallet som tror på Gud går fra 20 til 15%. At tallene er 20% og nedover er i seg selv nok til å anta at kirken ikke kommuniserer godt nok med hele samfunnet. At tallet går nedover er bare med på å understreke det. Men når kun halvparten av de troende deltar regelmessig virker det også som om gudstjenesten ikke klarer å kommunisere med de troende. Da er det kanskje heller ikke så rart at 14% sier at de trodde på Gud før, mens 3% sier de har kommet til tro på Gud.³³ At man har valgt å gjennomføre en gudstjenestereform viser også at Den Norske Kirke selv har sett at kirken ikke klarer å kommunisere med alle. Spørsmålet er om gudstjenestereformen er nok for å få den tradisjonelle kirken ut av det pre-moderne og moderne og inn i det postmoderne.

³² Kirkas synkende oppslutning i samfunnet er et trekk ved det postmoderne samfunnet. Et annet av disse trekkene (fra geografisk lokalsamfunn til nettverkssamfunn) blir tatt opp nedenfor. I tillegg kan det nevnes at vi lever i en samfunn som er preget av post-kristendom, forbrukerkultur, sekularisering og pluralisme. Se *Mission-Shaped Church* (London: Church House Publishing, 2004 s.1-14 for en rask gjennomgang av noen av temaene.

³³ Alle tall fra Asle Finnseth, «www.strekmag.no,» *Rømmer kirken*, 2011, http://www.strekmag.no/uploads/strekartikler/012011/rommer_kirken.php (funnet 11 14, 2011).

4.2.2 Fra geografisk lokalsamfunn til nettverkssamfunn

En av de store overgangene som har kommet med det postmoderne samfunnet er at det vestlige verden har gått fra et samfunn hvor man finner sitt lokalsamfunn³⁴ i sitt geografiske lokalområde til et samfunn hvor man finner sitt lokalsamfunn i de nettverkene man har. Nabolaget og stedet man bor på er ikke lengre det som bringer folk sammen. Det som nå bringer folk sammen er felles aktiviteter og interesser. For et nabolag eller lokalområde medfører det at det er de aktivitetene og interessene som folk har sammen som binder de sammen og ikke det at de bor på samme plass: (Church of England 2004, 4-7).

Dette utfordrer kirkens tradisjon med sognestruktur. Sognestrukturen tar utgangspunkt i at et nabolag er knyttet sammen i et lokalsamfunn av at de bor på samme plass. Derfor har man geografiske sokn. Når lokalsamfunnet så defineres ut fra nettverk står ikke sognestrukturen i stil med samfunnet. Dette minsker kirkas muligheter til å nå ut. Det er ikke lenger gitt at menigheten er i et reelt fellesskap med hverandre. Dermed kan den miste det viktige fellesskapsaspektet. Menigheten mister også sin lokale forankring ved at dens medlemmer ikke nødvendigvis har noe fellesskap med sine sambygdinger. Forandringen av hva som konstituerer et lokalfellesskap gir kirken minst tre utfordringer. 1) Menigheten må jobbe aktivt for å bygge opp sitt eget fellesskap. 2) Kirken må tenke nytt om hva det vil si å være menighet. 3) Menigheten må jobbe med å gjøre seg til en markant del av sitt lokalmiljø.

4.2.3 Misjonal Kirke

Samfunnsforandringene i vesten og dens påvirkning på kirkesøkning har skapt en ny kirketenking som kalles misjonal kirke. Det er særlig i USA og Storbritannia denne tanken har utviklet seg: (Jørgensen 2004, 53-55). En misjonal kirke er en kirke som definerer seg selv ut fra oppdraget Jesus ga til disiplene om å gå ut til verden og gjøre alle folkeslag til disipler, døpe dem, og lære dem å holde alt han hadde befalt dem. Det er en helt grunnleggende del av kirken at den er misjonerende. Uten misjon er det ingen kirke. Misjonale kirker ser misjonsoppdraget som en oppgave som har blitt gitt til alle troende, oppgaven kan derfor ikke overlates til prester, misjonærer, diakoner og kateketer. I dette ligger det en bevegelse vekk fra kirken som institusjon til kirken som bevegelse. Kirken styres ikke av strukturer og er ikke begrenset av dem. Kirken styres av misjonsoppdraget. Det oppdraget sier at vi skal ”gå ut.” I motsetning til det vi er vant til i vår tradisjonelle kirker:

³⁴ Jeg bruker her lokalsamfunn for det engelske ordet Community.

sitte i våre kirker å si ”kom.” Dette kaller oss til å møte mennesker der hvor de er. Misjonale kirker forstår Europa som ei misjonsmark. Den lave kirkesøkningen og antall troende tilsier at Europa er et misjonsland. Her ligger det også en annerledes forståelse av misjon. Man blir ikke ferdig med misjoneringen i et land, nye generasjoner vokser opp og trenger å ledes inn i troen. Ansvar for denne misjonen ligger hos alle kristne.

En videre definisjon av misjonal kirke er vanskelig. Det er mange meninger om hvordan det skal komme til uttrykk og hvilke kjerneverdier de har. Hva man forstår som ”alt jeg har befalt dere” og hva man velger å fokusere på har så klart en påvirkning på hva man forstår med misjonal kirke. En del av definisjonen av misjonal kirke tar heller for seg forandringer i kulturen som utfordrer den misjonale kirken enn at det er en definisjon av misjonal kirke. Et typisk trekk ved slike definisjoner er skillet mellom institusjonal-/konstantinsk-/majoritetskirken og den misjonale minoritetskirken.³⁵ Her settes det likhetstegn mellom minoritets- /institusjonsløse kirke og misjonal kirke. Kirkens misjonsoppdrag gjelder derimot uavhengig om den er en majoritet eller en minoritet i samfunnet. Derfor kan ikke kirkens størrelse knyttes opp til dens misjonalitet. For denne oppgavens del er det derimot ikke interessant med en videre definisjon av misjonal kirke. Det som er viktig er å få fram kirkens misjonsoppdrag som oppdragsgiver for kirken, en grunnleggende del av kirkens vesen og et oppdrag alle i menigheten er ansvarlig for.

4.2.4 Fresh Expressions of the church og Emerging Churches

Når kirken styres av misjonsoppdraget er det en følge at endringer i kulturen vil skape nye former for menighetsarbeid. I England har man sett en framvekst av det man kaller *Fresh Expressions of the Church* eller *Emerging Churches*. Disse to uttrykkene fanger det samme fenomenet. Nye former for kirker som vokser fram. Det nye ved formene kan være både i hvem de ser på som sin menighet, hvordan de feirer gudstjeneste og hvor de feirer gudstjeneste. Disse kirkene har mange steder oppstått som et svar på utfordringen fra overnevnte endringer i samfunnet. Church of England har tatt opp disse i systemet sitt og ser på dem som menigheter. *Cocksworth* har tidligere vist hvordan dette fungerer.

³⁵ Se Knut Jørgensen, «Trenger Kirken Omvendelse - På vei mot en misjonal ekklesiologi,» i *Hva vil det si å være kirke? - Kirkens vesen og oppdrag*, red. Tormod Engelsen og Kjell Olav Sannes (Trondheim: Tapir Akademiske Forlag, 2004 s. 61). For eksempel på slike definisjoner.

Emerging Churches er ikke noen enhetlig gruppe. Av former for menigheter finner vi bla alternative gudstjenester, Kafékirker, cellegruppekirker, nettverkskirker, skolebaserte kirker, tradisjonell kirkeplanting, ungdomsforsamlinger. Det som kjennetegner dem er ikke formen men at de har prøvd å leve ut misjonsoppdraget i det samfunnet de lever. En kan nesten si at det som kjennetegner dem er forskjellige former.

4.2.5 Mixed economics

Kritikken av tradisjonelle kirkers manglende evne til å kommunisere med hele samfunnet kan få en til å tenke at tradisjonelle kirker har utspilt sin rolle. Men det er ikke sant. Tradisjonelle kirker har fortsatt en viktig rolle i misjonsoppdraget. Tradisjonelle kirker klarer ikke å nå ut til alle men de klarer å nå ut til en del. Spørsmålet er ikke om tradisjonell kirke er rett eller om emerging churches er rett. Vi trenger begge deler. De forskjellige modellene når ut til forskjellige mennesker.

Church of England har funnet en modell hvor det gis rom for både emerging churches og tradisjonelle kirker. Denne kaller de *mixed economics*. Her anerkjennes emerging churches som en del av Church of England. Det har blitt jobbet med hvordan geografiløse emerging churches skal bli akseptert som autentisk anglikanske i kirkeloven. Her settes emerging churches inn i den tradisjonelle kirkens strukturen. Kravene er ikke overkontrollerende: Emerging churches må forstå seg som en del av Church of England. Dermed skal de samarbeide og så langt det går være en del av administrasjonsstrukturen til Church of England: (Mobsby 2007, 9). Samtidig må det påpekes at i mixed economics blir emerging churches plassert inn i den tradisjonelle strukturen. Det er ikke det motsatte som skjer og det er ikke forsøkt å finne struktur som bygger på begge deler. Det blir derfor en blandingsøkonomi med tradisjonell kirke som basis.

4.3 Den Norske Kirkes forhold til emerging churches

Jeg skal nå se på hvordan Den Norske Kirke legger til rette for emerging churches. For å gjøre dette må jeg se på hva slags menighetsformer vi finner i den norske kirke.

4.3.1 Menighetsformer

Norsk kirkelov gir grunnlag for tre former for menigheter i Norge. *Soknemenighet*, *kategorialmenighet* og *valgmenighet*. I tillegg ser vi at det eksisterer flere former for menigheter. *Områdemenighet*, *profilmeneighet*, *studentmenighet* og *innvandrermenighet*. Tidligere har også begrepet *personmenighet* blitt brukt men dette uttrykket sammenfaller nå med den nye ordningen *valgmenighet*.

Soknemenighet er menigheter som består av de personene som befinner seg innenfor et sokn, og har sitt virke innenfor dette soknet. Dette er grunnstrukturen i Den Norske Kirke og er lovfestet i kirkeloven § 2.

Kategorialmenighet er menigheter som er tilrettelagt for en bestemt gruppe mennesker. Eksempler på dette er døvemenigheter og sørsamiske menigheter. Kategorialmenigheter er også lovfestet i kirkeloven § 2.

Valgmenigheter er menigheter som ikke er bundet av et geografisk sokn. Medlemmene velger å være medlem i dette soknet. Dette er en ny ordning som er lovfestet i kirkeloven §25. Dog bare som forsøksordning.

Områdemenigheter er menigheter innenfor et sokn som får oppdrag fra menighetsrådet i å utføre menighetsarbeid i et bestemt geografisk område i soknet. Disse menighetene er ofte et resultat av befolkningsvekst og et ledd i utskilling av nye soknemenigheter. Disse menighetene er ikke menigheter i juridisk forstand men fungerer slik i praksis og blir som regel godkjent av bispedømmet.

Profilmenighet er menigheter innenfor et sokn som opprettes for å ha en spesiell profil. I likhet med områdemenighet har heller ikke disse noen forankring i loven og er dermed ikke en egen menighet i juridisk forstand.

Innvandrermenigheter og *studentmenigheter* er menigheter tilrettelagt for studenter eller innvandrere. Disse kan defineres som både kategorialmenigheter og profilmenigheter: (Rønestad 2010, 6-8) (Stavanger Bispedømme 2005, 8).

I tillegg finnes det menighetsdannelser i organisasjoner. Halvor Nordhaug mener at dette ikke er menigheter men menighetsfellesskap. Blant annet fordi de kirkerettslig ikke er menigheter men menighetsfellesskap:(2006 s.97 og 98). Fra mitt ståsted er det ikke noen forskjell mellom menighetsfellesskap og menighet. Slike menighetsdannelser må derfor forstås som menigheter.

4.3.2 Formelt

I en artikkel om menighetsplanting i Den Norsk Kirke tar Gunnar Rønestad for seg det juridiske rundt de forskjellige menighetsformene. Område-, profil-, student- og innvandrermenigheter har ikke hjemmel i loven gjennom en egen paragraf. Derimot finner område- og profilmenigheter en åpning i Virksomhetsregler for menighetsråd og kirkelig

fellesråd §8. Her gis menighetsrådene tillatelse til å opprette egne utvalg, med full avgjørelsesmyndighet, som kan utføre særskilte oppgaver innenfor rådets ansvarsområde. Det var antageligvis ikke lovens siktemål at den skulle brukes til å opprette nye menighetsformer men den brukes slik: (Rønestad 2010) .

Jeg forstår dette slik at reglemenget for Den Norske Kirke i dag egentlig ikke åpner for område- og profilmenigheter. Kirken har derimot funnet en åpning for disse som departementet har godkjent. Disse menighetene har ikke et juridisk selvstyre men er underlagt de respektive menighetsrådene. De får dermed ikke råderett over andre saker enn de som delegeres til dem. De får heller ikke noe eget medlemsregister slik at deres medlemmer blir stående som medlemmer i mordersoknet. Områdemenigheter opprettes for å starte et arbeid i et spesielt område. Flere av dem hadde med et annet reglement blitt skilt ut som egne sokn. For å bli et sokn trengs det bla et kirkebygg (kirkeloven §2) og det skal helst ha minimum 1000 innbyggere: (Den Norske Kirke u.d.). Områdemenigheter kan dermed forstås innad i kirken som tilnærmet egne sokn og kan få forordnede gudstjenester i sine forsamlingslokaler. Lignende gjelder for profilmenigheter. Når gudstjenester blir forordnet bidrar bispedømmet til økonomien for avholdning av de forordnede gudstjenester. For å bli forstått som en menighet i Den Norske Kirke er det en forutsetning at de har en prestetjeneste. For prester gjelder det visse typer bestemmelser slik som at de skal betjene dåp, gravferd, konfirmasjon og vigsel: (Rønestad 2010, 9-15). Profil- og områdemenigheter får med det en del bestemmelser for deres virksomhet og tillegges et økonomisk ansvar hvis de skal godkjennes som menighet.

Valgmenigheter har sin hjemmel i kirkeloven §24: (Lovdata 2011a). Denne loven er av nyere dato (ca 2005)³⁶ og har kommet etter initiativ fra kirken. Kirken har med det selv ønsket å prøve ut valgmenigheter. Hvordan dette skal se ut er fortsatt et spørsmål. Kirkeloven lar det blir opp til kirkemøtet å fastsette en ordning for disse forsøkene (Den Norske Kirke 2005). Kirkemøte har kommet med en ordning som er foreløpig. Så langt er det kun Bymenigheten Sandnes som har blitt godkjent som valgmenighet (Rønestad 2010, 6) og det har blitt foretatt en vurdering av menigheten: (Nødland og Haus 2009). Denne vurderingen skal behandles av kirkerådet i desember 2011. I forslag til vedtak foreslås det at det jobbes videre med

³⁶ <http://www.regjeringen.no/mobil/nn/dep/kud/dokument/proposisjonar-og-meldingar/Odelstingsproposisjonar/20042005/otprp-nr-30-2004-2005-/3/4.html?id=394878>
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/nouer/2006/nou-2006-2/5.html?id=156213>

forskjellige menighetstyper i forbindelse med ny kirkeordning: (Den Norske Kirke 2011g). Et utvalg har i år en rapport med forslag til ny kirkeordning (Bakkevig III). Her er det også sett på valgmenigheter og hvordan de kan ordnes. Her videreføres valgmenigheter som en fast ordning. Ordningen de gir er et forsøk på å være fleksibel - slik at mulighetene er reelle - og restriktive - slik at kirkens enhet og den evangelisk-lutherske rammen ivaretas. Forslaget til ordning blir derfor fleksibelt og restriktivt, men hvorvidt det er fleksibelt eller restriktivt avhenger av hvordan det videre praktiseres: (Den Norske Kirke 2011f, 46-53). Bakkevig III er ikke en endelig bestemmelse men et forslag.

Valgmenighetsordningen er dermed fortsatt i en utprøvningsfase hvor man jobber med hvordan det skal bli. Det finnes en foreløpig ordning og det er foreslått en fremtidig ordning. Disse avviker ikke stort. Jeg velger derfor å bruke den foreløpige ordningen, den foreslåtte ordningen og Bymenigheten Sandnes som grunnlag for å få en idé om hvilke mulige regler som vil gjelde for valgmenigheter.

Det vi kan si om valgmenigheter er at de er juridisk forankret, har et eget menighetsråd på lik linje med andre menighetsråd og menigheten står som medlemmer av valgmenigheten (viss de melder overgang). Slike menigheter må godkjennes av biskopen og skal ha et forsamlingslokale (godkjent av biskop), en ordinert prest og være selvstendig økonomisk. Hvorvidt bestemmelsen om menighetens innbyggertall gjelder for valgmenigheter har jeg ikke funnet noe tydelig uttalelse om. Men jeg har funnet at i 2009 hadde den eneste valmenigheten vi har i landet 313 medlemmer: (Nødland og Haus 2009, 9). Det er dermed lite sannsynlig at et slikt krav vill gjelde for en valgmenighet.

Valgmenigheter har dermed en dypere juridisk forankring som menighet enn det område- og profilmensighetene har og er menighet i juridisk forstand. Område- og profilmensighet har en juridisk lov til å eksistere men kan ikke forstås som menigheter kirkerettslig. Derimot har profil- og områdemensighetene en formell status i Den Norske Kirke som egne menigheter. Vi ka dermed skille mellom juridiske menigheter og formelle menigheter. Begge er godtatt av den norske kirke og vil i praksis fungere som selvstendige på mange områder menigheter. Siden valgmenighetene er juridisk forankret foreligger det krav for disse menigheten. Profil- og områdemensighetene får sine krav gjennom hva som forventes av en menighet i Den Norske Kirke og hvilke regler som da følger med. Kravet om 1000 innbyggere for å opprette en ny menighet setter begrensinger for mine tanker om hvor små menigheter kan være og dermed er det et hinder for behovet som jeg påstår i kapitel 3.1 om mindre forsamlinger

Indirekte har vi pekt på at det også eksisterer uformelle menigheter. Dette er menighetsforsamlinger som fungerer som menigheter men ikke har noen formell status som menighet. Eksempler på dette er lag, foreninger, huskirker og andre grupper som samles i en kristen sammenheng. For å bli menigheter må disse godkjennes av biskop eller vedtas av menighetsrådet og oppfylle en rekke krav. De nektes ikke å samles som menighet uten en slik godkjenning men de forstås ikke som menighet uten en slik godkjenning. Emerging Churches er derimot menigheter som ofte vokser ut fra grasrota før og uten at det skjer noe vedtak om det. Emerging churches vil derfor i norsk sammenheng ofte befinne seg innenfor de uformelle kirkene. Skulle de ha økonomien og viljen til å bli formelt ansett som menighet og gå med på de kravene som stilles har de mulighetene til å bli formelle menigheter. Skulle økonomien mangle blir det derimot vanskelig.

4.3.3 Valgmenighet og prest

Både gjeldende ordning og Bakkevig III setter at menigheten skal ha en ordinert prest for å bli godskjent som valgmenighet. I gjeldende ordning er menigheten selv er ansvarlig for økonomien. Det samme foreslås i Bakkevig III.

Veien til opprettelse av en menighet kan derfor bli lang. Først må man ha de økonomiske rammene som trengs for å lønne en prest, dermed må man også ha nok givere til menigheten som tilsier at menigheten må ha en viss størrelse.

Et annet hinder er valg av prest. Bakkevig IIIs forslag til ordning for valgmenigheter sier ”Menigheten har en fast og ordnet tjeneste med Ord og sakrament ved en ordinert prest.” (Den Norske Kirke 2011f, 53). De velger altså ikke den liberaliseringen som foreslås tidligere i dokumentet om at lederen for slike menigheter ikke trenger å være en ordinert prest. Jeg antar at ordinerte prester i denne sammenhengen blir rammet av *tjenesteordning for menighetsprester* §5 som tar for seg hvem som kan ansettes som menighetsprest. Kort fortalt er det de med Cand. Theol utdanning eller tilsvarende, det vil si master i Teologi eller andre masterstudier med relevans for jobben. I tillegg åpnes det for at spesielt egnede personer uten formel kompetanse kan bli ansatt. Da heter det at det skal være ”helt særlige grunner fremlagt i søknad fra vedkommende biskop. Vedkommende må ha personlige forutsetninger som gjør at han eller hun utvilsomt er særlig kvalifisert for å utføre prestatjeneste i Den Norske Kirke, og det må også foreligge et særlig kirkelig behov for vedkommendes tjeneste.” For at noe slikt skal skje er det altså biskopen som må søke om det. Begrepet særlig forekommer tre ganger. Dette understreker at det må være noe spesielt ved saken for at det skal tillates og kan

derfor ikke ses på som en generell unntaksregel. Avgjørelsen blir en vurdering som foretas av to medlemmer fra utdanningssektoren en fra presteforeningen og to leke medlemmer: (Lovdata 2011c). Utdanningssektoren og presteforeningen utgjør et flertall i denne nemnda og jeg antar at de vil være skeptiske til dispensasjoner.

Valgmenigheter gis dermed ikke store muligheter til å bruke en åndelig kalt prest uten formell kompetanse som sin leder. Skulle det utvikle seg et arbeid fra grasrota må dette også etter verdt se seg nødt til å ansette en prest for å få formell status som menighet. Dette hindrer bruk av åndelig kalt ledere og det setter større krav til økonomien til menigheten.

4.3.4 Valgmenigheter og Liturgi

Det gjeldende reglementet for forsøksordningen med valgmenigheter sier ingen ting om liturgi. Bakkevig III foreslår at liturgien for valgmenigheter skal være i samsvar med den evangelisk-lutherske lære: (Den Norske Kirke 2011f, 53). Dette mener jeg må forstås som at valgmenighetene ikke er underordnet liturgien i Gudstjenesteboken 2011. Samtidig sier Gudstjenesteboken 2011: ”Alminnelige bestemmelser for ordning for gudstjenesten og Ordning for gudstjenesten er det overliggende regelverk for Den norske kirkes hovedgudstjeneste.” Videre sier den i ledd 2. ”Hovedgudstjenesten er menighetens hovedsamling på søn- og helligdager, slik dette er forordnet av biskopen.” (Den Norske Kirke 2011b, 1). Ut fra dette mener jeg at man kan slutte at biskopen kan forordne gudstjenester i valgmenigheter³⁷ og dermed blir de underlagt Gudstjenesteboken 2011. Den eneste valgmenigheten vi har i landet har da også fått en slik forordning av gudstjenestene sine: (Stavanger Bispedømme 2011).³⁸ Meg bekjent er dog denne menigheten fritatt dagens liturgi for Høymesse. I gjeldende ordning er det åpnet for slike fritak når særlige grunner taler for det: (Den Norske Kirke 1996, 16). En slik åpning er også å finne i Gudstjenesteboken 2011: (Den Norske Kirke 2011b, 3). Valgmenigheter og profilmenigheter er en type menigheter

³⁷ Tjenesteordning for biskop §3 gir biskopen myndighet til å beslutte hvor mange gudstjenester som skal holdes i den enkelte kirke eller annet gudstjenestested og ikke menighet (Lovdata 2011b). Biskopen har med det ikke rett til å forordne noen gudstjenester i en valgmenighet. Samtidig påbyr Bakkevig III 3 valgmenigheter å ha et lokale som biskopen har vigslet eller godkjent til bruk. Dermed har de et gudstjenestested hvor biskopen kan forordne gudstjenester.

³⁸ Her må det sies at denne menigheten begynte som en områdemenighet men utviklet en profil som gjorde den egnet som valgmenighet. se Stavanger Bispedømme, «www.kirken.no/stavanger,» *Menighetsutvikling i Stavanger Bispedømme - Utredning fra Arbeidsguppe April 2005*, 04 2005, <http://www.kirken.no/stavanger/event/dolink/famid/188290> (funnet 11 08, 2011). S. 28-29

som er opprettet for å være annerledes. Derav er det gode grunner for at disse på et generelt grunnlag skal kunne få fritak fra grunnstrukturen i Gudstjenesteboken 2011. I ordningen slik vi finner den i dag og slik den er foreslått ligger det ikke en bestemmelse om at de har et slikt fritak. Fritaket vil derfor være avhengig av biskopens syn på saken.

4.3.5 Valgmenighet og kirke

Bakkevig III stiller eget forsamlingssted som krav til valgmenigheter. Dette står i stil med norsk tradisjon, hvor menighet forstås som de menneskene som samles i ei kirke, og lovens krav for dannelse av sokn/menigheter som sier at de må ha et kirkebygg: (Den Norske Kirke 2011e, 48).

Når Bakkevig III stiller forsamlingslokale som krav til menighet strammer det inn mulighetene for hva slags nye uttrykk som kan komme i valgmenighetene og skaper et behov for et økonomisk fundament. Hva slags lokaler som godkjennes vil være avhengig av biskop. Man kan spørre om steder som er utendørs, private hjem og kafeer vil bli godkjent.

Forståelsen av menigheten som de som samles i ei kirke strider med misjonalkirketankegangen hvor menigheten heller forstås som de som går ut til folket der de er. Med dette mener jeg ikke at en menighet ikke skal ha et sted å samles, men hvor de samles skal ikke være regulert og et krav for å være menighet. Jesus forkynte selv flere forskjellige steder, både ute og inne, i hjemmet til folk og i synagogen. Det virker ikke som han hadde et fast sted å forkynne. Urkirken praktiserte forkynnelse utendørs, dåp i elver og innsjøer og nattverd i private hjem: (Holter 2008). Menigheter er dermed ikke avhengig av et godkjent forsamlingssted for å være menighet.

Måten dette har fungert i praksis er at Bymenigheten Sandnes kan benytte alle kirkebygg i kommunen: (Rønestad 2010, 7), og har godkjent samlingssted i Ganddal Bydelshus: (Bymenigheten Sandnes 2011). Menigheter trenger slik sett ikke et eget kirkerom for å blir godkjent som menighet. Ordningen med å låne kirkebyggene til hverandre og bruke allerede eksisterende forsamlingssteder tror jeg er en god måte å skaffe lokaler til menighetene.

4.3.6 Valgmenighet og byråkrati, regler, ordninger, initiativ og godkjennelse.

Kirkens byråkrati kan i mange tilfeller kvele nye initiativ. Formelle prosedyrer, stivbente regelverk og lover som er bindende for hele kirkesamfunnet blir hinder som initiativ må streve for å komme seg over. Det er ikke alltid mulig. Kirkens arv av former og regelverk setter en stopper for nye måter å tenke på. Den tradisjonelle kirkens former som en gang i tiden var gode kontekstualiseringer er ikke lenger gode kontekstualiseringer: (O. C. Hansen

2001, 70-71). For Den Norske Kirkes sin del er reglene om prest, forsamlingslokale og at man trenger godkjenning av biskop på forskjellige områder eksempler på hindringer for fremvekst av nye menigheter.

Kirken jobber nå med hvordan man kan finne plass til andre menighetsformer i den tradisjonelle kirkes ordninger. Også her møter derfor nye initiativ hindringer i den tradisjonelle kirke. I stedet for å søke en måte nye former kan fungere i den gjeldende ordningen burde kirken jobbet med en ny ordning som ikke har en annen formene som sin hovedordning.

4.4 Oppsummering

Når man ser på hvordan kirkens struktur tilrettelegger for en gudstjeneste for alle er det flere utfordringer som dukker opp. Kirkebyggenes størrelse har generelt sett ikke plass til alle kirkens medlemmer. Menighetenes størrelse medfører høy arbeidsmengde på kirkens ansatte når for det første. De ansatte blir stående med ansvaret og utførelsen av de diakonale, pastorale og misjonale oppgavene overfor menighetens medlemmer. Og for det andre. man gjør alvor av at gudstjenesten skal være for alle og at kirka skal nå alle. Det blir en umulig oppgave som de ikke er i stand til å takle. Av dette følger det to konklusjoner 1) kirken må få flere arbeidere. 2) Menighetene må dele seg opp i enda mindre grupper.

Strukturen får også utfordringer i møte med samfunnet. Dagens menighetstankegang bygger på lokalgeografiske fellesskap mens vi i samfunnet ser en utvikling av nettverksbaserte fellesskap. Samtidig klarer ikke den tradisjonelle kirke å kommunisere med hele samfunnet. Begrepene og formene som brukes har blitt fremmed for store grupperinger og den tradisjonelle ”kom” tankegangen er ikke lengre nok for å få folk til å komme. Kirken må derfor tenke nytt om uttrykk, menighetsformer og hvordan de skal nå ut.

Misjonalkirketankegangen svarer på denne utfordringen. Misjonal kirke har sitt utgangspunkt i misjonsbefalingen. Her blir disiplene gitt et oppdrag om å døpe og gjøre alle til disipler. Ut fra dette vokser kirken. Et av kirkens grunnleggende vesen er derfor å misjonere. Å misjonere er å tenke ”gå ut” framfor å si ”kom.” I ”gå ut” tankegangen ligger det også en forståelse av at budskapet skal formidles inn i den kulturen det forkynnes til. Dermed er det godt mulig at gamle former og uttrykk må forlates for å kommunisere med samfunnet. Uten misjon ingen kirke. Dette oppdraget er gitt alle disipler. Misjon handler ikke om å frelse områder men mennesker, ikke bare døpe men også disippelgjøre, dermed blir hver nye generasjon et objekt for misjonen, og slik blir også Europa en misjonsmark. Misjonal kirke

gir dermed løsningen på behovet for flere arbeidere ved å gi oppgaven til alle disipler av Jesus. Den tilpasser seg også kommunikasjonsutfordringen som samfunnet har tatt med seg. Emerging Churches er kirker som har vokst fram som et resultat av forandringer i samfunnet og tilpasset dem. Disse kirkene har ofte vokst fram fra grasrota og ikke fra en bestemmelse på høyere nivå i kirken. Den Engelske kirke har tatt disse inn i sin struktur og anerkjent dem som menigheter. Emerging Churches løser i varierende grad utfordringene rundt arbeidsmengede, menighetsstørrelse, kommunikasjon med samfunnet og nettverkssamfunnet. Disse preges ikke av en felles struktur men et kall til å nå ut. Manglende felles struktur gjør at de forskjellige emerging churches har et mangfold i forskjellighet seg i mellom. En slik måte å tenke på er dermed veldig fleksibel og tilpassningsdyktig. Dermed er de i stand til å løse ulike utfordringer. Den tradisjonelle kirke har dog ikke utspilt sin rolle. De tradisjonelle kirkene er fortsatt viktig for å nå ut til de som emerging churches ikke når ut til. Den engelske kirke har derfor funnet fram til en felles struktur hvor Emerging Churches og tradisjonelle kirker virker om hverandre. Dermed har de en struktur som gir plass til et mangfold sammen med tradisjon. Jeg mener dette gjør de i sterkere stand til å nå ut til alle.

Innenfor Den Norske Kirke finnes det muligheter for andre former for menighetsdannelser enn tradisjonell geografisk soknestruktur. De siste årene har det blitt innført en forsøksordning med valgmenigheter som er foreslått videreført som en fast ordning for en framtidig struktur i Den Norske Kirke. Valgmenigheter er menigheter innenfor eller på tvers av andre sokn som ikke har en geografisk menighet. I stedet er det de som velger å være med i menigheten som blir menighetens medlemmer. Juridisk blir de da medlemmer i valgmenigheten og ikke i den menigheten de sokner til. Det kan virke som om valgmenigheter vil ha en frihet på liturgifronten. Valgmenigheter er dermed et svar på samfunnsendringer og et forsøk på å tenke nytt om menigheter og gir rom for emerging churches. Samtidig ligger det bestemmelser for valgmenigheter som kan ligge til hinder for emerging churches. Byråkrati kan kvele initiativ, regler om prest, liturgi og forsamlingslokale begrenser mulighetene for at emerging churches skal kunne vokse ut fra kirkens grasrot; dermed flyttes åndens virke fra grasrota til avgjørelsesmyndigheten. Til slutt kan det nevnes at ordningen har som utgangspunkt å tilpasse valgmenigheten inn i gjeldende ordning istedenfor å lage en ny ordning for begge former. Istedenfor å få en blandingsøkonomi får vi en unntaksøkonomi. Det er én rådende struktur med alternative varianter. En ny ordning som er tilpasset begge strukturer ville også kunne få betydning for profil- og områdemenigheter som også kan møte på de samme utfordringene.

Konkluderende kan vi derfor si at Den Norske Kirkes struktur gir rom for emerging churches. Dette rommet er dog begrenset. Det vi trenger er derfor en ny ordning som har som utgangspunkt at det skal være flere former for å tenke menighet innenfor Den Norske Kirke og som derfor gir rom og ikke begrensinger for et mangfold i former.

5 Breddekirken

I kapitel 3 konkluderte jeg med at Gudstjenesteboken 2011 ikke la til rette for en gudstjeneste for alle siden den var: regelstyrt og ikke prinsippstyrt, uttrykte ikke noe rom for Åndens ledelse, innførte nye former og uttrykk som tilleggsformer og ikke likeverdige alternativer, og hadde et tradisjonelt syn på gudstjeneste og menighet som ikke passer alle situasjoner.

I kapitel 4 fikk jeg den samme konklusjonen. Her identifiserte jeg flere utfordringer for en gudstjeneste for alle: Kirken må få flere arbeidere for å klare å nå ut og møte alle, menighetene må dele seg opp i mindre grupper, kirken må tenke ”gå ut” i stedet for ”kom,” nye former for menigheter er nødvendig for å nå ut til alle, kirkens ordning må legge til rette slik at arbeid lettest mulig kan vokse opp fra grasrota uten at bestemmelser fra høyere hold begrenser dets anerkjennelse som menighet, kirkeordningen må være slik at alle former for menighet og gudstjeneste får den samme statusen innenfor den norske kirke.

Disse utfordringene er det jeg nå skal prøve å løse med å utarbeide begrepet *breddekirken*. Breddekirken har aldri blitt utarbeidet før. For å framstille det kan jeg derfor ikke henvise til en allerede eksisterende framleggelse av det. Jeg må derfor fremstille den nå. Det betyr at gjennomgangen av breddekirken må ta for seg mer enn de overnevnte problemene. Dette vil gjøres med fokus på en sann gudstjeneste og menighetsfellesskap for alle. Dermed blir kapitlet et svar på hvordan breddekirken vil legge til rette for en gudstjeneste for alle. Jeg har derimot ikke mulighet for å se på alle sidene ved denne modellen, en del interessante og viktige temaer må derfor utelates. Her kan særlig nevnes hvordan breddekirken skal takle utfordringer knytte til uenighet og konflikter.

Med lanseringen av begrepet breddekirken lanserte jeg ikke noe nytt. Jeg mener at begrepet breddekirken fanger opp trekk som allerede er til stede i det norske kirkelivet. Det nye breddekirken gjør er å ta trekkene fra norsk kirkeliv og skape en ordning hvor disse trekkene er integrert, Det er ikke tvil om at jeg er inspirert av *misjonale kirke- og emerging churches tankegangen*, måten jeg opplever at mye ungdoms-, organisasjons-, og frikirkelig arbeid er drevet og de endringene som har skjedd i Den Engelske Kirke og måten det har endret deres tanken om kirke. Jeg vil nå først presentere breddekirke tankegangen før jeg går inn og forklarer og drøfter flere sider av breddekirken i mer detalj.

5.1.1 Hva er breddekirken?

Breddekirken var et begrep jeg fikk for meg i en samtale med en kamerat som studerer ved idrettshøgskolen. Han pratet om toppidrett og breddeidrett. Målet med breddeidrett er å favne brett gjennom ulike aktiviteter og nivå slik at alle kan delta. Da slo tanken meg at dette må jo overføres til kirka. Breddekirken. Tanken er dermed at kirken skal ha et tilbud som favner bredt og på forskjellig nivå. Med bredde mener jeg former, uttrykk og forskjellige sosiale grupperinger. Med nivå mener jeg i hvilken grad det ønskes å delta, hvor mye kunnskap og kristen modenhet de enkelte har. Idretten har innsett at det å samle alle til en felles aktivitet er vanskelig, for det første er det plass- og funksjonsproblemer med det, for det andre er det forskjell i nivå og aktivitetsønske. Løsningen er derfor et mangfoldig tilbud med forskjellig nivå. Det samme mener jeg er veien å gå for kirka. Et mangfoldig tilbud med forskjellig nivå.

Jeg skal snart gå videre innpå hva breddekirken er men først skal jeg vise hvordan den skiller seg fra folkekirken og er en bedre modell.

5.1.2 Utgangspunktet

Breddekirken tar sitt utgangspunkt i misjonsbefalingen og ser på denne som sin oppdragsgiver for kirken. Kjell Olav Sannes poengterer at når oppdraget er fra Gud og har som mål å gjøre folk til disipler, så blir vi fri fra menneskelige bestemmelser. Det er Gud og ikke staten, folket eller kirkerådet som er vår oppdragsgiver. Videre poengterer han at disiplene fikk i oppdrag å gjøre nye mennesker til disipler av Jesus. Sannes mener at disipler i denne sammenheng betyr alle troende og ikke til en særlig embetsstand. Oppdraget er dermed gitt fra Gud til alle troende. Forkynnelse, utdeling av nattverd og dåp er ikke oppgaver som noen har rett på. Det er en plikt alle har: (Sannes 2004). Dette er også tanken bak misjonal kirke. Kirkens medlemmer er alle kalt av Gud til å gjøre folk til disipler og det er det som er dens vesen. Kirken er videre ikke bundet til noen kultur eller struktur men må gå inni kulturen og forkynne på en måte som fungerer.

Breddekirken er enkelt og greit et forsøk på å være en misjonal kirke. Som vi ser er ikke den misjonale kirken styrt av struktur og bestemmelser. Den er styrt av oppdraget som Gud har gitt oss. Derfor kan den også gå på tvers av menneskelige bestemmelser og ordninger når det gagnar oppdraget. Breddekirken er et forsøk på å gjøre kirken til det den skal være:

Mennesker på oppdrag fra Gud. Den Norske Kirke er i dag derimot sterkt styrt av mennesker som bestemmer regler for hvordan kirken skal fungere. Det er ikke Guds oppdrag som styrer men regler og bestemmelser. Dette kan bli til hinder for utførelsen av Guds oppdrag.

Flere bøker jeg har lest peker på at kirken for ofte planlegger fremtiden med utgangspunkt i dagens situasjon eller se bakover på hvordan det har blitt gjort, istedenfor å se framover. Når fremtiden (eller nåtiden) kommer med sine forandringer blir de overasket og har en modell som ikke fungerer. (Frost og Hirsch 2003, s 18), (Sine 1992),³⁹ (Hegstad 2003, 6). For å møte fremtiden mener jeg det er viktig å ha en ordening som er lett tilpasselig til det som måtte komme siden vi ikke vet hva som kommer. Løsningen er ikke da å ha bestemmelse for hvilke former man skal ha. Det man trenger er prinsipper å styre etter som fungerer i forskjellige former og en ordening som åpner for et mangfold i uttrykk og form.

Regelstyringen gjør at vi får en ordening som ikke alltid passer konteksten, Sannes (Sannes 2004, 41-42) viser via CA 7 at ordeningen skal være tilpasset konteksten. Konteksten er først og fremst den aktuelle situasjonen og ikke den nasjonale, regionale eller lokale situasjonen. Derfor er det lite konstruktivt å ha en begrensende struktur. Dette er utgangspunktet for breddekirken. En lite begrensende ordening som ønsker å stå i tjeneste for oppdraget som Jesus har gitt oss gjennom et mangfold av uttrykk og former gjennom prinsipper fremfor regler.

5.1.3 Breddekirken vs. Folkekirken

Jeg mener at breddekirken er et begrep som gir kirken større muligheter enn det folkekirkebegrepet gir. Folkekirka er et noe diffust begrep. Folkekirken skal egentlig inkludere alle som tilhører Den Norske Kirke, men i praksis brukes det ofte om de som deltar sjeldent men har en tilhørighet. Å ta vare på folkekirken blir derfor å ta vare på disse. Folkekirken kan også oppfattes som en kirke som tilhører folket og dermed må folket kunne bestemme hva kirker er, mener og gjør.⁴⁰ De engasjerte menighetsmedlemmene som ser på

³⁹ sitert av Michael Frost og Alan Hirsch, *The Shaping of Things to Come - Innovation and Mission for the 21st-Century Church* (Peabody, Massachutes: Hendrickson Publishers, 2003 s 22) som har hentet det fra Gerard Kelly, *RetroFuture - Rediscovering Our Roots, Recharging Our Routes*. (Downers Grove: InterVarsity, 1999 s 17)

⁴⁰ Folkekirkebegrepets problem kan eksemplifiseres i debattinnlegget "Ny kirke i Våler. Hvor? Hvem bestemmer?" Edith Knutsen, «Ny Kirke i Våler. Hvor? Hvem bestemmer?», *Østlendingen*, 30 Juni 2011: 36. I et engasjert innlegg om hvor kirka skal ligge sier Knutsen at de har samlet 1000 underskrifter for sitt ståsted. Som hun også mener menigheten (ikke menighetsrådet) står for. Før dette har hun i midlertidig sagt "Trosopplæring – hva trenger den så stor plass til? Ny gudstjenestereform – hvorfor trenger den så stor plass? 15-20 mennesker til gudstjeneste." Det er en spenning i innlegget hennes mellom de aktive i kirka og de som ikke er aktive men engasjert for kirkas plassering. En kan spørre om hvem som skal bestemme i slike saker

Norge som en misjonsmark blir så skjøvet til sides. Det er en frykt for at de skal skremme vekk folkekirken, ja det prates også om en frykt for at de skal kuppe kirken fra folkekirken. Folkekirken er mer opptatt av å bevare ”det som er” enn å ta situasjonen den faktisk befinner seg i på alvor. Dette gjør at folkekirken får et defensivt preg samtidig som den ikke klarer å favne alle.

Samtidig klarer ikke bedehusbevegelsen og arbeidskirker å fange alle. Kritikken av at bedehusene og arbeidskirkene kan skremme vekk de som sjeldent deltar mener jeg er berettiget. Forståelsen av hva personlig tro er, hva det vil si å være kristen, og møteformer kan gjøre at folk ikke kan identifisere seg med det og dermed ikke kaller seg kristne. Da blir det vanskelig å disippelgjøre dem.

På den andre siden tar ikke folkekirken misjonsbefalingen på alvor. Gisle Sørhus viste dette på en glimrende måte di sin preken om misjon. Når folkekirken sier ”de døpte er kristne, det kreves ikke noe mer, da kan vi være fornøyd,” så tar de ikke misjonsbefalingen på alvor. Misjonsbefalingen stopper ikke ved dåpen den fortsetter videre ”og lærer dem å holde alt jeg har befalt dere.” Folkekirken er flink på å døpe, men når det kommer til ”lære dem å holde alt jeg har befalt dere” så kan man ikke si at den har gjort jobben sin. Norge er dermed et stort misjonsland, om ikke for å døpe folk så for å lære dem å holde alt Jesus har befalt oss: (Sørhus 2010).⁴¹ Her er Confessio Augustana (artikkel VI) enig når den sier ”Vi lærer også at denne troen skal bære god frukt og at det er nødvendig at vi gjør gode gjerninger bestemt av gud.” Dette er bedehusbevegelsen bedre enn folkekirken på. Begge bevegelser trengs derfor i kirka for å ivareta tro og utvikle tro. Breddkirken har da den styrken at siden den sier at folk skal få være med på sine premisser så er det rom for begge deler samtidig.

5.1.4 Gudstjeneste og menighet

Breddkirken har et bredt syn på hva som er menighet og gudstjeneste. Confessio Augustana bekjenner at kirken er de helliges forsamling hvor evangeliet forkynnes rett og sakramentene forvaltes rett. Og til sann enhet er det nok å være enig om evangeliets doktriner og forvaltning av sakramentene. Menneskelige tradisjoner, seremonier og riter, må ikke være

(kirkelige organer, folket eller de som bruker kirka ofte), og hvem kirka er for. Uansett er det ikke tvil om at folkekirka setter begrensinger for menighetens muligheter når den store innaktive menigheten jobber mot et forslag som gir en kirke som gir større muligheter for hvordan den kan brukes.

⁴¹ Her må det poengteres at ingen blir ferdig misjonert, misjonsarbeidet er noe som pågår hele livet.

like overalt (artikkel VII). For meg virker det naturlig å her sette et likehetstegn mellom kirken og gudstjenesten siden kirken beskrives med gudstjenestelige handlinger.

Gudstjenesten blir derfor forsamlingen av hellige hvor evangeliet forkynnes og sakramentene forvaltes rett. Hvilken måte det skjer på er ikke av betydning. Dette åpner opp for en større bredde for hva som er gudstjeneste. Gudstjeneste er ikke noe som foregår i kirka søndag kl 11. Gudstjeneste kan også være noe som foregår på ungdomsklubben torsdag kveld når de samles til en andaktsstund eller når en vennegjeng samles for å lese og diskutere bibelen. Gudstjenesten er ikke tids, sted eller fellesskapsbundet, den skjer til den tid, den plass og med de folkene som skulle samle seg for forkynnelse, dåp, nattverd og lovsang.

Dette gjør at mye av det arbeidet som i dag er drevet av organisasjoner, menigheter og frivillige blir kategorisert som gudstjeneste. Dermed har vi mange målrettede gudstjenestefellesskap som vi i grunn kan se på som menigheter. I tillegg til å drive de eksisterende gudstjenestefellesskap blir det kirkens oppgave å se hvilke flere fellesskap det er behov for. Samtidig skal ikke kirken (organisasjonen) gå inn å kuppe de arbeidene som allerede eksisterer utenom hovedgudstjenesten. Kirken skal forstå dem som en del av sitt gudstjenestearbeid med sine arbeidere. Kirkens oppgave blir å veilede disse arbeiderne til å gjøre en god tjeneste og bidra til bevissthet om den helhet de står i.

Strukturene i disse menigheten bryter med tradisjonell menighetsstruktur. De tradisjonelle menighetene har geografiske grenser som definerer hvilken menighet de tilhører.

Menighetsmedlemmene skal møte opp på gudstjeneste søndag kl 11 i sin menighet. Med breddekirkens forståelse oppstår det derimot mange nye gudstjenestefellesskap og mange av dem går på tvers av menighetsgrenser. Dette utfordrer menighetsstrukturen. I breddekirken beholdes de nåværende geografiske strukturen, samtidig som de forandres. De må beholdes for de som ønsker en slik ordning, som et naturlig sted å søke når man er ny på en plass eller for de som søker den tradisjonelle menigheten og kanskje viktigst for å ta vare på idealet om en felles gudstjeneste. Samtidig skal andre gudstjeneste og menighetsfellesskap eksistere som et tilbud til de som ønsker det.

5.1.5 Struktur

Det ligger i breddekirkens tankegang at strukturen ikke er det viktigste. Det er derimot Misjonsoppdraget og det å legge til rette for trosutfoldelse gjennom gudstjenestefeiring. Hvordan det gjøres er ikke så viktig så lenge det gjøres riktig. En strukturløs kirkeordning står den derimot ikke for. Det er både bibelsk ukorrekt og kan lede til misbruk. NT taler både

for orden på møter (1 kor 14) og spesielle ledere (Apg 6:3-4; 14,23 1. Tim 3:2; 5:17,19; Tit 1:5,7; Jak 5:14). Kirken må også ha ordninger og regler for å vanskeliggjøre misbruk av mennesker og verdier. Kirken må derfor ha en viss form for orden på møter og ledelsen, og regler mot misbruk. Siden de forskjellige sidene ved strukturen passer bedre inn under de enkelte delemner er en videre drøfting av strukturen bakt inn i delemnene.

5.2 Temaene i detalj

5.2.1 Menighet

Breddekirkens menighetssyn er ikke en reform av gjeldende praksis. Jeg mener det er en anerkjennelse av gjeldende praksis. Målrettede gudstjenestefellesskap er ikke noe nytt for Den Norske Kirke. Søndagsskolen har eksistert lenge. I søndagsskolen tas unger ut av gudstjenesten for å ha sitt eget opplegg for seg selv. Dette opplegget er beregnet på barn, det skaper et fellesskap for barn, det skjer utenfor menighetens hovedgudstjeneste og fungerer som barnas gudstjeneste. Det samme gjelder for møtene til alle kristne organisasjoner og bedehus i landet.

Oppsplitting av menigheten er heller ikke et nytt fenomen. Når man har delt kirken opp i geografiske menigheter har man splittet opp den verdensvide, nasjonale, regionale, kommunale, eller lokale menighet. Begrunnelsen for dette har vært at det er praktisk vanskelig å samle alle på et sted og store avstander. Det samme grunnene kan føres for enda mindre fellesskap eller målrettede fellesskap. I tillegg er fellesskapsmønstre i forandring. Arbeid, interesser, vennskapskrets, fritidsaktiviteter og livssituasjon er like mye, om ikke mer, med på å skape fellesskap enn det nabolaget gjør. Samfunnet har forandret seg og dette forandrer hvordan det er naturlig å samles som menighet. Dette kan man allerede se har skjedd.⁴²

Tradisjonell soknestruktur er også en del av den gjeldende praksisen og det er stor grunn til å tro at de vil være det i fremtiden. For mange er dette den naturlige måten å samles.

⁴² Som eksempel kan nevnes ungdomsarbeid jeg var en del av i ungdommen. Vi samlet ungdommer fra flere kommuner til møte på onsdags kveld. Måten vi fikk med oss nye var i utgangspunktet at vi kjente dem og fikk de med eller at vi fikk dem med i koret og ble kjent med dem der og fikk dem med på møtene. De færreste av oss gikk på noe gudstjeneste utenom. Dermed vart disse møtene i realiteten vårt gudstjenestefellesskap. Gisle Sørhus, «Mine oppsamlede erfaringer gjennom 27 år langt liv i menighet» (1984-2011).

I dag har vi både menigheter som ønsker å være for alle og målrettede og nettverksbaserte menigheter. Dette ser og anerkjenner breddekirken. Samtidig vil den anerkjenne andre former for menighet som måtte dukke opp. Breddekirken har som utgangspunkt at menigheter dukker opp og er menigheter uten noen formell godkjenning fra kirkens organisasjon. Breddekirken ønsker ikke å finne en måte å få emerging churches til å passe inn i strukturen til den tradisjonelle kirke eller motsatt. Begge skal eksistere om hverandre i en ny felles struktur. Innenfor et tradisjonelt sokn vil det derfor være både en tradisjonell soknestructur og en nettverks/interessebasert soknestructur og disse virker om hverandre.

I kapittel 4.1.2 tok jeg opp utfordringer med menighetens størrelse. Hvor jeg viste at dagens struktur ikke klarer å følge opp dette. Ved å legge til rette for flere menighetsfellesskap, innenfor og på tvers av det store fellesskapet, og ved å kalle flere pastorer til tjeneste i disse menigheten, har man større mulighet til å følge opp medlemmene.

De små fellesskapene har også en større mulighet til å skape reelle fellesskap. I store menigheter mister man fort oversikt over hvem folk er. Mange kan derfor være i samme menighet uten å være bevisst at man eksisterer og nye kan komme uten at noen oppfatter dem. Dette kan ikke kalles et reelt fellesskap. I små fellesskap vil de fleste vite hvem de forskjellige er. Alle er nok ikke venner med alle, men de vet hvem de er, er i hvert fall bevisst på hverandre, og ser når noen nye kommer.

5.2.2 Embete og lekmenn

Breddekirken ser problemet med at en person skal dekke gudstjenestebehovet for en hel menighet. Breddekirken tenker seg at arbeid skal drives av de som kalles til det. Disse trenger ikke seksårige presteutdanning. CA 5 sier at Ånden gis der evangeliet forkynnes og sakramentene forvaltes, etter Guds ønsker. Forkynnelsen av Guds ord er dermed ikke avhengig av en lang utdanning eller ordinasjon, tjeneste for Gud er heller ikke avhengig av en slik utdanning de må dog være kalt. Dette er i overensstemmelse med CA artikkel 14.⁴³ I breddekirken gis altså lekmenn mulighet til å kalles til tjeneste.

Siden breddekirken åpner opp for en stor frihet i menighetsarbeidet og liturgien og ønsker å ta i bruk lekmenn trengs det hyrder som har et oppsyn med menigheten. Dette er prestene,

⁴³ Art. 14 - Den kirkelige orden

Om den kirkelige orden lærer de, at ingen må lære off entlig eller forvalte sakramenterne i kirken, uden at han er rettelig kaldet dertil.

diakonene, biskopene og andre som er rett kalt sin oppgave. Dette tilsvarer visitatoren i Den engelske kirke. Deres oppgave er å hjelpe så det blir sunn vekst i menigheten gjennom visitas, oppfølging og veiledning av ledere og menigheten.

En kan spørre hva som er poenget med prester og biskoper hvis andre kan kalles til de samme oppgaver. Hva skiller lekmenn fra geistlige og behøver vi fortsatt en utdanning? Det raske svaret er at skal vi ta vare på både emerging churches og tradisjonell kirke så må både lekmenn og geistlige kunne fungere som prester. Samtidig er ikke svaret så enkelt fordi de to strukturene vil være på kollisjonskurs. Det jeg ser for meg er at prester, diakoner og biskoper fortsetter å bestå som titler i kirken. En utdanning av prester og diakoner (og kanskje en spesielt for biskoper) vil også bestå. Innholdet i disse vil derimot få en viss forandring. Hvis jeg skal peke på et hovedproblem ved utdanningen til prest og diakon i dag er det troen på bøker, oppgaver og forelesning som gode måter å utruste prester og diakoner. Dette er for så vidt gode metoder men de mister det viktigste. CA 14 sier at prester skal være rett kalt.⁵⁷ En annen viktig ting som mangler i utdanningssystemet er en mentor. En person som følger en gjennom studiet, som viser vei, utfordrer, bygger opp, følger utviklingen og som vet hvem jeg er. Hadde man hatt en slik mentor kunne man i mye sterkere grad vurdere om man var rett kalt eller ikke. Når man ikke har det, man legger fokus på det akademisk-faglige, og utdanningsstedene påberoper seg en akademisk frihet, er det gode grunner til å spørre om ”rettmessig kalt” blir ivaretatt og vurdert i dagens utdanningssystem. Utdanningen må ledes vekk fra fokus på akademisk dyktighet til utrustning til tjeneste. Personlig mentor, trening, praktisk utfoldelse og fag som peker mot praksis må derfor stå sterkere i utdanningen. Utdanningen skal også være normativ. Så lenge dette ikke er på plass mener jeg at det er en enkel sak og godkjenne rette kalte lekmenn til tjeneste. Når det er på plass skal lekmenn fortsatt kunne settes inn i en tjeneste viss Ånden kaller dem. Strukturen kan ikke gå i mot Ånden. Men også fordi man kan bli utrustet til tjeneste utenom utdanningsinstitusjonene. Alle blir ikke kalt eller utrustet på denne måten, derfor trenger vi en form for utdanningsinstitusjon, eller skulle vi sagt utrustningsinstitusjon, som både utrufter til tjeneste i mindre menigheter men også som utrufter til tjeneste som veiledere og hyrder, altså prester og biskoper.

Hva skiller så prester og biskoper fra lekmenn? Ingenting annet en at de er kalt og satt i en spesiell tjeneste for menigheten. Denne tjenesten kan lekmenn også få og prester og biskoper miste.

Hva er prester og biskopers oppgave? Deres oppgave er å veilede menigheten og de som gjør en tjeneste der og å bidra til sunn vekst og at evangeliet forkynnes rett. Det trengs derfor flere prester og særlig biskoper. Vi trenger flere biskoper med et mindre område å virke i slik at de faktisk har en reel mulighet til å følge opp menighetene, prestene og andre som gjør tjeneste.

5.2.3 Liturgi, tekstrekker og musikk

Breddekirken har ingen regler for liturgi, tekstrekker eller musikk. Breddekirken har tillitt til at menighetene selv klarer å velge, bruke og lage sitt eget opplegg. Breddekirken mener ikke at sann kristen gudstjeneste skjer ved rett metode. Sann gudstjeneste kommer når menigheten har sann tro. Sann tro beholdes ikke ved å lage riktige liturgier men å påse at det er sann tro som forkynnes. Dette gjøres gjennom veiledning og visitas. Imidlertid vil noen ønske å ha liturgi, tekst eller sanger for et spesielt uttrykk eller tematikk. Andre kan ha ønske om å ha en fast liturgi. Mens det for andre igjen er vanskelig å skape sin egen liturgi, finne språk for forskjellige situasjoner, og å komme opp med temarekker for gudstjenesten. Dette skal breddekirken gi gjennom trykte medier og en databank som skal være til hjelp for utforming av gudstjenester. Dette betyr at det må utarbeides slikt materiale, det må finnes flere tilbud enn den kommende gudstjenestebok og det må lages flere alternativer til de tre tekstrekke. Det betyr også å tenke annerledes og utarbeide temarekker. Det skal være et mangfold av muligheter i disse hjelpemidlene. Det betyr at det må være et godt utvalg i de trykte mediene. De trykte mediene ser jeg for meg at kan samles i de lokale menighetskontorene, skal være tilgjengelig for nedlasting på internett og være fritt å kopiere fra. Databanken for trosopplæringsreformen er et eksempel på hvordan databasen kan lages. Her alle trosopplæringsplaner for alle menigheter i landet og forslag til opplegg fra organisasjoner og bispedømmer samlet i en søkemotor på internett.⁴⁴ Lignende kan det også gjøres for gudstjenestelivet.

Musikken vil by på et juridisk problem ved at mange som lager sanger krever betalt for at sangene brukes. Til dette har jeg ikke mye annet enn å si at hvis man skriver salmer og lovsang for å tjene penger på at de brukes i menigheter så er man ute å kjøre. En ting er å ta betalt for å fremføre en sang men en annen ting er å ta betalt for at andre bruker en sang. Sagt på en annen måte, det er ikke noe rart med at jeg får betalt for å bruke tid på å skrive en preken. Det ville derimot vært uhørt viss jeg som prest krevde penger viss noen brukte

⁴⁴ <http://www.kirken.no/storstavalt/prosjekt/?event=search>

elementer fra min preken i en offentlig sammenheng. Man kan ikke tjene både Gud og mammon. Skriver man en salme eller lovsang skriver man den til Guds ære, for Guds herliggjørelse, ikke for å tjene penger! Her går nok prinsippet på tvers med virkeligheten. Menigheten skal etter loven betale for bruk av sangene når de er beskyttet. Kirken skal pliktoppfyllende følge loven og må derfor jobbe for å få gode avtaler som regulerer dette. Videre er dette et område jeg ikke har mye kunnskaper om. Jeg vil derfor ikke diskutere det videre. Det viktigste er gjort, jeg har framholdt situasjonen, selv om det ikke burde være slik, og poengtert at kirken må finne en løsning på det.

5.2.4 Misjonsoppdragets mål

Hva er misjonsoppdragets mål? Når er vi ferdiggjort noen til disippel? Å være kristen er å være på vandring. Vi er ikke ved målet ved å være døpt eller oppnådd en viss mengde kunnskap og aktiviteter. Misjonskallets mål må være å føre mennesker til sant kristent liv. Når dette skal innholdsbestemmes er det fort å bli lovisk. Uten å være lovisk må det sies at det også finnes et menneskelig mål for sann kristen oppførsel. Dette er å leve et liv med Gud i bønn, forkynnelse og bibellesning. Man er misjonal, diakonal og tilber Gud, følger Guds bud, lever sitt liv i den verden man er skapt til, elsker sine neste, tilgir, og er bevisst sin syndighet og derfor innrømmer sine feil, ikke som en bekjennelse av alle synder foran menigheten, men som at man synder, hvor man så søker daglig tilgivelse, nåde og omvendelse, samtidig som man finner hvile og tilgivelse hos Herren og kan komme fram for ham, elsket, slik som man er.

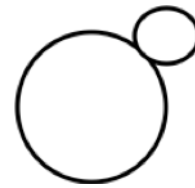
Dette målet er umulig uten erkjennelsen av hvem man er, et feilende menneske. Når man erkjenner at man er et feilende menneske så ser man at man ikke vil oppnå målet. Målet vil således ikke oppnås i dette livet. Det er da ikke slik at det er erkjennelsen alene som er målet. Erkjennelsen skal jo føre til forandring og en indre kamp for det rette, men denne kampen skal føres velvitende om erkjennelsen.

5.3 Innvendinger

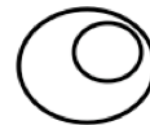
5.3.1 Den én-ørede Mikke Mus

Den én-ørede Mikke Mus effekten er en viktig innvending mot breddekirken. Effekten er allerede nevnt men den trenger litt mer forklaring. Effekten er en beskrivelse av det som kjennetegner mye av kristent ungdomsarbeidet i USA og hvilken effekt det har på ungdommen (Dean 2004). Mye av amerikansk ungdomsarbeid kjennetegnes ved at ungdomsarbeidet eksisterer som en egen enhet uavhengig av menigheten. De har sitt eget

fellesskap, egen musikk, egne gudstjenester og egne ledere. Kontakten mellom blir derfor minimum, det eneste som binder de sammen er at de på papiret er samme menighet. Ungdomsarbeidet blir derfor som et øre på en sirkel (fig 1). Den er ikke en del av sirkelen men den henger så vidt fast. Når ungdommen da beveger seg ut av ungdomsarbeidet har de ingen tilhørighet til den større menigheten og de faller derfor i fra. Modellen tilsier at løsningen blir å flytte den lille sirkelen inn i den større sirkelen slik at ungdomsarbeidet blir en del av fellesskapet (fig 2 og fig 3).

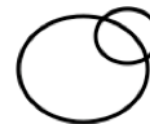

Figur 1

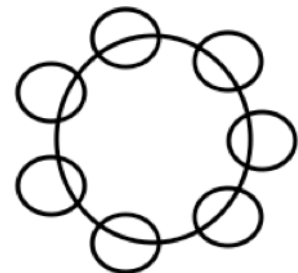
Figur 2

Min erfaring er at det samme problemet eksisterer i ungdomsarbeidet i Norge. Hvis vi ser på hvordan forholdene er for norsk menighetsliv mener jeg den kan beskrives med figur 4. Et kirkefellesskap som består av flere mindre grupper som er engasjert i forskjellige organisasjoner og arbeid. Arbeidene er en del av menigheten men har sitt eget virke utenom menigheten. Samtidig tror jeg at det mange steder (særlig storbyer) skjer en bevegelse mot figur 5. Her finner vi

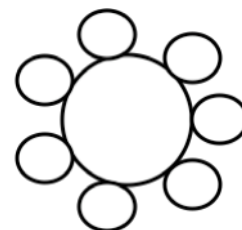

Figur 3

gudstjenestefellesskap som fungerer som egne menigheter. Egne studentmenigheter som i likhet med ungdomsarbeidet ikke har noen reel tilknytning til soknemenigheten. Menighetene her er også ofte store: (Norsk Statistikk database u.d.). Store menigheter klarer ikke å skape et genuint fellesskap mellom alle, menighetsfellesskapet bærer derfor preg av å bestå av mindre fellesskap som samles på gudstjenesten uten noen forståelse av å tilhøre menigheten eller være en del av det større fellesskapet.⁴⁵ Det sies at man går i den og den kirka/gudstjenesten/bedehuset og ikke at man tilhører den og den menigheten. Dette har ofte blitt referert til som kirkeshopping.

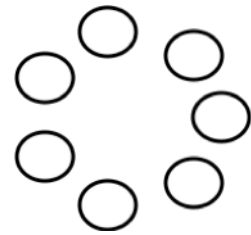
Figur 4

Figur 5

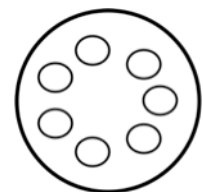
⁴⁵ Min erfaring på dette område gjelder studenter, ungdommer og unge voksne, men det gjelder nok også i en viss grad for voksne. Storsalens G1 gudstjeneste kan nevnes som en gudstjeneste som rettet seg mot voksne.

Slik breddekirken framstår kan det derimot virke som den har gått videre og blitt til figur seks. Når folkekirken og søndagsgudstjenesten blir et av flere fellesskap som skal være likeverdige blir disse en sirkel som de andre og ikke en sirkel som kan binde de sammen. Jeg tror ikke dette er noe nytt. Min katolske svoger har poengtert at det de protestantiske kirker har ofte et veldig stort fokus på sin lokale menighet. Katolikker har en tendens til å være mer opptatt av den verdensvide kirke. For å ta det første poenget først. Jeg tror at Den Norske Kirke allerede fungerer som figur seks. Den har sine forskjellige soknemenigheter, men deltagelse i en menighet gir meg ikke kontakt og fellesskap med menigheter på den andre siden av landet. Den Norske Kirke fungerer som en struktur som mange har tilhørighet i, men det gir ikke dermed noe fellesskap og tilhørighet i en annen menighet. Løsningen på dette er å gjøre menigheter og deres medlemmer bevisst på den verdensvide kirke. Man må se sin menighet som en del av den verdensvide kirke slik at den verdensvide kirke blir den bærende strukturen for fellesskapet. I vår globale verden er dette ekstra viktig siden mange vil reise og bo i andre land. Da er det ikke nok å ha Den Norske Kirke som den overordnede fellesskapet. Dette er en stor utfordring som kirken må bli bedre på. Den store utfordringen blir å gjøre de enkelte kristne bevisst på sin tilhørighet i den verdensvide kirke. Det er nok en utopi å tro at det løser alt og at det lett gjort. Når utviklingen allikevel går mot mindre, selvstendige fellesskap har jeg likevel større tro på å lære opp folk til å tenke verdensvid kirke framfor at vi klarer å få alle til å gå i en felles gudstjeneste. Med den verdensvide kirke som overordnede struktur, det som binder oss sammen, har vi plassert breddekirken i figur sju.

Figur 6

Hvordan forholder man seg da til sin lokal menighet? Hvorfor skal man engasjere seg? Blir ikke fokuset på at man *går* og ikke at man *gjør*? Vil ikke fokuset i en slik modell gjør at fellesskapet mistes fordi menighetsfellesskapets betydning neddempes mens en generell deltakelse i

Figur 7

kirken framholdes? Dermed kan det virke som om deltagelse i én menighet ikke blir viktig. Når man ikke knytter seg til en menighet blir det lite rom for å bygge relasjonsfellesskap. Her er svaret at fokuset på den verdensvide kirke ikke betyr at man ikke bryr seg om den lokale kirke. Den verdensvide kirke sier at vi er et stort fellesskap. Samtidig står vi som en del av det store fellesskapet med sitt oppdrag i en lokal situasjon. Oppdraget vårt blir lokalt der vi er og oppdraget vårt innebærer fellesskap, diakoni og misjon. Dermed står vi i en lokal situasjon med et oppdrag som krever deltagelse i et lokalt fellesskap. Fokuset på den verdensvide kirke

og misjonsbefalingen skal derfor ha den effekten at man søker eller starter opp en menighet når man er ny på en plass. Det skal komme et lokalt engasjement av troen man har. Troen søker kontakt med trossøsken. Den verdensvide kirke er dermed med på å knytte en til et verdensomspennende fellesskap og et lokalt fellesskap.

Nå kan det virke som om jeg er i ferd med å motsi meg selv. Sa jeg ikke tidligere at det lokale fellesskapet var på vei ut? Hvordan kan jeg da snakke om menighetens ansvar for det lokale fellesskapet? Det jeg har sagt er at det lokale geografiske fellesskapet for mange ikke lenger representerer *hovedfellesskapet*. Dermed er det andre fellesskap det er like naturlig å bruke som sitt gudstjenestefellesskap. Disse fellesskapene har også en lokal kontekst de lever i. Om det er jobb, livssituasjon eller ønsket møteform som samler dem. Det er i- og ut fra denne lokale konteksten menighetsfellesskapene kalles til å virke og engasjere seg.⁴⁶ Samtidig eksisterer det jo også en lokal geografisk menighet. Disse menighetene står ikke i motsetning til hverandre men står i forskjellige strukturer

Bevisstheten om den verdensvide kirke gjør at menigheten må være seg bevisst andre menigheter. Ingen kan tenke sitt arbeid som et selvstendig og uavhengig arbeid.

5.3.2 Gudstjeneste for alle.

Det er ikke sikkert jeg har forklart tydelig hvordan Breddkirken klarer å gi en gudstjeneste for alle. Det kan heller virke som den bevisst skaper gudstjenester for *noen*. Måten breddkirken gir en gudstjeneste for alle er at den har flere forskjellige gudstjenester som hver for seg passer for noen. Tanken er så at til sammen skal alle gudstjenesten ha gitt en gudstjeneste til alle. Breddkirken tar på alvor gudstjeneste for alle ved at den ønsker å skape ulike gudstjenester som er egnet til å nå alle. Folk skal glede seg til gudstjeneste og fellesskapet. Jeg har større tro på at dette er mulig i en liten eller mindre gruppe enn i en stor gruppe som skal favne alle. I en stor gruppe blir det mange flere behov og ønsker å ta hensyn til, i en liten er det derimot færre behov og lettere å tilpasse. Har man så mange smågrupper som til sammen favner alle har man klart å skape en gudstjeneste for alle.

⁴⁶ Vårt oppdrag retter seg mot de menneskene som er rundt oss. Det gjelder ikke bare de som er i vår emosjonelle og sosiale nærhet. Det gjelder også særlig de som er i vår fysiske nærhet (våre naboer, de vi møter på gata etc) men også de som er langt unna.

En innføring av breddekirken vil allikevel ikke medføre at det i praksis blir en gudstjeneste for alle. Breddekirken har fortsatt en lang vei å gå for å faktisk ha et slikt tilbud på plass og ha klart å nådd ut til alle. Det breddekirken derimot gjør er at den legger premissene til rette for at noe slikt skal kunne skje.

5.3.3 Hele spekteret

Breddekirkens manglende struktur samt dens fokus på å tilrettelegge for gudstjenester slik folk vil ha dem kan være et problem for å ivareta hele spekteret ved gudstjenestene. Hvis folk gjør som de vil og slik de liker det, så tar de den delen av spekteret som de liker.

Breddekirken må derfor gi noen føringer for hvordan gudstjenestene skal foregå. Denne føringen er at gudstjenesten og menigheten har et ansvar for å skape tro som varer – en bærekraftig tro. Skal den på en best mulig måte få til dette må den gi rom for hele følelsspekteret, stimulere alle sanser, legge til rette for å nærme medlemmene kognitivt, fellesskapelig og med erfaringer og gi rom for et bredt språkbruk. Dette er pastor og visitors oppgave å følge opp, men også alle medlemmers ansvar.

5.3.4 Interessefellesskap

Når menighetsfellesskapet er lagt opp for folk i en spesiell livssituasjon kan man spørre seg om fellesskapet mistes når livssituasjonen endrer seg. Hvordan kommer man inn i slike fellesskap i første omgang? Vill de ikke bare dyrke seg selv og sin situasjon?

Interessefellesskapene har flere problemstillinger knyttet til seg.

Den første er hva som skjer når man mister interessen som binder en til interessefellesskapet. Hvor har man da tilhørighet når man er utenfor sitt tidligere fellesskap. Jeg tror dette er det store problemet i Den én-ørede Mikke Mus Effekten. For ungdomsarbeidets del vil det si at ungdommen vokser ut av ungdomstida. Kanskje blir han gammel, kanskje flytter han ut for å studere, kanskje flytter vennene og nye ungdommer tar over ungdomsarbeidet. Problemet er at interessefellesskapet mister den bindende interessen og dermed forsvinner også selve fellesskapet. Nå blir problemet å finne seg et nytt fellesskap

Dette er det andre problemet: hvordan finner man seg et nytt fellesskap? Hvordan tar man del i et fellesskap? Veldig mange fellesskap har nok med seg selv. De jobber ikke utadrettet for å møte nye og tenker heller ”kom til oss,” framfor at ”vi kommer til dere.” Det kan derfor være vanskelig både å finne relevante fellesskap og å bli inkludert i dem. Noen er heldig å være del av flere nettverk og dermed flere fellesskap, andre har få eller ingen. I fellesskap som bygger på nettverk kan det være vanskelig å fange opp eller nå ut til de personene uten nettverk.

Det tredje problemet er så hvordan nye medlemmer påvirker fellesskapet. Når nye så ankommer oppleves det ofte vanskelig hvis de ikke er og gjør som oss og ikke kjenner våre måter å gjøre ting på. Vekst i fellesskapet kan også gjøre at man ikke får være så mye sammen med de man er vant med, rollene i fellesskapet forandres og det kan gå mot oppdeling (hvis fellesskapet har en cellegruppestruktur).

Disse problemene er ikke noe som bare gjelder menigheter som bygger på interessefellesskap. Folkekirken har også dette problemet. Folkekirken lokalmenighet som man har vært en del av forsvinner når man flytter til et nytt sted. Folkekirken menighet på den nye plassen tenker ofte ”kom” uten å gjøre så mye for at folk skal komme. Et eksempel kan tas fra mitt liv. Når man som student flytter til en by kan det virke som de aller fleste menighetene, også studentmenighetene, forventer at studentene selv skal finne seg et fellesskap. Da jeg begynte som student i Oslo så jeg ingen representanter fra menigheter som ønsket meg velkommen til sin menighet. Dette så jeg heller ikke i løpet av mine fire år som student der. Det samme opplevde jeg i Stavanger og på Misjonshøgskolen. Jeg kunne se plakater for gudstjenester og mine medstudenter kunne prate om forskjellige menigheter de gikk i, noen kunne også spørre om jeg ville være med, men det skjedde ikke ofte. Det vi ser er at menigheten har mulighet til å hente inn både ressurser og unge medlemmer ved semesterstart, samtidig som de har et pastoralt ansvar for å informere nye naboer og ta vare på dem i kristne fellesskap. Men de gjør det ikke.

Måten jeg som student ble med som leder i et ungdomsarbeid (og ikke menigheten) var at en kamerat av meg var på fest hvor han traff ei venninnes venninne. Når det så kom fram at vi bodde på Sinsen ble han spurt om han ville være med på ungdomskafeen i Sinsens kirke fordi de trengte ledere. Han fikk så med seg meg.

Det er bra at fest og tilfeldig samtaler kan være måter å møte og rekruttere⁴⁷ mennesker til nye fellesskap, men det er ikke bra når tilfeldigheter blir den eneste måten.

Dette eksempelet viser at alle menighetsfellesskap har et ansvar for å fange opp og gi et tilbud til alle. En folkekirke har ansvar for å fange opp nye som kommer til gudstjeneste og ta dem inn til sitt fellesskap, ungdomsklubber må være åpne for de som stikker innom,

⁴⁷ Her bruker jeg ordet ”rekruttere” istedenfor ”innlemme” for å få fram at det er ikke festens fellesskap med menighetsfellesskapet som man tilhører som personen innlemmes i.

cellegrupper må ha øynene åpne for dem de møter i tilfelle de trenger et fellesskap, og ”jakten” på nye studenter og innflyttere må være mer frampå enn en lapp på en vegg eller en samtale på en fest. Dette ansvaret er vi felles om i vårt gudgitte oppdrag. Jeg ser det likevel som den lokale geografiske menighet som den naturlige ansvarshaveren for dette. Den må ha oversikten over hva som skjer av gudstjenestefellesskap i området og er derfor den rette til å gjøre de rette fremstøt. Dette kan gjerne skje gjennom de forskjellige fellesskap.

Men dette svarer ikke helt på problemet med interessefellesskap. Det første problemet, problemet med at den samlende interessen forsvinner, kan ikke alltid løses med å innlemmes i et eksisterende fellesskap. Når en ungdom blir ung voksen og en ung voksen blir småbarnsforeldre skjer det forandringer i livssituasjonen. Det tidligere fellesskapets former og interesser er ikke lenger ens egen interesse. Da kan det være at det ikke finnes noen fellesskap som deler ens interesse. Eller som jeg har hørt uttalt i Frøyland-Orstad kyrkjelyd (FOK) ”Ixthus er gudstjenesten jeg trives best på, men søndagsgudstjenesten passer best for barna.” (Samtaler 2000-2011). FOK feirer gudstjenester som har i alle fall omfatter fire gudstjenestefellesskap. G2, Fokus, Ixthus og Søndagsgudstjenesten. Fokus har målgruppen 8.klasse til 18 år. Ixthus er for 18-30 år og søndagsgudstjenesten er 25-50. Ixthus startet opp som et arbeid for de som vart for gamle for Fokus. Søndagsgudstjenestens målgruppe ble bestemt den gangen menigheten var litt yngre da byggefeltet var av nyere dato. Det vi ser i dag er at de som en gang var 25-50 år nå går mot 40-60 år. FOK har vært fri for Den norske kirkes liturgi og salmebok, har en stor bruk av medliturjer, satser på barnearbeidet og har ikke orgel men lovsangsteam. Allikevel opplever en del av de som er 25-35 at denne gudstjenesten ikke har deres form. De har vokst opp i ungdomsarbeid (før fokus startet) og har fått hatt sin gudstjeneste i Ixthus. Ixthus har igjen vært fri fra søndagsgudstjenestens liturgi og sanger. Den har hatt et mer ungdommelig uttrykk (som søndagsgudstjenesten former tilsvarte datidens ungdommelige uttrykk en gang i tida). De har dermed utviklet et gudstjenestespråk som ikke samsvarer med voksengenerasjonen. Problemet er derfor at de forskjellige fellesskapene kan skape seg et uttrykk som ikke er likt de allerede eksisterende fellesskapene som det ville vært naturlig å gå inn i når livssituasjonen gjør at det nåværende interessefellesskapet ikke lenger er aktuelt.

Vi ser at et aldersbestemt arbeid kan utvikle et eget gudstjenestespråk som ikke ligner på det gudstjenestespråket den neste aldersgruppa praktiserer. I det lange løp kan det gjøre at hvis man fokuserer ensidig på ”Gudstjeneste for meg” vil man få stadig nye gudstjenester og lite innrulling i det som eksisterer.

Dette problemet har jeg nå overdrevet litt, de fleste som er på min alder og går på Ixthus går også på søndagsgudstjenesten. Men problemstillingen har jeg møtt hos flere av dem. Og for de uetablerte som er noen år yngre enn oss vet jeg ikke om vi kommer til og se den samme forståelsen av viktigheten av søndagsgudstjenesten.

Jeg har ikke noe godt svar på dette problemet. Jeg tror at det viktigste man kan gjøre er å skape tro som varer og som dermed kan tilpasse seg forskjellige situasjoner. Dette må gjøres ved å gi rom for hele mennesket (se 3.1.3). Samtidig tror jeg at det må være en variasjon i uttrykket og det gudstjenestelige språket i de forskjellige arbeidene. Menigheten må lære seg å kjenne flere tradisjoner enn den de selv står i. Dette kan gjøres ved å ta det beste fra et annet uttrykk samt å tilpasse uttrykket sitt eget uttrykk slik at det ikke blir så fremmed. Det er dette man ofte gjør når man begynner å høre på ny musikk, om det er artister eller sjangere. Man starter ikke med den musikken hard-core fansen hører på, men på det som man liker best.

5.3.5 Et arbeid stikker av med folket

Organisasjoners etablering av gudstjenester har fått kritikk for å stikke av med ungdommene: (Sannes 2004, 35). Fra min hjemplass har vi også kritisert at konfirmantene har dratt på store konfirmantleirer i Kragerø istedenfor å benytte det lokale leirstedet. Det vi så hjemme var at konfirmantene ikke fikk noen lokal forankring verken i menighet eller leirstedet. Det var nok også vondt å se at de lokale leirstedet mistet en viktig brukergruppe og det følte at et stort nyetablert tiltak stakk av med alle konfirmantene uten hensyn til det som fantes fra før. Det samme skulle de som startet opp den store konfirmantleiren klage på noen år senere når noen andre gjorde det samme som dem og dermed tok en del av deres ledere og brukergruppe.

Jeg tror ikke dette er spesielt for min hjemplass. Mange andre steder opplever lignende situasjoner. Og man kan ikke lege skjul på at det skaper problemer for det allerede etablerte. Men det finnes også positive sider ved det.

På leiren i Kragerø har konfirmantene møtt konfirmanter fra andre menigheter fra Hedmark og Oppland. Opplegget ved disse leirene har vært større enn det vi kunne tilbudt hjemme. De har fått undervisning fra anerkjente forkynnere, mulighet til å drive med vannsport av forskjellig slag, fått være i et større kristen setting med mange forbilledlige ledere, og alt dette får de vært med på i ei hel uke.

Egentlig burde dette være en kjemperessurs for hjemmenigheten. Mye av grunnen til at det ikke ble det må måten det hele ble behandlet på ta skylden for. En konflikt mellom den nye

presten og det etablerte ungdomsarbeidet førte til at det ikke ble organisert noe for å inkludere eller gi et tilbud til konfirmantene når de vart ferdig med konfirmanttida. Dette viser at samarbeid og dialog mellom tiltak er viktig. Når man starter noe nytt må man se på hva som allerede er der og om tilbudene man da gir overlapper, konkurrerer, eller har mulighet for å samarbeide. Misjonsoppdraget er ikke en kamp om medlemmer og ledere. Kampen for oppdraget skal skje sammen og ikke i konkurranse med hverandre. Det er ikke en kamp om å bli størst mulig, men om å fostre tro som varer. Dermed skal ikke hvem som helst starte opp like konkurrerende aktiviteter. Som kirke er vi ikke en kapitalistisk organisasjon med fokus på konkurranse og profitt.

Vi må å føre samtaler, ha en dialog og samarbeide mellom gammelt og nytt arbeid. Vi må søke hvordan vi når oppdraget vårt på en best mulig måte. Da gjelder ikke bare kvantitet og verdslig kvalitet. Viktigst er den misjonale kvaliteten ved det. Slike avgjørelser vil alltid være styrt av følelser og personlige meninger. Det skal de være. Både oppdraget, engasjementet og arbeidet vårt er så viktig at det skal påvirke følelsene våre. Samtidig er det slik at vi innimellom må kunne si at et arbeid har utspilt sin rolle, eller at en annet arbeid gjør jobben bedre.

5.3.6 Skal kirka/gudstjenesten være et aktivitetssted?

Når man har som mål å tilby flest mulig et kristent fellesskap kan tiltrekkende aktiviteter bli en måte man får rekruttert nye mennesker inn i fellesskapene. Er dette greit for kirken? Skal fellesskapene bli preget av aktiviteter framfor lære?

CA sier at gudstjenesten er der hvor ordet forkynnes rett og sakramentene forvaltes rett. Underholdende aktiviteter nevnes ikke. Mange vil også tale for at gudstjenesten er et møte mellom Gud og mennesker. Det skal være Gud til ære og mennesket til gagn. Dagens kirke står i en kognitiv fornuftstradisjon. I en slik tradisjon vil møte mellom mennesker og Gud, og en gudstjeneste til Guds ære og mennesket til gagn forstås som en gudstjeneste som forkynner til fornuften.

Tidligere i oppgaven har jeg drøftet viktigheten av å spille på hele mennesket i gudstjenesten (3.1.3). Deriblant nevnte jeg Birkedals undersøkelse som trekker kognitiv samtale, fellesskap og opplevelser som viktige faktorer for utvikling av tro. Dette taler for at gudstjenesten må forkynne på flere måter og til flere sider av livet.

De fleste ungdomsorganisasjoner har et stort fokus på aktiviteter. Lek, sport, underholdning og musikk er en viktig del av liturgien i arbeidene deres. Dette tøyser grensen for forståelsen av gudstjeneste. Det er en stor vei å gå fra en samling med fokus på Gud hvor man bruker forskjellige virkemidler til en samling med fokus på underholdning av mennesket hvor man lar Gud bli nevnt. Om det er slike samlingsformer vi skal ha som kirke og hvilken tro det fostrer er debattert. Jeg vil derfor se på noen momenter som taler for aktivitetspreget arbeid for deretter å drøfte om de skal forstås som gudstjeneste.

I en stor internasjonal undersøkelse (Schweitzer, Ilg og Simojoki 2010) har man funnet en sammenheng mellom antall dager konfirmantene er på leir og tro. De som er på konfirmantleir i mer enn tre dager har høyere tall på nesten alle indekser for konfirmantens erfaringer og tro. Forandringene i religiøs holdninger er ikke store, men større enn i grupper som bare tilbydde en helgetur. Leirer ga også en atmosfære av fellesskap blant konfirmantene som favoriserte deres religiøse læring. Videre viste det seg at jo flere dager en konfirmant var på leir jo større sjanse er det for at den blir aktiv i et kirkelig fellesskap (Innanen og Krupka, *Planning and Teaching in Confirmation Work* 2010, 233). Statistikken viste også at konfirmanter som var fornøyd med gudstjenestefeiringene og moro i gruppa hadde et positivt samsvar med religiøs forandring. Det var også et positivt samsvar mellom lengde på leir og hvor fornøyd konfirmanten er med gruppeerfaringen, gudstjenester, og hvordan det bidrar til religiøs forandring, kirketilhørighet, og religiøs praksis. (Niemelä 2010, 251-253) Niemelä mener også at det er viktig å ha et tilpasset opplegg å tilby konfirmantene etter konfirmanttida for å knytte de til menigheten. I Finland tilbyr 97% av menighetene dette mens det i Norge er 56%. I Finland ønsker så 48% av konfirmantene og delta i kirkelige aktiviteter etter konfirmasjonstida mens i Norge er tallet bare 22% (Den Norske Kirke 2010b).

Konfirmantundersøkelsen viser hvilken innvirkning konfirmantleir har på konfirmantenes utvikling av tro. Her er også det å ha det morsomt av betydning. Konfirmantleirer slik jeg kjenner de i Norge har et stort innslag av aktivitet og underholdning. Aktivitet og underholdning er derfor gode virkemidler for å fostre tro. Niemelä konkluderer også med at spesialtilpasset arbeid er viktig for å knytte ungdommen til menigheten. I Finland er de opptatt av at dette skal skje i tilknytting til menigheten (Innanen, Niemelä og Porkka, *Confirmation Work in Finland* 2010, 156).

I tillegg til overnevnte undersøkelse er kirkens fellesskap som en plausibilitetsstruktur som skaper struktur for sannheter å virke i: (Berger 1969, 45-47), og totalformidlingen, det vil si

at man formidler med hele livet man lever, betydning for hvor godt evangeliet forkynnes: (Austnaberg og Mæland 2009), argumenter for at fellesskap og handlinger uten konkret forkynnelse er viktig for forkynnelsen av evangeliet. Vi kan dermed slå fast at kirken kan og bør drive et arbeid som er preget av underholdning og aktiviteter.

Egil Elling Ellingsen kommer samtidig med en viktig advarsel til slikt arbeid.

Misjonsbefalingen kaller oss ikke til å gjøre det behagelig for mennesker men å gjøre mennesker til disipler. Det handler om å utruste folk. Kirken trenger flere disipler og færre forbrukere for å kunne klare å ”gå ut.” Veien dit går gjennom utfordring og støtte: (Ellingsen 2009). Aktivitetspreget arbeid kan derfor ikke bare aktivisere og tjene. Den må utfordre både i tro og oppgaver samtidig som den støtter.⁴⁸

Samtidig har aktivitetsarbeidet ofte et utadgående preg. Det søker nye deltager og skal ha en åpen profil som det er lett å bli med i. Dermed virker det vel så mye i den oppsøkende delen av misjonsbefalingen som i det utviklende og kan derfor finne grunner til å ikke utfordre for mye.

Weider setter et slikt skille mellom oppsøkende aktiviteter og gudstjenesten. Han mener at gudstjenesten skal være for de som allerede er innenfor ungdomsarbeidet/menigheten eller interessert i det. Gudstjenestens primæroppgave er ikke å gå ut. ”Gå ut” er en oppgave som må løses i annet arbeid: (Weider 2007). Weiders poeng forutsetter et skille mellom gudstjeneste og møte/aktivitet. I innledningen ga jeg min definisjon på Gudstjeneste. I min forståelse blir ikke skillet mellom gudstjeneste og møte/aktivitet så tydelig. Det som definerer gudstjenesten er om fokuset rettes mot Gud. Rettes fokuset mot Gud har man en gudstjeneste. Dette gjør ikke alt kristent arbeid til gudstjeneste, noe er misjonsoppdrag, noe er gudstjenester og mye er en salig blanding. Mitt svar på spørsmålet om kirken/gudstjenesten skal være et underholdningssted blir dermed et ja. Gudstjenesten kan også være en gudstjeneste og et underholdningssted så lenge fokuset rettes mot Gud. Til slutt vil jeg likevel si at det viktigste er ikke hva arbeidet er, men hva det gjør. Er det en ressurs for oppdraget eller for vår egen tilfredsstillelse? Leder det mot målet eller bevarer det status quo? Hva det tilbyr, formidler, gir mulighet til å uttrykke og hvordan det utrustet og nærer troen er det som er viktig, ikke om det defineres som en gudstjeneste eller ikke.

⁴⁸ Mye av slike arbeid har også dette. Slikt arbeid er ofte bedre på å rekruttere og bruke ledere enn det man finner i den tradisjonelle gudstjenesten.

5.3.7 Tradisjoner

En del av innvendingene mot for store forandringer i gudstjenestereformen og nye former for gudstjenester er at de mister tradisjoner, er ugjenkjennelige og ritens funksjon mistes når man fjerner det tradisjonelle (Christoffersen 2011). Felles for disse tre argumentene er at de er opptatt av å ta vare på det man er vant til å ha, og ikke ønsker for mye forandring.

Breddekirken ivaretar deres ønske ved at de lar dem få beholde dette i sin menighet viss dem ønsker. Grunnet oppgavens størrelse vil jeg ikke gå noe dypt inn i disse men bare gi et kort svar til disse argumentene for å forsvare de nye formene.

I Drivers 15 maximer for at en rite skal fungere sier maxime 12 at kristne ritualer kan være både tradisjonelle eller nytenkende, siden formen i ritualer er hvilken teknikk man bruker, substansen finner man i ritualens ånd (Driver 2006, 212). For at gudstjenesten skal fungere som en rite har dermed ikke noen nødvendig sammenheng med om den er knyttet til tradisjon eller ikke, selv om det kan oppleves slik for brukeren.

Når det kommer til gjenkjennelighet mener jeg at gjenkjennelighet ikke handler om at det er likt men at man kjenner det man gjør. Et eksempel på dette kan hentes fra en tur jeg hadde til Kamerun. Der satt jeg en kveld i et strømløst hus på landsbygda i Kamerun. Det var et lite stearinlys som lyste opp rommet. Vi satt med lokale kamerunesere som ba, sang og holdt appell på lokalspråket. Vår guide forklarte kun hva som skjedde, slik som ”nå ber han en bønn for morgendagen.” Det var ugjenkjennelig fra norsk høymesse, jeg forstod ikke et kvekk, og jeg så ingen ting. Allikevel kjente jeg det som skjedde og tok del i det.

Gjenkjennelighet handler ikke om at man kjenner igjen det som skjer, men at man kjenner det som skjer.

Når det gjelder tradisjoner så har forskjellige steder sin tradisjon, tradisjoner er ofte i forandring, nye kan oppstå og ikke alle kjenner gjeldende tradisjoner. For noen er gjeldende tradisjoner gode støtter i livet, for andre er de begrensede handlinger som man gjerne skulle vært foruten. Man kan derfor ikke generelt sett påberope en handlingstradisjon en universell gyldighet. Vi har tradisjoner som vi må se som universelle, slik som bekjennelsesskriftene våre, nattverdsinstituttet med lesing av 1. Korinterbrev 11:23-26 og dåp i den treenige Guds navn med vann. Men det er forskjell på slike grunnleggende tradisjoner med dype teologiske og historiske røtter, og tradisjoner med en mer begrenset teologisk og historisk rot.

Mangel på tradisjoner er dermed ikke et argument som kan brukes mot forandring og nye former. Tradisjoner kan derimot føres som et argument for å beholde gamle former. Breddekirken gir mulighet for begge deler.

5.3.8 Ressursbruk og byråkrati

Mange vil innvende at breddekirken krever mye ressurser både økonomisk, tidsmessig og menneskelig. Hvordan skal breddekirke løse dette?

Misjonsbefalingen sier at vi skal gå ut til alle folkeslag. Det er ikke tvil om at dette krever mye ressurser. Det får Jesu skare av disipler innfinne seg med. Men dette oppdraget bærer ikke noen få utvalgte alene. Alle bærer dette oppdraget, og forskjellige folk på forskjellige steder. Breddekirken sier også at slik skal det være og ønsker å legge til rette for det. Forhåpentligvis vil breddekirken dermed gjøre at den totale ressursbruken blir større, mens den totale ressursbruken på enkeltpersoner (de som har mye nå) blir mindre.

Det kan også spørres om hvorfor vi trenger flere fellesskap når det i snitt går hundre stykker på hver gudstjeneste. Blir det ikke viktigere å styrke disse fellesskapene? Breddekirkens svar er at den er helt enig i at det viktigste er å styrke de fellesskapene som er. Det skal heller ikke bli påtvunget dannelse av nye fellesskap. Nye fellesskap skal komme der hvor mennesker selv blir ledet til å starte opp nye fellesskap. Dermed er styrking og trosvekst hos de som går i fellesskap og å nå ut til nye som blir fokus siden veksten skal komme ut av dette.

Det kan også spørres om hvordan kirkens organisering kommer til å se ut med en slik løst struktur og hvor godt det vil fungere. Det er store byråkratiske utfordringer som må løses. Jeg er enig i at dette er problemer som må løses. Samtidig er ikke dette utfordringer som er av overordnet betydning. Den viktigste oppgaven er å nå ut til alle, den har vi enda ikke fått til. Så lenge den ikke er på plass er det ikke den byråkratiske kontrollen som er den viktigste. Når det gjelder problemer rundt føring av menighetstilhørighet mener jeg at det kan ordnes lett ved at man kan være med i flere menigheter samtidig. Dette er allerede realiteten for flere i dag, og standard for de som leder gudstjenestene (presten), da må vi også kunne legge til rette for det.

5.3.9 Åndens ledelse

Hvor blir det av Ånden i breddekirken. Jeg kritiserte gudstjenestereformen for manglende plass til Åndens ledelse men har ikke gitt den mye plass i breddekirken. Tanken bak breddekirken er at det er gjennom Åndens kall at kirken skal virke. Nytt arbeid, nye retninger

og nye ledere kalles av Ånden. Videre har breddekirken et mål i å fostre mennesker til et liv med Gud. I dette livet er det en kontakt med Gud som går begge veier, det er å snakke med han og lytte til han. Dermed er det også å lytte til hva Ånden gir. Hvordan man løser Åndens tilsynekomst i forsamlinger blir den enkeltes forsamlings oppgave. Ingen forsamling kan konsekvent utelate Åndens tilsynekomst og spontanitet i gudstjenesten. Ingen forsamling kan helt ukritisk la alt som påstås å være Ånden komme til ordet eller motgå planlegging, forberedelse eller en etablering av liturgi. Ånden virker både i det faste, planlagte og i det spontane. En avvisning av en av dem blir derfor å ikke ta del i alle åndens gaver.

5.4 Hvordan ser breddekirken ut i praksis?

Mange steder ser ikke breddekirken så veldig annerledes ut enn slik det ser ut i dag. Hovedskillet på breddekirken og folkekirken er hvordan man tenker om strukturen og bestemmelser. Breddekirken gir ikke nye strukturer som skaper forandring eller nytt arbeid. Breddekirken gir strukturer som er åpen for de forandringer og arbeid som kommer og gir dem rom i kirken. Breddekirken tror ikke det kommer mye nytt ved en innføring av den. Det er Ånden som kaller arbeidere og Ånden er ikke låst av strukturer. Breddekirken tror derfor mennesker allerede kalles av og jobber for Gud i forskjellige former. Breddekirken endrer derimot på hvordan vi ser på dette og tenker at det skal organiseres. Likens kommer det derfor ikke noen nye arbeid av breddekirken men av Åndens ledelse. Breddekirkens oppgave blir å støtte disse arbeidene, utruste dem, og ta dem inn i helheten. Med det betyr det ikke at breddekirken er helt passiv i sin framferd mens den venter på at det skal skje noe. Breddekirkens stab har som mål å utruste, oppmuntre og utfordre menigheten til et liv i tjeneste. Skal det skje en bevegelse fra grasrota må noen gjødsle graset. Dette er alles oppgave men særlig de som er kalt i en spesiell tjeneste. Den egentlige forandringen som skjer med innføring av breddekirke er synet på menighet, gudstjeneste og ledere. Dette får konsekvenser for forkynnelse og undervisning, og hvordan man jobber som menighet og kirke. Dette medfører én forandring for folkekirken. Den kan ikke være fornøyd med stor medlemsmasse men liten oppslutning. Den kan ikke se landet som ferdig kristent. Folkekirken må ta den misjonale utfordringen på alvor og jobbe aktivt for en større grad av disippelgjøring.

5.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg utarbeide mitt forslag til hvordan kirkens ordning må være for å legge til rette for en gudstjeneste for alle. Dette har jeg gjort gjennom mitt eget begrep

Breddekirken. Breddekirken ønsker å gi alle som vil å gå på gudstjenesten et tilbud etter det nivået og uttrykket folk søker og trenger. For å få til dette trengs det flere forskjellige målrettede gudstjenester med forskjellige uttrykk. Breddekirken ønsker også å kunne ta del i alle de fellesskap som finnes. Derfor vil breddekirken legge til rette for nye menigheter som både er mindre enn dagens ordninger og som finner sammen av andre grunner enn geografisk bosted. Breddekirken ønsker derfor minst mulig regelstyring og bygger ordningen på prinsipper.

I begynnelsen av kapitlet listet jeg opp utfordringer som breddekirken må svare på. De har blitt besvart slik (utfordringene i kursiv).

Kirken må få flere arbeidere for å klare å nå ut og møte alle: Breddekirken svarer på dette ved å trekke fram at alle kristne er arbeidere for kirken. I tillegg gir breddekirken rom for enda flere arbeidere med et spesielt oppdrag. For å ha dette oppdraget må man verken være utdannet eller lønnet. Dette betyr at alle er kalt til å jobbe for misjonsoppdraget samtidig som mange flere kan kalles til spesielle kirkelige oppdrag enn det vi har mulighet til i dag. Kirken får dermed flere arbeidere.

Kirken må tenke "gå ut" i stedet for "kom:" Breddekirkens utgangspunkt er misjonsbefalingen. Utgangspunktet blir dermed å gå ut. For å styrke fokuset på dette vil breddekirken utruste og veilede sine ledere og menighetene til dette.

Menighetene må dele seg opp i mindre grupper: Breddekirken sier at der hvor ånden kaller oss skal dette skje. Den sier også at det bare finnes en menighet og det er den verdensvide kirke. Denne menigheten manifesterer seg på forskjellige måter og på forskjellige steder. Disse forskjellige manifestasjonene er det som forstås som en lokal menighet. Alle slike menigheter må derfor anerkjennes i samme grad. Dermed blir menighetens størrelse avhengig av hvor mange som samler seg. Breddekirken er så opptatt av "gå ut." I lys av samfunnssituasjonen tilsier det at menighetens medlemmer skal gå ut i mindre grupper til de forskjellige grupper av mennesker som finner. Dette svarer også på utfordringene *Nye former for menigheter er nødvendig for å nå ut til alle* og *Kirkeordningen må være slik at alle former for menighet og gudstjeneste og deres uttrykk får den samme statusen innenfor den norske kirke* som samsvarer med *nye former og uttrykk må være likeverdige alternativer og ikke tilleggsformer.*

Kirken må være prinsippstyrt og ikke regelstyrt: Breddkirken er som hovedprinsipp prinsippstyrt. For å unngå misbruk av mennesker og verdier må kirken likevel ha noen regler.

Kirkeordningen kan ikke ha et tradisjonelt syn på gudstjeneste og menighet som ikke passer alle situasjoner. Breddkirken beholder ikke det tradisjonelle synet som det enerådende synet på gudstjeneste og menighet. Grunnsynet breddkirken har på menighet og gudstjeneste gir rom både for et tradisjonelt syn og andre måter å se det på. Ingen av dem har noen forrang.

Kirken må uttrykke at den ledes av Ånden og gi rom for dette. Breddkirkens forståelse av hvordan arbeidere kalles og nytt arbeid starter opp bygger på at de ledes av Ånden. Breddkirken er også klar på at Åndens ledelse er en viktig side av gudstjenesten og menighetslivet. Bevissthet om Åndens ledelse blir derfor en av de oppgavene kirkens struktur må formidle og ivareta gjennom de kanalene som finnes for det.

Kirkens ordning må legge til rette slik at arbeid lettest mulig kan vokse opp fra grasrota uten at bestemmelser fra høyere hold begrenser dets anerkjennelse som menighet: Med breddkirkens menighetssyn (se over) og forståelse av Åndens ledelse (se over) ligger det godt til rette for en slik anerkjennelse uten å måtte anerkjennes ovenfra. Alle tiltak må likevel akseptere tilsyn og veiledning utenfra samt akseptere reglene som hindrer misbruk.

I tillegg har jeg drøftet følgende utfordringer: Hvordan breddkirken møter den én-ørede Mikke Mus effekten, hvordan breddkirken tenker en gudstjeneste for alle, hvordan hele spekteret skal ivaretas, utfordringene som ligger når menigheter tar utgangspunkt i interessefellesskapet, problemer knyttet til når nye arbeid starter opp slik at de stikker av med mennesker som tidligere var en del av et annet arbeid, hvorvidt kirken skal være et aktivitetssted, problemer knyttet til tradisjoner, ressursbruk og byråkrati og hvordan breddkirken ser ut i praksis. Jeg mener at jeg har funnet gode løsninger for breddkirken på disse utfordringene. Hadde jeg ettergått disse utfordringene enda dypere hadde jeg nok funnet flere utfordringer i dem. Jeg hadde nok også kunnet funnet andre utfordringer. Det har jeg ikke hatt mulighet til av hensyn til oppgaven størrelse. Hvorvidt breddkirken hadde klart å finne svar på disse utfordringene blir ren spekulering, men jeg har vanskelig for å se i hvilke situasjoner breddkirken ikke legger til rette for en gudstjeneste for alle. Jeg kan heller ikke se at breddkirken mister noen viktige aspekter fra gjeldende ordning som er viktige for å få til en gudstjeneste for alle. Breddkirken vil derfor bedre legge til rette for en gudstjeneste for alle.

6 Oppsummering

I det første kapitelet skrev jeg en innledning. I det andre kapitelet redegjorde jeg kort for gudstjenestereformen. Så i det tredje kapitelet begynte vi endelig å drøfte en problemstilling. Her tok jeg for meg hvorvidt den nye gudstjenesteordningen legger til rette for en gudstjeneste for alle. Her fant jeg at den nye gudstjenesteordningen gjør mye bra for å legge til rette for en gudstjeneste for alle. Gudstjenestene har nå en større mulighet til variasjon i uttrykk, musikk, liturgi, forkynnelsesform og bruk av hele mennesket og tilpasning til det folk ønsker av en gudstjeneste. Den ønsker å bruke flere medliturger i gudstjenesten som skaper mer deltagelse, bredere engasjement, mer variasjon og bedre mulighet for at gudstjenesten fungerer som en rite. Dermed er det mulig å nå ut til flere med gudstjenesten. Allikevel har den noen bestemmelser og ordninger som kommer i veien for at gudstjenesten skal bli for alle. Ordningen er regelstyrt framfor prinsippstyrt, den har en forståelse av tradisjon som legger vekt på gudstjenestens struktur (ORDO) og form framfor dens innhold, alle må derfor i utgangspunktet innfinne seg med gjeldende ORDO og enkelte faste former i gudstjenesten. Den klarer ikke å frigjøre seg fra tradisjonell grunntenking, når den da tar nye former for liturgi, forkynning, musikk og uttrykk inn i varmen framstår disse som tilleggsalternativer framfor likestilte valgmuligheter. Ordningen trekker ikke fram Åndens ledelse i planlegging og feiring av gudstjeneste. Dette fremmer ikke muligheten for at vi skal bli ledet av ånden, og med dens hjelp kommunisere på tvers av kulturelle skiller. Det bryter også med en viktig del av hva det vil si å være kirke. Det største problemet ligger likevel i menighetsforståelsen og synet på gudstjeneste som ligger til grunn for Gudstjenesteboken 2011. Menigheten er de kristne innenfor et geografisk område, disse samles til en hovedgudstjeneste søndag kl 11, eller et annet tidspunkt de skulle komme fram til. Innenfor en slik forståelse blir det vanskelig å gi en full anerkjennelse til målrettet menighetsarbeid med en spesiell profil. Målrettet arbeid blir unntak som ikke har en fullverdig gudstjeneste siden hovedgudstjenesten er gudstjenesten hvor alle skal samles. Gudstjenesteboken 2011 legger dermed bedre til rette for gudstjeneste for alle enn det den gamle ordningen gjorde. Men den legger en del vanskeligheter for å tilrettelegge for en gudstjeneste for alle.

I det fjerde kapitlet tok jeg for meg hvorvidt den gjeldende kirkeordningen legger til rette for en gudstjeneste for alle. Først så jeg rent praktisk på hvordan kirkens menighets- og gudstjenesteordning vanskeliggjorde mulighetene for en gudstjeneste for alle. Kirkerommene er for små til å ha plass til alle, menighetene for store til at de kan fungere som reelle fellesskap som tar var på hverandre, større menigheter gir mindre sannsynlighet for at

menighetens medlemmer tar ansvar; folk tror at noen andre vill gjør det eller de ser det som presten sin oppgave. Menigheten må derfor bevisstgjøres sitt ansvar, flere mennesker må utpekes til et spesielt pastoralt eller diakonalt ansvar, og menighetene må deles opp i mindre størrelser.

Deretter så jeg kort på noen samfunnsendringer som er en del av postmodernismen og noen initiativ og tanker som har kommet som et resultat av det i England. Her pekte jeg på at lokalsamfunnet har gått fra å være geografisk betinget til å være betinget av nettverket og at de tradisjonelle kirkene sliter med å kommunisere med hele samfunnet. Ut av den krisen som har oppstått i den engelske kirken grunnet disse forandringene har det vokst fram en forståelse av at kirken skal være misjonar. Det vil si at kirken i sitt vesen skal være misjonerende, dens arbeidere er alle kristne og dens misjonsmark er alle mennesker, også de i Europa. Den Engelske Kirke har også sett en framvekst av *Emerging Churches*. Dette er menigheter og gudstjenestefellesskap som har vokst fram i den kulturen de er en del av og funnet nye måter å samles og tenke kirke på som bryter med de tradisjonelle måtene og som i sterkere grad har mulighet til å kommunisere med forskjellige deler av samfunnet. Disse har Den Engelske Kirke tatt opp i sin struktur slik at de er fullt anerkjent som menigheter som eksisterer parallelt (og på kryss og tvers) av tradisjonelle menigheter.

I norsk sammenheng finnes det flere former for menigheter som gir rom for forskjellige former for menighetsfellesskap og gudstjenester. Men det er kun valgmenigheten som er en juridisk selvstendig menighet og derfor er det særlig denne jeg valgte å fokusere på. Valgmenigheter er en menighetstype hvor medlemmene ikke er knyttet til menigheten gjennom geografisk boplass men ved at de melder seg inn i menigheten. En endelig ordning for disse menighetene er ikke ferdig vedtatt men det virker til at de vil få en frihet fra liturgiske bestemmelser og at de kan dermed skape sitt eget uttrykk. De får derimot ikke frihet fra krav om å ha en vigslet prest til å forvalte ord og sakrament og et godkjent lokale for å kunne bli godkjent som menighet. Et annet krav som stilles er en ordnet økonomi. Dette kravet blir vanskeligere å oppnå når menigheten må lønne prest og ha et forsamlingslokale. Dette medfører i praksis at menigheten må oppnå en viss størrelse før den kan oppnå betingelsene for å bli godkjent som menighet. En slik godkjennelse skal så skje av biskopen. Oppstart av nye arbeid vil dermed måtte få godkjent forsamlingsplass av biskopen, skaffe økonomiske midler til å ansette en prest, for deretter å bli godkjent som valgmenighet av biskopen. Dette kan ikke kalles å enkelt legge til rette for nye menighetsforsamlinger og nye gudstjenesteformer. Menighetsfellesskap vil dermed kunne ende opp med å ikke klare å

oppfylle kravene slik at de ikke blir godkjent som menighet, til tross for at de i praksis fungerer som en menighet. For nye mindre geografiske menigheter ligger de samme hindrene i veien for at de skal bli godkjent som menigheter. Disse har i tillegg et rådgivende krav om at de må ha 1000 innbyggere for å bli godkjent som menighet.

Kirkeordningen vi har i dag gir mulighet for nye menighetsfellesskap med nye former. Kirkeordningen har dog bestemmelser som blir liggende som hinder for framvekst av nye forsamlinger og former. Disse forsamlingene blir tatt inn i Den Norske Kirkes struktur som unntak fra gjeldende struktur framfor at de forstås som en ny struktur innenfor strukturen, eller at det lages en ny felles struktur. Kirkeordningen legger derfor bare i en vis grad til rette for gudstjeneste for alle. En vis grad er ikke fullt ut, dermed klarer ikke gjeldende ordning å legge til rette for en gudstjeneste for alle.

I det femte kapitlet gir jeg mitt forslag til hvordan man skal kunne legge til rette for en gudstjeneste for alle gjennom å utarbeide begrepet *breddekirken*. Her presenterer jeg breddekirken. I denne presentasjonen gis det svar på utfordringene fra de forrige kapitlene samtidig som andre problemstillinger som dukker opp med breddekirken blir drøftet.⁴⁹

Legger så breddekirken bedre til rette for en gudstjeneste for alle enn det dagens ordning gjør? Siden breddekirken klarer å svare på de utfordringene dagens ordning ikke løser, og finner løsninger på de andre utfordringene en slik ordning møter på, mener jeg at breddekirken legger bedre til rette for en gudstjeneste for alle. Dette betyr ikke én gudstjeneste for alle, men flere gudstjenester som til sammen gir et gudstjenestetilbud til alle.

Legger breddekirken til rette for en gudstjeneste for alle? Jeg har ikke funnet noe som tilsier at breddekirken ikke klarer dette. Dens styrke ligger i at den kan ta alle former og dermed tale inn i livet til alle forsamlinger, dermed ser jeg ikke hvilken form for gudstjeneste den ikke legger til rette for, eller hvilke framstøt mot mennesker den vil stoppe. Dermed mener jeg at den legger til rette for en gudstjeneste for alle. Spør vi om den vil skape en gudstjeneste for alle er derimot svaret et annet. Breddekirken skaper ikke en gudstjeneste for alle, det er det de kristne som må gjøre. De kristne er dog bare mennesker, mennesker med egen vilje og lyster som har begrensning for hva den evner. Mange vil ikke gå på gudstjeneste eller ta del i et

⁴⁹ En større oppsummering av dette kapitlet ble gitt tre sider tilbake. For å ikke gjenta meg selv og siden jeg er på grensa til hvor stor oppgaven kan være henviser jeg til denne oppsummeringen for en bredere oppsummering av kapitel fem.

felleskap, mange tar ikke i mot troen, mange vil ikke gå fra kirkerommet og ut i lokalsamfunnet for å nå nye mennesker, mange vil heller ikke bidra i gudstjenestefeiringen. Disse utfordringene kan ikke ordningen gjøre noe med, den kan bare legge til rette og støtte de initiativ som kommer. Breddekirken legger derfor bare til rette for en gudstjeneste for alle, den skaper det ikke.

7 Bibliografi

Andersen, Atle. «Har Ledet Landets Mest Populære Kirke i Ti År.» *Stavanger Aftenblad*, 26 April 2011: 4-5.

Austnaberg, Hans, og Bård Mæland, . *Grensesprengende - Forkynnelse For Ungdom 15-18 år*. Trondheim: Tapir Forlag, 2009.

Berger, Peter L. *The Sacred Canopy - Elements of a sociological theory of religion*. New York, New York: Anchor Books, 1969.

Birkedal, Erling. *Noen ganger tror jeg på Gud men-? - En undersøkelse av gudstro og erfaringer med religiøs praksis i tidlig ungdomsalder*. Trondheim: Tapir Forlag, 2001.

Bjørndal, Øystein. «Den Urkristne Gudstenesta og vår - Respons på Ove Conrad Hansens foredrag.» I *Gudstjenestefornyelse og menighetsvekst*, redigert av Thor Hesselberg. Oslo: Luther Forlag, 2007.

Bosch, David J. *Transforming Mission - Paradigm Shifts in Theology of Mission*. Maryknoll, New York: Orbis Books, 1991.

Bymenigheten Sandnes. <http://www.bymenigheten-sandnes.no/>. 2011.

<http://www.bymenigheten-sandnes.no/> (funnet November 06, 2011).

Christoffersen, Jan Terje. «Gudstjenesten Som Rite.» *InterCollegas*, 2011.

Church of England. *Mission-Shaped Church*. Arbeids Gruppe, The Church of England's Mission and Public Affairs Council, London: Church House Publishing, 2004.

Clark, Chap. *Hurt - Inside of World of Today's Teenagers*. Grand Rapids: Baker Academic, 2004.

Cocksworth, Christopher. *Liturgien og Ånden*. Redigert av Thor Hesselberg. Oversatt av Eyolf Berg. Oslo: Luther Forlag, 2007a.

Cocksworth, Christopher. «Liturgien satt inn i en sammenheng.» I *Gudstjenestefornyelse og menighetsutvikling*, redigert av Thor Hesselberg, oversatt av Eyolf Berg. Oslo: Luther Forlag, 2007b.

Croft, Steven, red. *The Future of the Parish System - Shaping the Church of England for the 21st Century*. London: Church House Publishing, 2006.

Dahl, Kjell-Petter. *Nådegaver - Kirkens Glemte Ressurser?* Oslo: Luther Forlag, 2003.

Dåstøl, Astrid. «Gudstjenesten Som Samlet Folket.» *Vårt Land*, 26 Juli 2011: 14-15.

Dean, Kenda C. *Practicing Passion - Youth And the Search for a Passionating Church*. Grand Rapids, Michigan: WM. B. Eerdmans Publishing Co., 2004.

Den Norske Kirke. «Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste.» 2011b. <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=178213> (funnet August 15, 2011).

—. *Delegasjon av myndighet til å foreta enkelte endringer i sokneinndelingen og til å treffe visse bestemmelser om kirkebokføringen*. <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3498> (funnet November 16, 2011).

—. *Gudstjenestebok For Den Norske Kirke - Del I Gudstjenester*. Oslo: Verbum, 1996.

—. «Hellig Handlin, Hellig Tid, Hellig Rom.» 2011c.

<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=178213> (funnet August 15, 2011).

—. «Kjent Inventar i et Nytt Hus - Kirkens ordning etter endringene i grunnlovens § 2, 4, 12, 16, 21, 22 og 27. Hefte 1 - Sammendrag Modeller Lovtekster.» 08 2011e.

<http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=200071> (funnet November 02, 2011).

—. «Kjent inventar i nytt hus - Kirkens ordning etter endringene i Grunnlovens §§ 2, 4, 12, 16, 21, 22 og 27 Hefte 4 – Kirkemøtets regler, Vedlegg.» 08 2011f.

<http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=200071> (funnet November 03, 2011).

—. «KM 9/05 Valkyrkjelydar - Her medrekna delegering av forsøk med valkyrkjelydar, kl § 24, 6. leddet: Vedtak0.» 2005. <http://www.kirken.no/?event=downloadFile&FileID=10106> (funnet November 06, 2011).

—. *Leir betyr suksess*. 23 03 2010b.

<http://kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=114634> (funnet Oktober 18, 2011).

- . «Medlemmer pr 1. Januar 2010.» 2010a.
<http://www.kirken.no/?event=downloadFile&FamID=140267> (funnet Oktober 21, 2011).
- . *Trenger fortsatt riter.* <http://kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=154693> (funnet November 18, 2011).
- . «Valgmenigheter.» 2011g.
<http://www.kirken.no/index.cfm?event=downloadfile&fileid=220135> (funnet November 25, 2011).
- . «Veiledning Om Ulike Sider Ved Gudstjenesten.» 2011a.
<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=178213> (funnet August 15, 2011).
- . «Veiledning Til Gudstjenestens Hoveddeler.» 2011d.
<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=178213> (funnet August 15, 2011).
- Digitalarkivet. *digitalarkivet.no*. 01 15 1999. <http://digitalarkivet.no/cgi-win/WebCens.exe?slag=visbase&filnamn=f18010437> (funnet November 03, 2011).
- Dille, Petter. «Ba om mindre styring.» *Vårt Land*, 21 November 2011: 23.
- Driver, Tom F. *Liberating Rites - Understanding the Transformative Power of Ritual*. Booksurge, 2006.
- Ellingsen, Egil Elling. «Hva Inviterer Vi Unge Mennesker Til Å Være Med På.» I *Grensesprengende - Forkynnelse For Ungdom 15-18 år*, redigert av Hans Austnaberg og Bård Mæland. Trondheim: Tapir Forlag, 2009.
- Elverson, Karl-Gunnar. *Handbok i Liturgikk*. Malmö: Verbum Förlag, 2003.
- Finnseth, Asle. «www.strekmag.no.» *Rømmer kirken*. 2011.
http://www.strekmag.no/uploads/strekartikler/012011/rommer_kirken.php (funnet November 14, 2011).
- Fiske, Solveig, intervjuet av Gisle Sørhus. *Samtale Gran*, (21 Juni 2011).
- Frost, Michael, og Alan Hirsch. *The Shaping of Things to Come - Innovation and Mission for the 21st-Century Church*. Redigert av Michael Frost. Peabody, Massachusetts: Hendrickson Publishers, 2003.

Hansen, Geir. «Respons på Ove Conrad Hanssens åpningsforedrag.» I *Gudstjenestefeiring og gudstjenestefornyelse*, redigert av Thor Hesselberg. Oslo: Luther Forlag, 2007.

Hansen, Ove Conrad. *Et Godt Tre Bærer God Fukt - Visjoner og Strategier for Utvikling og Vekst i Lokale Menigheter*. Oslo: Luther Forlag, 2001.

Hansen, Ove Conrad. «Gudstjenestefornyelse - Utdfordringer fra vår egen samtid og den tidligere kirke.» I *Gudstjenestefornyelse og menighetsutvikling*, redigert av Thor Hesselberg. Oslo: Luther Forlag, 2007.

Hegstad, Harald. «Hva er menighetsutvikling og hvorfor behøves det.» *Halvårsskrift for Praktisk teologi*, 2003: 6.

Hiebert, Paul G. *Transforming Worldviews - An Anthropological Understanding Of How People Change*. Grand Rapids: Baker Academic, 2009.

Holter, Stig Wernø. *Kom, Tilbe Med Fryd - Innføring i Liturgikk og Hymnologi*. Oslo: Solum Forlag, 2008.

Innanen, Tapani, Kat Niemelä, og Jouko Porkka. «Confirmation Work in Finland.» I *Confirmation Work in Europe: Empirical results, Experiences and Challenges - A Comparative Study in Seven Countries*, 139-161. Güthersloh: Güthersloher Verlagshaus, 2010.

Innanen, Tapani, og Bernd Krupka. «Planning and Teaching in Confirmation Work.» I *Confirmation Work in Europe Empirical Results, Experiences and Challenges - A Comparative Study in Seven Countries*, redigert av Friedrich Schweiter, Wolfgang Ilg og Henrik Simojoki, 222-234. Güthersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2010.

Jørgensen, Knut. «Trenger Kirken Omvendelse - På vei mot en misjonale ekklesiologi.» I *Hva vil det si å være kirke? - Kirkens vesen og oppdrag*, redigert av Tormod Engelsen og Kjell Olav Sannes. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag, 2004.

Kaufmann, Tone Stangeland. «Hvordan kan morgendagens gudstjeneste bli et møte mellom himmel og jord? - En skisse av gudstjenestens spiritualitet mellom kontekst og kulturkritikk.» I *Gudstjenestefornyelse*, redigert av Thor Hesselberg. Oslo: Luther Forlag, 2007.

Knutsen, Edith. «Ny Kirke i Våler. Hvor? Hvem bestemmer?» *Østlendingen*, 30 Juni 2011: 36.

Kristoffersen, Bjørn Tore. «www.kirkevalget.no.» *Kirkevalget Oppslutning pr 23 sept 2011*. 22 September 2011. <http://www.kirkevalget.no/event/doLink/famid/202433> (funnet November 08, 2011).

Kvarme, Ole Christian M. «Gudstjenesten - Liturgien og Ånden.» I *Gudstjenestefornyelse og menighetsutvikling*, redigert av Thor Hesselberg. Oslo: Luther Forlag, 2007.

Lovdata. «Forskrift om Ansettelse av Menighetsprest.» 01 November 2011c. <http://www.lovdata.no/for/sf/fa/ta-19880617-3361-0.html> (funnet November 04, 2011).

—. «Lov om Den norske kirke (kirkeloven).» 01 November 2011a. <http://www.lovdata.no/all/hl-19960607-031.html> (funnet November 04, 2011).

—. «Tjenesteordninger for Biskop.» 01 November 2011b. <http://www.lovdata.no/for/sf/fa/ta-19970606-1055-001.html#3> (funnet November 02, 2011).

Mobsby, Ian J. *Emerging and Fresh Expressions of the Church - How Are They Authentically Church And Anglican*. London: Moot Community Publishing, 2007.

Nødland, Svein Inge, og Sigurd Haus. «Evalueringsrapport for Bymenigheten i Sandnes.» 31 Mai 2009. <http://www.kirken.no/stavanger/event/dolink/famid/188290> (funnet November 05, 2011).

Niemelä, Kati. «Religious Change during Confirmation Time.» I *Confirmation Work in Europe - Empirical Results, Experiences and Challenges. A comparative Study in Seven Countries*, redigert av Friedrich Schweitzer, Wolfgang Ilg og Henrik Simojoki, 244-253. Güthersloh: Güthersloh Verlagshaus, 2010.

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. «Kirkedatabasen.» 2011. http://kirkeedata.nsd.uib.no/webview/index.jsp?headers=Enhetsnummer&stubs=undefined&stubs=virtual&sort=row&measure=common&layers=Dataniva&study=http%3A%2F%2F129.177.90.148%3A80%2Fobj%2FfStudy%2FKapittel1G9&by=0&Datanivaslice=10&mode=cube&virtualsubset=GUDS_SONHELDELT_value+-+GUDS_USONHE_value%2CMedlemmer_dnk_value%2C34500&order=asc&Enhetsnummersubset=1000%2C6030801+-+6030804&AARslice=2009&virtualslice=34500&byc=34500&Datanivasubset=10&v=2&ARsubset=1998+-+2009&measuretype=4&submode=table&view=getstarted&cube=http%3A%2F%2F129.177

.90.148%3A80%2Fobj%2FfCube%2FKapittel1G9_C1&group=div%7Cvirtual%7C1%7CC%3AGUDS_SONHELDELT_value%7CC%3AGUDS_SONHEL_value%7CGj.snitt%7Ctrue%7C34500&Enhetsnummerslice=1000&top=yes (funnet November 08, 2011).

Norsk Statistikk database. *Kirkedatabasen*. <http://kirke-data.nsd.uib.no/webview/> (funnet November 14, 2011).

Oase. *Gudstjenestefornyelse og menighetsutvikling*. Redigert av Thor Hesselberg. Oslo: Luther Forlag, 2007.

Presteforeningen. *www.prest.no*. 2011. http://www.prest.no/files/2011/02/A-tabell_2011-lønninger-for-arbeidstakere-i-staten.pdf (funnet November 14, 2011).

Rønestad, Gunnar. «Etablering av nye menigheter i Den norske kirke - Et kirkerettslig perspektiv.» 2010. <http://www.nms.no/getfile.php/NMS/11%20Menighet%20-%20subdomene/Artikler/Etablering%20av%20nye%20menigheter%20i%20Den%20norske%20kirke.pdf> (funnet November 02, 2011).

Rummelhoff, Thor. «Som i et Speil - En metode i Dramaarbeidet.» I *Himmel Over Livet - Forkynnelse For Barn i En Ny Tid*, 111-120. Oslo: IKO-Forlaget, 2009.

Salvesen, Just. *Ichthus Leder møte*. (01 November 2011a).

Salvesen, Just, intervjuet av Gisle Sørhus. (20 Oktober 2011b).

Intervju av Gisle Sørhus. *Samtaler* (2000-2011).

Sannes, Kjell Olav. «Kirken i bevegelse med et oppdrag.» I *Hva vil det si å være kirke? - Kirkens vesen og oppdrag*, redigert av Tormod Engelsviken og Kjell Olav Sannes. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag, 2004.

Sørhus, Gisle. «Mine oppsamlede erfaringer gjennom 27 år langt liv i menighet.» 1984-2011.

—. «Misjon.» 4353, Kvernaland: Upublisert, 3 Desember 2010.

—. *På hvilken måte har kristent ungdomsarbeid i Norge påvirket Norsk gudstjenesteliv? Hvilke utfordringer har det gitt? og hvordan har/bør kirka møte dem?* Kvernaland: Utgitt, 2011.

Schweitzer, Friedrich, Wolfgang Ilg, og Henrik Simojoki, . *Confirmation Work in Europe: Empirical Results, Experiences and Challenges - A Comparative Study in Seven Countries*. Güthersloh: Güthersloher Verlagshaus, 2010.

Sine, Tom. *Wild Hope*. Crowborough: Monarch, 1992.

Statistisk Sentral Byrå. *www.ssb.no*. 2011.

http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=06929 (funnet Oktober 21, 2011).

Stavanger Bispedømme. «Gudstjenesteforordning for Menigheter i Sandnes Prosti.» 2011.

<http://www.kirken.no/stavanger/index.cfm?event=downloadfile&famid=187518> (funnet November 03, 2011).

—. «Menighetsutvikling i Stavanger Bispedømme - Utredning fra Arbeidsguppe April 2005.» 04 2005. <http://www.kirken.no/stavanger/event/dolink/famid/188290> (funnet November 08, 2011).

Tveitereid, Knut. «De Gode Vanene - eller en artikkel om hvorfor jeg er en sterk tilhenger av konseptet "ungdomsmenighet.» (Reflektorium), nr. 2 (2003).

Tveitereid, Knut. «Forkynnelse i Fellesskapet.» I *Vil Du Meg noe? - Forkynnelse For Ungdom*, av Hilde Barsnes, Andreas Hegertun, Margit Lovise Holte, Knut Tveitereid og Einar Weider. Oslo: IKO - Forlaget, 2004.

Weider, Einar Andreas. «Et avgjørende trosfellesskap.» I *Gudstjenestefornyelse og menighetsvekst*, redigert av Thor Hesselberg. Oslo: Luther Forlag, 2007.

Wikipedia. *en.wikipedia.org*. 2011. http://en.wikipedia.org/wiki/Bystander_effect (funnet November 14, 2011).

Williams, Rowan. «Theological Resources for re-examining church.» I *The Future of the Parish System - Shaping the Church of England for the 21st Century*, redigert av Steven Croft. London: Church House Publishing, 2006.

www.kirken.no. «Leir betyr suksess.» 23 Mars 2010.

<http://kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=114634> (funnet Oktober 18, 2011).

Vedlegg 1

Medlemmer, deltagelse og gudstjenester 2005-2010

	Medlemmer av Dnk	Søn- og helligdags-gudstjenester	Deltagere Søn- og Helligdagssgudstjeneste	Hverdagsguds-tjenester	Deltagere Hverdagsguds-tjenester
2005	3 938 723	52 045	5 389 181	18 025	1 326 870
2006	3 871 006	52 049	5 291 092	17 001	1 291 829
2007	3 873 847	51 429	5 177 754	16 133	1 254 354
2008	3 874 823	50 948	5 069 341	16 507	1 261 411
2009	3 848 841	49 926	4 968 006	16 877	1 256 418
2010	3 835 477	49 684	4 896 115	15 968	1 204 870

Utvikling i Medlemstall

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Totalt
Medlemmer	3 938 723,00	3 871 006,00	3 873 847,00	3 874 823,00	3 848 841,00	3 835 477,00	
Endring	0,00	-67 717,00	2 841,00	976,00	-25 982,00	-13 364,00	-103 246,00
Endring (prosent)	0,00	-1,72	-1,65	-1,62	-2,28	-2,62	
Enring årlig %	0,00	-1,72	0,07	0,03	-0,67	-0,35	

Dåpfølge og konfirmanter påvirkning på deltagelsen ved søndagsgudstjeneste

	Antall 2010	Dåpfølge teller fem personer	Dåpfølge teller 12 personer	Konfirmanter es gudstjeneste besøk ved åtte høymesser	Konfirmanter es gudstjeneste besøk ved fire høymesser	Sum konf + dåp	Sum Deltagere - konf - dåp
Konfirmerte	41981			335848	167924		
Pr. Gudstjeneste	0,8449601481			6,7596811851	3,3798405925		
Døpte	41100	205500	493200				
Pr. Gudstjeneste	0,8272280815	4,1361404074	9,9267369777				
Max forandring i deltagelse						16,686418163	81,868750503
Min Forandring i deltagelse						7,5159809999	91,039187666

Utvikling i Søndag og Helligdagsgudstjenester

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Gudstjenester	52 045,00	52 049,00	51 429,00	50 948,00	49 926,00	49 684,00
Endring Totalt (%)	0,00	0,01	-1,18	-2,11	-4,07	-4,54
Deltagere	5 389 181,00	5 291 092,00	5 177 754,00	5 069 341,00	4 968 006,00	4 896 615,00
Endring årlig	0,00	-98 089,00	-113 338,00	-108 413,00	-101 335,00	-71 391,00
Endring Deltagere Totalt	0,00	-98 089,00	-211 427,00	-319 840,00	-421 175,00	-492 566,00
Endring Deltagere Totalt (%)	0,00	-1,82	-3,92	-5,93	-7,82	-9,14
Snitt pr/gtj	103,55	101,66	100,68	99,50	99,51	98,56
Endring Deltagere Gjennomsnitt Totalt (%)	0,00	-1,83	-2,77	-3,91	-3,90	-4,82
Enring Deltagere Gjennomsnitt Årlig (%)	0,00	-1,83	-0,96	-1,17	0,01	-0,96
Endring Deltagere ved færre gudstjenester (antall) (1)	-244 477,98	-240 416,39	-175 682,61	-125 768,37	-24 080,79	0
Endring ved Færre G.tj. (%)	-4,54	-4,54	-3,39	-2,48	-0,48	0,00
Endring Deltagere ved lavest snitt (2)	-259 877,25	-161 394,03	-109 160,23	-48 152,27	-47 540,65	0,00
Endring ved lavest snitt (%)	-4,82	-3,05	-2,11	-0,95	-0,96	0,00
Endring deltagere ved høyest snitt (3)	0,00	98 503,19	147 641,13	206 247,31	201 755,76	248 088,02

- (1) Antall gudstjenestedeltagere med snitt for gjeldende år men med gudstjenesteantallet til 2010 (49 684)
- (2) Antall gudstjenestedeltagere med gudstjenesteantall for gjeldende år men med snittet til 2010 (98,56)
- (3) Antall gudstjenestedeltagere med gudstjenesteantall for gjeldende år men med snittet til 2005 (103,55)
- (4) Alle tall er hentet fra ssb: http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=06929

Nedgangen er større en medlemstallets fall Færre gtj står for 244 000 av tapet Snittet går ned med færre aktiviteter.

Hverdagsgudstjenester

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Gudstjenester	18 025,00	17 001,00	16 133,00	16 507,00	16 877,00	15 968,00
Endring Totalt (%)	0	-5,680998613	-10,49653259	-8,421636616	-6,368932039	-11,41192788
Delagere	1 326 870,00	1 291 829,00	1 254 354,00	1 261 411,00	1 256 418,00	1 204 870,00
Endring Deltagere Totalt	0,00	-35 041,00	-72 516,00	-65 459,00	-70 452,00	-122 000,00
Endring Deltagere Årlig	0,00	-35 041,00	-37 475,00	7 057,00	-4 993,00	-51 548,00
Snitt	73,61	75,99	77,75	76,42	74,45	75,46
Endring Deltagere gjennomsnitt Totalt (%)	0,00	3,22	5,62	3,81	1,13	2,50
Endring Deltagere Gjennomsnitt Årlig (%)	0,00	3,22	2,32	-1,72	-2,58	1,36
Endring Deltagere ved færre gudstjenester (antall) (1)	-151 421,45	-78 492,99	-12 828,89	-41 188,62	-67 671,03	75,46
Endring ved Færre G.tj. (%)	-11,41	-6,08	-1,02	-3,27	-5,39	0
Endring Deltagere ved snitt 2010 (2)	33 211,52	-9 013,69	-37 033,88	-15 870,60	17 040,85	0
Endring ved snitt 2010 (%)	2,50	-0,70	-2,95	-1,26	1,36	0,00
Endring deltagere ved snitt 2005 (3)	0,00	-40 338,47	-66 759,34	-46 285,17	-14 055,45	-29 421,45

- (1) Antall gudstjenestedeltagere med snitt for gjeldende år men med gudstjenesteantallet til 2010 (49 684)
- (2) Antall gudstjenestedeltagere med gudstjenesteantall for gjeldende år men med snittet til 2010 (98,56)
- (3) Antall gudstjenestedeltagere med gudstjenesteantall for gjeldende år men med snittet til 2005 (103,55)
- (4) Alle tall er hentet fra ssb: http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=06929

Færre gtj står for et tap på 151 421,45 Snittet går opp ved færre aktiviteter Økning i gjennomsnittet står for en økning på 29 421 fra 2005-2010